

ΑΝΗΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΣΧΟΛΕΙΟ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
ΧΩΡΑΦΟΠΟΥΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Δρ. ΔΡΙΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ευχαριστούμε θερμά τον επόπτη μας Δρ. Ιωάννη Δρίτσα για την αμέριστη βοήθεια αλλά και συμπαράσταση που μας πρόσφερε για την εκπλήρωση αυτής της πτυχιακής εργασίας.

Επίσης ευχαριστούμε τους Κοινωνικούς Λειτουργούς και Επιμελητές Ανηλίκων που απευθυνθήκαμε στα Δικαστήρια Ανηλίκων της Αθήνας, την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος , και το Περιοδικό Κίνηση 'Πρόταση', για την βοήθειά τους στην συλλογή πληροφοριών.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η συμβίωση του ατόμου μέσα σε κοινωνικές ομάδες είναι χαρακτηριστικό της φύσης του. Οι άνθρωποι μαθαίνουμε από την πρώτη μέρα κίβλας της γέννησης μας να αναζητούμε την ύπαρξη άλλων ατόμων γύρω μας, τόσο για την κάλυψη των υλικών όσο και των συναισθηματικών μας αναγκών. Με άλλα λόγια επιζητούμε την επικοινωνία και την δημιουργία σχέσεων.

Σαν ανάγκη του ατόμου να αναπτύσσεται μέσα σε ομάδες αναγνωρίζεται και η ανάγκη του να δημιουργεί νόμους, με βάση τους οποίους διαπραγματεύεται την ποιότητα και τα όρια της κάθε σχέσης, καθώς κατοχυρώνει και διασφαλίζει την μοναδικότητα του μέσα στην ομάδα.

Εφόσον λοιπόν οι νόμοι δημιουργούνται από τους ανθρώπους για τον άνθρωπο ποια είναι τα αίτια που οδηγούν το άτομο να επιλέξει μια παραβατική συμπεριφορά από μια συμβατική προς τις κοινωνικές αρχές ;

Μια απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα θα μπορούσε να δοθεί από την πεποίθηση ότι ο τρόπος που κάθε άνθρωπος εξηγεί και εφαρμόζει ή όχι τους νόμους έχει απόλυτη σχέση με τις εμπειρίες, τα βιώματα, την κουλτούρα, και την γενικότερη διαπαιδαγώγηση του μέσα στο οικογενειακό του περιβάλλον, όπου είναι η πρώτη κοινωνική ομάδα με την οποία ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή. Ωστόσο όμως δεν θα μπορούσαμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι όλα τα παραπάνω στοιχεία επηρεάζονται και από τις πρώτες του εξω-οικογενειακές ατομικές εμπειρίες όπως είναι το σχολείο και οι ομάδες συνομηλίκων οι οποίες διαμορφώνουν την προσωπικότητα του.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται αναφορά στον ορισμό της ανήλικης παραβατικότητας, στην γένεση της ανήλικης παραβατικότητας αλλά και την εξέλιξή της τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και στις χώρες του εξωτερικού. Μέσα από το πρώτο κεφάλαιο θέλουμε να καταδείξουμε το γεγονός ότι η ανήλικη παραβατικότητα είναι ένα φαινόμενο που υφίσταντο εδώ και πολλά χρόνια αλλά στην σημερινή εποχή υπάρχει σημαντική αύξηση αυτού του φαινομένου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται μέσα από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί οι μορφές της ανήλικης παραβατικότητας και η εξέλιξη τους στον ελλαδικό χώρο. Οι έρευνες αυτές έχουν πληθυσμό αναφοράς παιδιά από όλο τον ελλαδικό χώρο αλλά και από όλες τις κοινωνικές τάξεις. Επίσης περιλαμβάνουν όλες τις μορφές παραβατικότητας διαπράττονται από τους ανηλικούς. Σημαντική είναι και η αναφορά στους παράγοντες που προκαλούν το φαινόμενο διαχωρίζονται σε ατομικούς(φύλο, φυσιολογία, κληρονομικότητα, προσωπικότητα του εφήβου), κοινωνικοί παράγοντες(οικογένεια, σχολείο και μαθησιακά προβλήματα, κοινωνική πίεση και ανομία, οικολογία και εγκληματικές

περιοχές, μέσα μαζικής ενημέρωσης) και οι θεωρίες μέσα από τις οποίες δίνονται οι ερμηνείες της αποκκλίνουσας συμπεριφοράς των ανηλίκων.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα μοντέλα πρόληψης που εφαρμόζονται τόσο στο ελλαδικό χώρο(πρόγνωση και συμβουλευτική, κατά περίπτωση εργασία και εργασία με ομάδες ενίσχυση θετικού και οργανωμένου περιβάλλοντος) όσο και στις χώρες του εξωτερικού(το προσχολικό πρόγραμμα High\Scope Perry Pre-School Project, το νεανικό πρόγραμμα Dalston, το πρόγραμμα Big Brotherw\Big Sisters(BB\BS), το αθλητικό πρόγραμμα ένωσης αστυνομίας, το κβαντικό πρόγραμμα ευκαιριών Quantum Opportunities Program (QOP) και κατά πόσο αυτά τα μοντέλα μπορούν να προσφέρουν στην αντιμετώπιση της ανήλικης παραβατικότητας. Άλλα μοντέλα πρόληψης είναι το μοντέλου του συντηριτισμού, το μοντέλο του φιλελευθερισμού και τέλος το ριζοσπαστικό μοντέλο.

Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την σημασία του σχολείου στη διαμόρφωση σωστής προσωπικότητας του ανήλικου και κατά πόσο το σχολείο μπορεί να δημιουργήσει ανηλίκους με παραβατική συμπεριφορά αλλά και το ρόλο του σχολείου στην πρόληψη της ανήλικης παραβατικότητας και τι μπορεί να αλλάξει στο χώρο της εκπαίδευσης για τη σωστή διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Επίσης γίνεται αναφορά και στη διαπαιδαγώγηση που προσφέρουν οι εκπαιδευτικοί και κατά πόσο διαμορφώνουν την προσωπικότητα των ανηλίκων αλλά και αν μπορούν να αντιμετωπίσουν μια παραβατική συμπεριφορά. Επίσης αναφερόμαστε και στα προγράμματα πρόληψης παραβατικής συμπεριφοράς στο τομέα της εκπαίδευσης τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και στις χώρες του εξωτερικού(λειτουργική θεραπεία οικογένειας, πολυσυστημική θεραπεία, προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης που παρέχονται από τον ΟΑΕΔ και ΝΕΛΕ, εθελοντικές οργανώσεις όπως η ΑΡΣΙΣ, ΝΑΓΡΟ,δημιουργία συμβουλευτικού σταθμού, το πρόγραμμα INTEGRA και τέλος το πρόγραμμα ΟΡΕΣΤΗΣ.

Σκοπός του πέμπτου κεφαλαίου είναι να καταδείξει τον τρόπο με τον οποίο η οικογένεια μπορεί να αποτελέσει φορέα πρόληψης της παραβατικότητας μέσω του γονεϊκού ελέγχου, μέσω της κοινωνικής μάθησης και μέσω του συναισθήματος. Επίσης γίνεται αναφορά και στα προληπτικά προγράμματα παρέμβασης στην οικογένεια(ενδυνάμωση της οικογένειας και υποστήριξης της σωστής γονεϊκής πρακτικής, ισχυροποίηση και βελτίωση της γονεϊκής εποπτείας και συνεργασία σχολείου-οικογένειας. Εκτενής αναφορά γίνεται και στα προγράμματα που λαμβάνουν χώρα στις χώρες του εξωτερικού με την ελπίδα ότι κάποτε θα εφαρμοστούν και στον ελλαδικό χώρο(εκπαίδευση γονεϊκής φροντίδας(Parent Management Training),συνοπτική στρατηγική οικογενειακής θεραπείας(Brief Strategic Family Therapy). Το κεφάλαιο κλείνει με την συνεργασία που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στο σχολείο και στην οικογένεια του ανήλικου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση μιας παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς αλλά

και πως αυτή η συνεργασία μπορεί να υλοποιηθεί(σχολές γονέων, οικοδόμηση σχέσεων-FAST Familiew and Sshools Together:Building Relationships).

Τέλος στο σύνολο της η εργασία στοχεύει να αποδείξει την αναγκαιότητα της πρωταρχικής θέσης που θα πρέπει να κατέχει η πρόληψη του εγκλήματος στις κοινωνίες μας, με σκοπό την αποτροπή την εμπλοκής των νέων με τον νόμο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο **ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

1.1 Σκοπός Μελέτης.....	9
1.2 Ανήλικη Παραβατικότητα–Προπαραβατικός ανήλικος– Ορισμοί.....	10
1.3 Ιστορική Αναδρομή.....	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο **ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ – Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ**

2.1 Γενικά.....	20
2.2 Οι μορφές της ανήλικης παραβατικότητας στον ελλαδικό χώρο- Έρευνες.....	21
2.3 Οι παράγοντες της Ανήλικης Παραβατικότητας και η ερμηνεία τους μέσω θεωρητικών προσεγγίσεων	28
2.3.1 Ατομικοί Παράγοντες	29
2.3.2 Κοινωνικοί Παράγοντες	36
2.4 Συμπεράσματα.....	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο **ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ– ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ – ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ**

3.1 Γενικά	47
3.2 Πως ορίζεται ένα αποτελεσματικό μοντέλο πρόληψης	49
3.3 Πολυσυστημικό μοντέλο.....	52
3.4 Μελέτες Ψυχοκοινωνικών Παρεβάσεων.....	53
3.5 Η Αναλογία της Δημόσιας Υγείας.....	54
3.6 Πολιτικά Μοντέλα Πρόληψης.....	56
3.7 Η Κοινωνικοποίηση ως μοντέλο πρόληψης της παραβατικότητας των ανήλικων.....	58
3.8 Εφαρμοσμένα μοντέλα πρόληψης προπαραβατικού ανήλικου σε Χώρες του Εξωτερικού.....	61
3.8.1 Η Οργάνωση του Ελεύθερου Χρόνου.....	62
3.8.2 Το Νεανικό Πρόγραμμα Dalston.....	66
3.8.3 Το Πρόγραμμα Big Brother\ Big Sister (BB\BS).....	67
3.8.4 Αθλητικό Πρόγραμμα Ένωσης Αστυνομίας.....	69

3.9 Συμπέρασμα.....	70
---------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

4.1 Γενικά.....	71
4.2 Ο ρόλος του Σχολείου την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων	72
4.3 Η σημασία της ποιότητας της εκπαίδευσης και της ενημέρωσης στην πρόληψη αποκλίνουσας συμπεριφοράς....	
4.3.1 Εκπαιδευτικοί.....	77
4.3.2 Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός.....	80
4.3.3 Το Εικονικό Σχολείο.....	83
4.3.4 Εκπαίδευση Γονέων.....	86
4.4 Προγράμματα πρόληψης παραβατικής συμπεριφοράς στο τομέα της Εκπαίδευσης.....	87
4.5 Συμπέρασμα.....	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

5.1 Γενικά.....	97
5.2 Ο ρόλος της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση των νέων.....	98
5.3 Η συμβολή του οικογενειακού θεσμού στην πρόληψη της παραβατικότητας.....	99
5.3.1 Ο προληπτικός ρόλος της οικογένειας μέσω του γονεϊκού ελέγχου.....	101
5.3.2 Ο προληπτικός ρόλος της οικογένειας μέσω της κοινωνικής μάθησης.....	103
5.3.3 Ο προληπτικός ρόλος της οικογένειας μέσω του συναίσθηματος.....	106
5.4 Προληπτικά Προγράμματα παρέμβασης στην Οικογένεια.....	108
5.4.1 Πρόγραμμα Εκπαίδευση Γονεϊκής Φροντίδας (P.M.T).....	110
5.4.2 Συνοπτική Στρατηγική Οικογενειακής Θεραπείας (B.S.F.T).....	112
5.4.3 Οικογένειες και Σχολεία μαζί: Οικοδόμηση Σχέσεων-FAST (Families and Schools Together: Building Relationships).....	118
5.4.4 Σχολείο και οικογένεια.....	123
5.5 Συμπέρασμα.....	125

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ -ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ**

6.1 Μια Γενική Προσέγγιση του Φαινομένου.....	126
Βιβλιογραφία.....	130
Παράρτημα.....	140

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το θέμα της μελέτης είναι η ανήλικη παραβατικότητα τόσο στον ελλαδικό χώρο αλλά και στις χώρες του εξωτερικού και οι παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση του φαινομένου της ανήλικης παραβατικότητας.

Μέσα από την ξένη αλλά και ελληνική βιβλιογραφία, από πηγές του INTERNET αλλά και από πολλές έρευνες η ανήλικη παραβατικότητα προσεγγίστηκε από όλες τις απόψεις. Δηλαδή από τον καθολικό ορισμό του φαινομένου μέχρι την προσπάθεια που πρέπει να γίνει από όλη την κοινωνία για την αντιμετώπιση της.

Σκοπός της μελέτης μέσα από το θεωρητικό και ερευνητικό υπόβαθρο(έρευνες που διαδραματίστηκαν τα τελευταία είκοσι χρόνια) είναι να αναλύσει το φαινόμενο της ανήλικης παραβατικότητας, την πορεία αυτού του φαινομένου μέσα από την πορεία του χρόνου στο ελλαδικό χώρο αλλά και στις χώρες του εξωτερικού. Να διερευνήσει την συμμετοχή της οικογένειας, πως η οικογένεια δουλεύει σαν παράγοντας πρόληψης και τον ρόλο της οικογένειας στην διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού και κατά συνέπεια στη δημιουργία αποκλίνουσας συμπεριφοράς των παιδιών.

Σημαντικό κομμάτι της πτυχιακής είναι το σχολικό περιβάλλον, κατά πόσο το σχολείο μπορεί να προσφέρει μια άρτια εκπαίδευση που θα δημιουργήσει σωστά και χρήσιμα παιδιά για το κοινωνικό σύνολο, το ρόλο του σχολείου αλλά και των δασκάλων-καθηγητών στην διαμόρφωση παρρεκλίνουσας συμπεριφοράς.

Τέλος, μέσα από αυτή τη μελέτη θέλμε να γνωστοποιήσουμε αλλά και να γνωρίσουμε τα προγράμματα αντιμετώπισης και πρόληψης της ανήλικης παραβατικότητας που εφαρμόζονται τόσο στον ελλαδικό χώρο αλλά και στις χώρες του εξωτερικού, αλλά και την αποτελεσματικότητά τους .

1.2 ΑΝΗΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ –ΟΡΙΣΜΟΣ- ΠΡΟΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΣ ΑΝΗΛΙΚΟΣ

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα (άρθρο 191) με τον όρο «ανήλικου» εννοούνται αυτοί που διατρέχουν το έβδομο έτος της ηλικίας τους έως το δέκατο έβδομο συμπληρωμένο. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν.1329\1983 που αντικατέστησε το άρθρο 127 του αστικού κώδικα, ενήλικος θεωρείται όποιος έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος

Ως παραβατική χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά που παρεκκλίνει από τους κοινωνικούς κανόνες και βλάπτει το κοινωνικό σύνολο. Σύμφωνα με τον Αλεμάδη (1986) στην παραβατική συμπεριφορά θα πρέπει να περιλαμβάνονται μόνο πράξεις αντικοινωνικές που δεν χαρακτηρίζονται «εγκλήματα» (άρα ούτε και πταίσματα), γιατί τότε εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα. Τούτο δίνει το μέτρο της βαρύτητας των αντικοινωνικών πράξεων των νέων που συνιστούν παραβατική συμπεριφορά

Ένας δεύτερος ορισμός της ανήλικης παραβατικότητας είναι: η συμπεριφορά του ανήλικου που παραβιάζει κάποιον κοινωνικό κανόνα και προκαλεί κοινωνική αντίδραση, αλλά εκδηλώνει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά που τιμωρείται με επιβολή κυρώσεων από τους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου(ποινικό νόμο) σε μια συγκεκριμένη κοινωνία και σε μια δεδομένη χρονική στιγμή.

Σύμφωνα με την Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου (1984) οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

α) παραβατικές, β) αντικομοφορμιστικές, γ) επαναστατικές

α) *Παραβατικές* είναι οι συμπεριφορές που παραβαίνουν έναν κανόνα χωρίς η παράβαση αυτή να περιέχει αμφισβήτηση, ενδιαφέρον του δράστη για την ανατροπή του κανόνα. Οι περισσότερες περιπτώσεις εγκλημάτων του κοινού Ποινικού Δικαίου ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία.

β) *Αντικομοφορμιστικές* είναι οι συμπεριφορές που ο δράστης τους θέλει μ'αυτές να εκφράσει την έμπρακτη απόρριψη του κανόνα, την αντίθεση του σ' αυτόν, τον οποίο με την πράξη του προσπαθεί να ανατρέψει.

γ) *Επαναστατικές* τέλος, είναι οι συμπεριφορές που ο δράστης εκφράζει όχι μόνο την αντίθεση του με το συγκεκριμένο κανόνα που παραβιάζει, αλλά με το όλο σύστημα της έννομης τάξης και των οργάνων που την εκφράζουν. Πρόκειται για πράξεις αμφισβητιών του όλου κοινωνικού συστήματος.

Σύμφωνα με τον Πανούση (1983) κριτήρια με βάση τα οποία γίνεται η τυπολογία δηλαδή η κατάταξη των εγκληματιών σε

κατηγορίες είναι ο νόμος, η προσωπικότητα, η κοινωνική δράση και η δυνατότητα κοινωνικής επανένταξης του εγκληματία.

1. Νομικά κριτήρια

Α. Σύμφωνα με την κλασική αρχή «εγκληματίας» (π.χ κλέφτης) είναι αυτός ο οποίος διέπραξε ένα έγκλημα (π. χ. κλοπή). Μπορούμε να υιοθετήσουμε τα αντίστοιχα κεφάλαια του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα και να διακρίνουμε τους εγκληματίες σε κατηγορίες όπως: Εγκληματίες εγκλημάτων κατά της ζωής (ανθρωποκτόνο αρθ. 299 Π. Κ), εγκληματίες εγκλημάτων κατά της προσωπικής ελευθερίας (απαγωγέας αρθ 327 Π. Δ), εγκληματίες εγκλημάτων κατά των ηθών (βιαστής, αρθ 336 Π .Κ), εγκληματίες εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας (κλέφτης 372 Π .Κ)

Μια τέτοια κατάταξη αγνοεί όμως τις διαφορές προσωπικότητας των δραστών που τελούν τα ίδια εγκλήματα και επικεντρώνεται στο «χαρακτηρισμό της πράξης» δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο το ποινικό δίκαιο έχει τυποήσει σε έγκλημα μια συμπεριφορά. Επομένως εμφανίζεται μια άλλη διάκριση σύμφωνα με την προσωπικότητα του παραβάτη:

2. Ψυχολογικά κριτήρια

Α) Στην κατηγορία αυτή προέχει η προσωπικότητα του δράστη

Β) Οι εγκληματολόγοι έχουν προβεί σε διάφορες κατατάξεις όπου βρίσκουμε τον αβελτίωτο εγκληματία, το φυσιολογικό εγκληματία, τον νευρωτικό εγκληματία, τον απροσάρμοστο εγκληματία , τον ψυχωτικό εγκληματία.

Γ) Η τυπολογία των θετικιστικών, παρόλο που έχει σε πολλά σημεία αμφισβητηθεί, έχει μια πρακτική αξία. Με βάση το κριτήριο της προσωπικότητας η τυπολογία του FERRI περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες:

1) Ψυχοπαθείς

Είναι δεδομένη η ύπαρξη εγκληματιών με ψυχικές παθήσεις, σε πολλούς από αυτούς το έγκλημα αποτελεί εκδήλωση της ψυχοπαθολογικής τους κατάστασης, ενώ σε άλλους η αντικοινωνική ροπή αποτελεί τον πυρήνα της ίδιας της ψυχοπάθειας τους.

Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι ψυχικά ασθενής είναι αυτός που έχει προσβληθεί τη στιγμή της διάπραξης του εγκλήματος από μια ψυχική διαταραχή που εξάλειψε την ικανότητα διάκρισής του, δηλαδή επίγνωσης του άδικου ή τον έλεγχο των πράξεών του , ενώ ψυχικά ανώμαλος είναι αυτός που έχει προσβληθεί από μια ψυχική διαταραχή που δεν εξαλείφει την ικανότητα διάκρισης ή τον έλεγχο των πράξεών του, αλλά που είναι τέτοιας φύσης ώστε να επιδρά στη συμπεριφορά του (το άτομο δεν είναι δηλαδή ούτε τελείως άρρωστο ούτε τελείως υγιές). Τα άτομα με ψυχοπαθολογική προσωπικότητα διαπράττουν εγκλήματα αποτρόπαια (όπως π.χ. οι κατεχόμενοι από μανία καταδίωξης) ή και εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και των ηθών (όπως π.χ οι επιληπτικοί, οι ολιγοφρενείς κ. λ. π) ενώ τα άτομα

με κοινωνικοπαθολογική προσωπικότητα χαρακτηρίζονται από έντονες αντικοινωνικές τάσεις

2) Εκ γενετής

Στην κατηγορία αυτή παρατηρείται μια αντικοινωνική ροπή, αναπότρεπτη συνέπεια μιας ακαθόριστης αλυσίδας κληρονομικών καταβολών που συσσωρεύονται με τις γενιές. Ανάμεσα σ' αυτούς συγκαταλέγονται οι υπότροποι, οι συναισθηματικά απαθείς, άτομα αβελτίωτα που χαρακτηρίζονται από έλλειψη προβλεπτικότητας και ωριμότητας. Παρόλο που έχουν ροπή προς το έγκλημα τα άτομα αυτά μπορεί να μην περάσουν ποτέ στην πράξη αν δεν τους δοθεί η καθοριστική ευκαιρία, όταν δηλαδή το φυσικό ή κοινωνικό περιβάλλον δεν «πυροδοτεί» την παρόρμησή τους.

Υστερα από τον προσδιορισμό του όρου ανήλικη παραβατικότητα θεωρούμε σημαντικό να καθορίσουμε την έννοια του προπαραβατικού ανηλίκου. Δηλαδή να προσδιορίσουμε όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που διακρίνονται σε ένα παιδί με πιθανή εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στο μέλλον.

Η πρώτη γνωριμία του νεαρού ατόμου με την επιθετικότητα και την βία γίνεται στα ομαδικά παιχνίδια και τους καβγάδες και συχνά χαρίζει τόση ευχαρίστηση που οδηγεί σε επανάληψη των κατορθωμάτων. Η αδιαμόρφωτη αυτή συναίνεση –στην οποία το στοιχείο της πρόκλησης από τον άλλο παίζει το ρόλο της ψυχικής τεχνικής ουδετεροποίησης (Matza) – επηρεάζεται αρνητικά ή θετικά, ανάλογα με τις αντιδράσεις των φίλων, των συγγενών του κ.λπ. (Γεωργουλας, 2000).

Πρωταρχική όμως σημασία αποκτά η αυτοεπιβεβαίωση του δηλαδή ότι πλέον μπορεί όταν βέβαια το θελήσει και εφόσον προκληθεί. Αυτή η απόδειξη του μπορώ συνιστά για τον νεαρό μια γέφυρα μετάβασης στον ανδρισμό, όπου η επιθετική συμπεριφορά ο θαυμασμός ή ο φόβος των άλλων συνιστούν τυπικά χαρακτηριστικά.

Η κοινωνική αντίδραση στην συμπεριφορά αυτή συνήθως συνοδεύεται από την απόρριψη του «ήρωα» γεγονός που προκαλεί κρίση και στον ίδιο. Η παρέα που τον προκάλεσε να γίνει επιθετικός και βίαιος τώρα του ζητά να μετριάσει ή και να αποβάλλει αυτόν τον τύπο αντίδρασης. Ο ήρωας γίνεται πλέον η μόνιμη απειλή για το στενό περιβάλλον με αποτέλεσμα όλοι να τον αποφεύγουν, γεγονός που τον αναγκάζει να προσφύγει σε χώρους και παρέες όπου η κακή φήμη έχει πέραση (Γεωργουλας, 2000).

Τα χαρακτηριστικά ενός προπαραβατικού ανηλίκου διαμορφώνονται μέσα από την αναπαραγωγή των θεωριών της εγκληματολογικής επιστήμης. Στο πλαίσιο της θεωρίας της μετάβασης στην πράξη το στερεότυπο του προπαραβατικού ανηλίκου αναδομείται βάσει ατομικών και κοινωνικών παραγόντων και προεγκληματικών καταστάσεων. Ο Ανήλικος αυτός διαθέτει κάποια ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά ή ζει μέσα σε ένα ιδιαίτερο περιβάλλον. Στην τελευταία περίπτωση η επικινδυνότητα έγκειται

στο πόσο ευάλωτος είναι ο χαρακτήρας του απέναντι στις εγκληματογόνες επιδράσεις δυσμενών κοινωνικών παραγόντων (Γεωργουλας, 2000).

Στο πλαίσιο της εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης ο προπαραβατικός ανήλικος είναι ο ευάλωτος στο στίγμα των φορέων του κοινωνικού ελέγχου. Δεν έχει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά απλώς γίνεται το εύκολο θύμα στην διαμάχη για την κατανομή ισχύος στην κοινωνία ή σε κοινωνικά σύνολα.

Η θυματολογία τονίζει την σημασία που έχουν στην περίπτωση του διάφορες προβληματικές καταστάσεις ,όπως η παραμέληση και η κακοποίηση οι οποίες δημιουργούν συνθήκες που ευνοούν την αιτιολογική συσχέτιση των μηχανισμών θυματοποίησης και υιοθέτησης παραβατικής συμπεριφοράς . Η εγκληματολογία ξαναβρίσκει τις ρίζες της . Το μαγικό στοιχείο και η υπαρξιακή αγωνία ζουν και θα επιβιώνουν πάντα μέσα στην εγκληματολογία και τον εγκληματία.

Ανάμεσα στις αρχές της δικαιοσύνης και της πρόνοιας πρέπει να κινούνται οι διαδικασίες του κοινωνικού αποστιγματισμού ,της ηθικής αποφόρτισης της ελάχιστης παρέμβασης. Ας μη ξεχνάμε ότι το τρίπτυχο της νεανικής παραβατικότητας (βια, κλοπή, ναρκωτικά) στην πραγματικότητα κρύβει τις επιλογές και τις αξίες της κοινωνικής των μεγάλων (λατρεία του σώματος ,αναζήτηση του χρήματος φυγή στην περιπέτεια).

Στην Ελλάδα η πρώτη αναφορά σε προπαραβατικούς ανήλικους γίνεται στον ποινικό Νόμο του 1834 βάσει του οποίου ακόμα και αν ένας ανήλικος αθωωθεί από την κατηγορία διάπραξης μιας παράβασης ή κριθεί ότι ενεργούσε άνευ κρίσης προβλέπεται η δυνατότητα εγκλεισμού του σε επανορθωτικό κατάστημα με εντολή του δικαστή για λόγους διαπαιδαγώγησης (Γεωργουλας, 2000) .

Τον επόμενο αιώνα αρχίζουν να εφαρμόζονται οι πρώτοι νόμοι που αφορούν την πρόληψη και την προστασία ενός ανήλικου απο κακιές λέξεις όπως νόμοι για επαίτες ή αλήτες ,για προστασία από άσεμνα δημοσιεύματα και ακατάλληλες κινηματογραφικές ταινίες ,ενώ ταυτόχρονα αρχίζουν να λειτουργούν και τα πρώτα άσυλα για ανήλικους. Αυτά είναι το Άσυλο του Παιδιού Θεσσαλονίκης, το Εμπειρικό Άσυλο Αστέγων Παιδιών στην Αθήνα και το Αναμορφωτικό Σχολείο Αρρένων στον Ωρωπό.

«Είμαι πεπεισμένος ότι πίσω από την φανερή δύναμη του επιθετικού υπολανθάνει μια κρυμμένη αδυναμία του φοβισμένου, που δυστυχώς δεν έμαθε άλλο τρόπο να μιλάει παρά μόνο με τα χέρια και δεν έμαθε άλλο τρόπο να κάνει αισθητή την παρουσία του στο χρόνο και στο χώρο παρά μόνο με το έγκλημα» (Γεωργουλας, 2000).

1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ιστορικά, το κοινωνικό περιθώριο, αποτελούμενο από κοινωνικές δυνάμεις δεν έλειψε από καμία κοινωνία. Από την εποχή που ήκμαζαν οι αρχαίες κοινωνίες, υπήρχε το φαινόμενο της οικονομική-πολιτισμικής περιθωριοποίησης σημαντικών κοινωνικών δυνάμεων που διαβίωναν κάτω από άθλιες συνθήκες αποτελώντας το τελευταίο σκαλοπάτι της κοινωνικής διάρθρωσης (ΣιδηροπούλουΑ., 1997).

Τα αποτελέσματα της περιθωριοποίησης, ιδιαιτέρως της νεολαίας φάνηκάν άμεσα τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. Η εμφάνιση της «αλλοτρίωσης» είναι το στοιχείο που φαίνεται να συμπληρώνει το κενό που δημιούργησε η έλλειψη ενδιαφέροντος για τα κοινά, η συλλογική προσπάθεια, η αγάπη για τη ζωή. Αλλοτρίωση, περιγράφεται ως η απώλεια κάθε δεσμού και συγγένειας του ανθρώπου με το περιβάλλον του, τη θεώρηση της κοινωνίας σαν εχθρικής ή αδιάφορης για την ύπαρξη και τα προϊόντα της εργασίας του, καθώς και τη βαθμιαία απόκτηση της πεποίθησης πως ό,τι κι αν πει ή πράξει επηρεάζει τον κοινωνικό του περίγυρο. Αυτόματα ο δρόμος είναι ανοικτός σε ακραίες συναισθηματικές αντιδράσεις ή στην πλήρη αδιαφορία. Στην αναζήτηση δρόμων φυγής από το κοινωνικό αδιέξοδο μέσω των οιοπνευματωδών, ναρκωτικών ή αυτοκτονίας στην στροφή προς το έγκλημα, την αλητεία, την πορνεία και κάποιες φορές στην επαναστατική σύγκρουση(Πτυχιακή Εργασία,Σιδηροπούλου Αναστασία, 1997).

, ο πατέρας είχε πάντα την απόλυτη εξουσία πάνω στο παιδί του. Ανάλογα είναι και τα παραδείγματα στο αρχαίο Γερμανικό Δίκαιο επί Καρόλου του Μεγάλου άλλα και στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα όπου το εθιμικό δίκαιο είναι πολύ αυστηρό.

Μέχρι τον 19^ο αιώνα τα παιδιά έμπαιναν στον κόσμο των ενηλίκων σε πολύ μικρή ηλικία. Η παιδική εργασία ήταν ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Ομοίως και στην ποινική νομοθεσία ο διαχωρισμός ανάμεσα στα παιδιά και στους ενήλικους ήταν πολύ μικρός. Ενδεικτικό είναι ότι την εποχή εκείνη ένας Άγγλος δικαστής αφού καταδίκασε ένα παιδί ηλικίας 13 χρονών σε θάνατο δήλωσε ότι το παιδί άξιζε να καταδικαστεί και να υποφέρει .Ανάλογα στα 1815 πέντε παιδιά απαγχονίστηκαν για μια ασήμαντη κλοπή (Morris & Giller, 1987:6) .

Το 1836 στην Αγγλία η αναφορά ενός επιθεωρητή των φυλακών επισήμανε ότι το παιδί ρίχνεται ανάμεσα σε βετεράνους του εγκλήματος όπου οι κακοήθειες ορμές του ενισχύονται. Ένα λουπόν παιδί αφήνει τις φυλακές με γνώσεις σε διάφορους τρόπους διαφθορών (Cited in Morris & Giller ,1987:8).

Στην Αυστραλία έγιναν προσπάθειες διαχωρισμού των ανήλικων από τους ενήλικους ακόμα και αν βρίσκονταν στην ίδια φυλακή. Πολλοί ήταν οι δικαστές που προσπάθησαν να αποφύγουν τον εγκλεισμό των ανηλικών στις φυλακές με διάφορες απαλλαγές αναθέτοντας την επιτήρηση στους γονείς τους ή με την τοποθέτησή τους σε κάποιο ίδρυμα (Seymour 1988:9).

Στις Η.Π.Α το πρώτο ίδρυμα για ανήλικους ήταν άσυλα σαν το New York House of Refuge. Το άσυλο αυτό ιδρύθηκε το 1825 μετά από πολυάριθμες αναφορές που επιστούσαν την προσοχή στο γεγονός ότι τα σωφρονιστικά ιδρύματα δεν πρόσφεραν διευκολύνσεις για τους ανήλικους. Παράλληλα αναπτύχθηκε και η εξωιδρυματική τοποθέτησή των νέων με την απασχόλησή τους σε αγροτικές εργασίες (Bernard, 1992).

Ταυτόχρονα αναπτύχθηκε ένα ταξινόμητικό σύστημα των αιτιών του εγκλήματος συνδεδεμένο με την ανάπτυξη της θετιστικής εγκληματολογίας. Για παράδειγμα το 1816 αναφορά μιας επιτροπής για την ανήλικη παραβατικότητα στο Λονδίνο επέμεινε ότι κύρια αιτία της νεανικής εγκληματικότητας είναι η ανάρμοστη συμπεριφορά των γονιών οι οποίοι είχαν ανάγκη εκπαίδευσης και καταλληλότερης εργασιακής απασχόλησης. Επίσης προβλήματα αναφέρθηκαν και στην αυστηρότητα του ποινικού κώδικα καθώς και την αναποτελεσματική στάση της αστυνομίας.

Συγχρόνως θρησκευτικές απόψεις τάχθηκαν υπέρ του ότι η εγκληματικότητα των ανηλικών ήταν αποτέλεσμα κοινωνικών και ηθικών συνθηκών παρά της έμφυτης διαφθοράς.

Τα πρώτα δικαστήρια ανηλικών ιδρύθηκαν σχεδόν ταυτόχρονα στην Βρετανία, στις Η.Π.Α και την Αυστραλία περίπου τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}. Η δύναμη ωστόσο αυτών των δικαστηρίων διέφερε από πολιτεία σε πολιτεία και από χώρα σε χώρα. Χαρακτηριστικός είναι ο νόμος που ψηφίστηκε στην πολιτεία του Ιλλινόις των Η.Π.Α το 1899 ο οποίος συνέστησε το πρώτο δικαστήριο ανηλικών και προέβλεπε διατάξεις για ανήλικους οι οποίοι συναναστρέφονταν ανήθικα ή διεφθαρμένα άτομα ή για ανήλικους που ήταν ανυπάκουοι ή περιφέρονταν στις γραμμές των τραινών (Bernard, 1992).

Η παρέμβαση είχε προνοιακό χαρακτήρα και στόχευε κυρίως στο να διερευνηθούν οι αιτίες της αδυναμίας προσαρμογής του νέου με σκοπό να τον βοηθήσει να κοινωνικοποιηθεί ή να επιμορφωθεί και όχι απλώς να προσδιοριστεί η ευθύνη του και να επιβληθεί η ανάλογη ποινή.

Στην Αυστραλία η μεγαλύτερη αιτία ίδρυσης δικαστηρίων ανηλικών ήταν για την εξασφάλιση των νεαρών ατόμων με σκοπό να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τους ενήλικους ώστε να μην καταλήγουν να γίνονται αντικείμενα επίπονων συνεπειών και στιγματισμού. Ωστόσο στην Αυστραλία η αντιμετώπιση των ανηλικών από τους ενήλικους στα δικαστήρια δεν ήταν και τόσο διαφορετική.

Τέλος σημαντικό πλεονέκτημα θεωρήθηκε η επιτήρηση των ανηλικών από εθελοντές και ιεραπόστολους που κατέληξε να είναι μια σημαντική καταδικαστική επιλογή (Bernard, 1992).

Η πρώτη μορφή οργανωμένης ομαδικής νεανικής παραβατικότητας εμφανίστηκε στην Αγγλία το 1949 με το κίνημα των teddy-boys που γρήγορα εξαπλώθηκε και σε άλλες χώρες. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του teddy-boys εκτός του νεαρού της ηλικίας του (14-20 ετών περίπου), είναι η εξωτερική του εμφάνιση (μαύρο δερμάτινο σακάκι και μπλου τζιν παντελόνι) και το φύλο του (δεν αναφέρθηκαν ποτέ γυναίκες). Οι επιδεικτικές και θορυβώδεις εκδηλώσεις τους, με τις οποίες προσπάθησαν να δείξουν την αντίθεσή τους σε κάποια κοινωνικά στερεότυπα συμπεριφοράς και διαβίωσης, σύντομα κατέληξαν σε μια ιδιόμορφη εγκληματική συμπεριφορά, που μπορεί να μην κατέχουν πρωτεύουσα θέση από άποψη ποινικής αξιολόγησης, αλλά αποδείχθηκε ιδιαίτερα ενοχλητική για το κοινωνικό σύνολο.

Όσο αναφορά στον ελλαδικό χώρο από το 1934 η ποινική νομοθεσία αναγνωρίζει την ανάγκη για διαφορετική μεταχείριση των ανήλικων παραβατών ηλικίας κάτω των 10 ετών και εκείνων ηλικίας από 10 ως 14 ετών. Για τα παιδιά ηλικίας κάτω των 10 ετών η ευθύνη για την διαπαιδαγώγηση τους και την σωστή ανατροφή τους ανατίθεται στους γονείς. Για παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας (10-14 ετών) το δικαστήριο κάνει διάκριση μεταξύ εκείνων τα οποία έχουν επίγνωση, κατά την στιγμή που διαπράττουν ένα αδίκημα, ότι η πράξη τους είναι αντίθετη προς το νόμο, και εκείνων τα οποία δεν έχουν επίγνωση της σημασίας της πράξης τους (Σταθόπουλος, 1999).

Από το 1896 τα αγόρια τα οποία δικάζονταν για κάποιο σοβαρό αδίκημα εισάγονταν σε κάποιο ξεχωριστό τμήμα των φυλάκων Αβέρωφ. Εκεί μάθαιναν ανάλογα με την κλίση τους και τις δυνατότητες του αναμορφωτηρίου μια τέχνη με στόχο την επαγγελματική και κοινωνική τους αποκατάσταση. Για τα κορίτσια δεν υπήρχε ειδικό τμήμα φυλακών, παρέμεναν στις γυναικείες φυλακές.

Το 1900 ιδρύονται δυο αναμορφωτήρια το ένα στο νόμο Μαγνησίας και το άλλο στην Πτυχεία της Κέρκυρας. Είκοσι χρόνια αργότερα ιδρύθηκαν δυο ακόμη αναμορφωτήρια το ένα για αγόρια το Εμπειρίκειο Αναμορφωτικό κατάστημα στον Ωρωπό και το δεύτερο για κορίτσια στους Αμπελόκηπους (Σταθόπουλος, 1999).

Η σύσταση δικαστηρίων ανήλικων πραγματοποιήθηκε το 1931 με νομοθετική ρύθμιση. Ωστόσο η λειτουργία τους άρχισε ουσιαστικά από το 1940 ύστερα από πίεση συλλόγων γονέων, κηδεμόνων και εθελοντικών οργανισμών. Τα δικαστήρια ανήλικων λειτουργούν σε όλα τα πρωτοδικεία της χώρας και δικάζουν ανήλικους (7-14 ετών) για ποινικά αδικήματα.

Το 1943 ιδρύθηκαν σε κάθε πρωτοδικείο εταιρείες προστασίας ανήλικων με σκοπό η παροχή υλικής και κοινωνικής στήριξης ,η επαγγελματική κατάρτιση, η εκπαίδευση, πολιτιστική καλλιέργεια, ψυχαγωγία και εφόσον

είναι δυνατό και αναγκαίο η παροχή στέγης σε ανηλίκους οι οποίοι έχουν απολυθεί από ιδρύματα αγωγής ή σωφρονιστικά καταστήματα ανήλικων. Το 1944 με νόμο 1390 αναγνωρίζεται η χρησιμότητα του θεσμού των επιμελητών ανηλίκων.

Ο <<τεντιμποϊσμός>> εμφανίστηκε στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1950 με πιο ήπια μορφή. Η έντονη αντίδραση όμως της κοινής γνώμης έκανε την πολιτεία να μην περιοριστεί στην αντιμετώπιση των λίγων teddy boy μέσω της σκληρής αστυνομικής πρακτικής (ατιμωτικό κούρεμα, διαπόμπευση κ.λ.π) αλλά να προχωρήσει το 1959 στη θέσπιση του Ν. Δ 4000 το οποίο περιείχε πολλές ατέλειες και αποτυχημένες από άποψη Αντεγκληματική πολιτικής, λύσεις.

Τελείως διαφορετικό παρουσιάστηκε στη δεκαετία του 1960 το κίνημα των hippies. Τα αποκαλούμενα «παιδιά των λουλουδιών» είχαν διαμορφώσει μια πιο ολοκληρωμένη και ώριμη ιδεολογία με έντονα ειρηνιστικά στοιχεία απορρίπτοντας παράλληλα, την πολιτική ως μέσο κοινωνικής παρέμβασης. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν από άποψη εγκληματικότητας, είναι μάλλον ανύπαρκτο αν εξαιρέσει κανείς την κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών, που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον στα πλαίσια της ψυχοδελικής αναζήτησης (Πτυχιακή Εργασία, Σιδηροπούλου Αναστασία, 1997).

Ιδιαίτερα σοβαρή από εγκληματική άποψη εμφανίζεται η ύπαρξη συμμοριών από νέους στις μεγαλουπόλεις κυρίως της Αμερικής και της Ευρώπης. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 στην Αγγλία εμφανίστηκε το κίνημα των punk (punk= αλήτης) που συνδέθηκε με ένα ιδιαίτερο είδος μουσικής. Το κίνημα αυτό δεν παρουσίασε ιδιαίτερη τυπική εγκληματικότητα. Και έγινε γρήγορα πασίγνωστο χάρη στον αυτοσαρκασμό του, την άγρια απελπισία του στίχου και της μουσικής του και τη διακωμώδηση έως και εξευτελισμό του αστικού τρόπου εμφάνισης με εκκεντρικά ρούχα και χτενίσματα.

Παραπλήσιο είναι το φαινόμενο των λεγόμενων «ροκάδων» όπως έχει διαπλαστεί σήμερα η έννοια. Η μόνη διαφορά είναι ότι κάποια παρεμφερή φαινόμενα υπάρχουν ήδη από τη δεκαετία του 1960, ενώ η σχετική εγκληματικότητα παραμένει από τότε αμετάβλητη, περιλαμβάνοντας βασικά φθορές ξένης ιδιοκτησίας και σωματικές βλάβες σε βάρος τρίτων ή αστυνομικών οργάνων, τελούμενων κυρίως μετά από μουσικές συναυλίες. Την ίδια εποχή εμφανίστηκε στην Αγγλία το φαινόμενο του «χουλιγκανισμού», δηλαδή το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα (Πτυχιακή Εργασία, Σιδηροπούλου Αναστασία, 1997).

Τέλος, καυτό και σχεδόν πάντα επίκαιρο παρουσιάζεται το πρόβλημα της σύγκρουσης αναρχικών νέων με την έννομη τάξη. Έχοντας ένα ιδεολογικό πλαίσιο πιο σαφές από άλλες ομάδες που πιθανόν χρησιμοποιούν τα ίδια μέσα, οι ομάδες αναρχικών αμφισβητούν σε κάθε ευκαιρία κατεστημένες πολιτικές και κοινωνικές αξίες χρησιμοποιώντας μια μάλλον βίαιη μεθοδολογία διαιρώντας την κοινή

γνώμη. Ο έντονα πολιτικός χαρακτήρας των πράξεων τους αποτελεί ένα επιπλέον πρόβλημα, καθώς φέρνει πολλές φορές εμπόδια στην πλήρη εφαρμογή του γράμματος του νόμου, ενώ παράλληλα να οδηγεί σε αδιέξοδη πορεία, τουλάχιστον με βάση τις σημερινές οικονομικές πολιτικές και οικονομικές συνθήκες (Πτυχιακή Εργασία, Σιδηροπούλου Αναστασία, 1997).

Η Ελλάδα ακολουθώντας την πρακτική άλλων χωρών σταδιακά απομακρύνεται από το σύστημα που βασίζεται αποκλειστικά στην αποκατάσταση του παραβατικού ανήλικου (προνοιακό μοντέλο) και κατευθύνεται σε ένα σύστημα που θα βασίζεται και στο δίκαιο των ενηλίκων (Σταθόπουλος, 1999).

Τα προβλήματα της αποτελεσματικότητας και της στέρησης βασικών δικαστικών και άλλων δικαιωμάτων του ανήλικου έχουν οδηγήσει σε κρίση το υπάρχον σύστημα αντιμετώπισης.

Αναζητείται νέο μοντέλο που θα περιορίζει βέβαια στο ελάχιστο την δικαστική παρέμβαση, ταυτόχρονα θα προτάσσει τα δικαιώματα του ανήλικου θα προτείνει εναλλακτικά μέτρα και θα αποσκοπεί στην εξέλιξη του παραβατικού σε υπεύθυνο άτομο.

Στο πλαίσιο αυτό κινείται η πρόταση της ειδικής επιτροπής που συνέστησε ο υπουργός δικαιοσύνης το 1996, σύμφωνα με την οποία επρόκειτο να δημιουργηθούν Μονάδες Μέριμνας Νέων. Η δημιουργία όμως ενός νέου μοντέλου αντιμετώπισης προϋποθέτει την κατανόηση των νέων κατευθύνσεων αντιμετώπισης του προπαραβατικού ανήλικου που εφαρμόζονται ή προτείνονται στην Ευρώπη και την Αμερική.

Η κωδικοποίηση των κατευθύνσεων αυτών έγινε με βάση δυο αρχές: την αποτελεσματικότητα των μέτρων και την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων. Το πρώτο μοντέλο αντιεγκληματικής πολιτικής πρότεινε την αλλαγή της υπάρχουσας αντιμετώπισης, στην κατεύθυνση προγραμμάτων τροποποίησης της συμπεριφοράς ή ιδιωτικοποίησης του κοινωνικού ελέγχου. Σε κάθε περίπτωση πάντως το ζητούμενο είναι η αυστηρότερη μεταχείριση που θα φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Μια συντηρητικοποίηση δηλαδή του μοντέλου αντιμετώπισης που μπορεί να περιλαμβάνει την νέων τεχνολογικών καινοτομιών.

Αντίθετα το δεύτερο μοντέλο στόχευε στην μείωση της εγκληματογόνου επίδρασης των συνθηκών εκείνων που περιβάλλουν τον προπαραβατικό ανήλικο. Η συνύπαρξη των δυο μοντέλων, τουλάχιστον στο θέμα αντιμετώπισης της προεγκληματικής επικινδυνότητας των ανηλίκων ίσως να αναιρέσει τα οποία θετικά στοιχεία της πολιτικής προστασίας. Σε κάθε περίπτωση πάντως θα πρέπει να αποφεύγεται ο εγκλεισμός των ανήλικου σε ίδρυμα.

Αναγκαία είναι η παροχή εγγυήσεων που θα συμβάλουν στο να μετατραπεί ο ανήλικος από απλός δικαιούχος σε ενεργό φορέα των δικαιωμάτων του.

Σημαντική είναι η αναφορά της επιμελήτριας Δικαστηρίων ανηλίκων Κα Αϊβαζίδου (2004), σε μια έκθεση που παρουσίασε στην Ημερίδα του Δικηγορικού Συλλόγου Αλεξανδρούπολης για την παραβατικότητα των ανηλίκων, η οποία παρουσίασε στοιχεία ανήλικων της πενταετίας 1999-2003 που αναφέρονταν στην κατάσταση που επικρατεί σήμερα για τους ανήλικους παραβάτες. Αναφέρει λοιπόν ότι τα αδικήματα που εκδικάζονται από τα δικαστήρια είναι αυτά που τελούν παιδιά και έφηβοι ηλικίας από 8 ως 18 ετών.

Βασική διαπίστωση σε πανελλαδικό επίπεδο είναι πως ο κατάλογος της παραβατικότητας των ανηλίκων περιλαμβάνει σωρεία αδικημάτων με πρώτα στην λίστα αδικήματα και παραβάσεις του ΚΟΚ, ακολουθούν κλοπές, εξυβρίσεις, απειλές, αποδοχή προϊόντων εγκλήματος, πλαστογραφίες, ληστείες, αρπαγή ανηλίκου από ανήλικο, οπλοφορία, οπλοχρησία, αποπλάνηση ανηλίκου, βιασμοί, ανθρωποκτονία, πορνεία κ.α

Τέλος έγινε αναφορά στο γεγονός ότι μετά το 1996 εντοπίζονται νέα αδικήματα άγνωστα ως τότε σε όσους ασχολούνται με την παραβατικότητα των ανηλίκων, όπως είναι η παραχάραξη νομισμάτων, διατάραξη ασφάλειας, εκβίαση, διακίνηση και χρήση ναρκωτικών, σύσταση συμμοριών. Κλείνοντας κατέστησε αναγκαίο τον συνδυασμό πολιτειακής και κοινωνικής παρέμβασης σαν απάντηση στο πρόβλημα της ανήλικης παραβατικότητας (Αϊβαζίδου, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ – Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

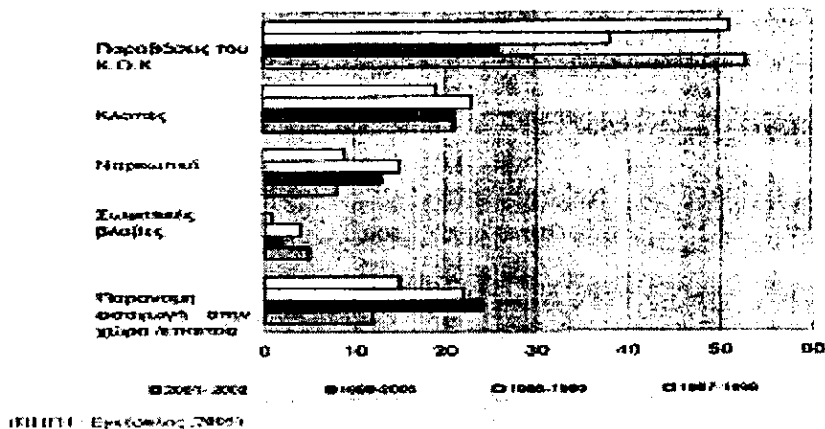
2.1 Γενικά

Η ανήλικη παραβατικότητα είναι ένα φαινόμενο το οποίο κυριαρχεί στις σημερινές σύγχρονες κοινωνίες. Λέγοντας ανήλικη παραβατικότητα εννοούμε τις παραβάσεις που διαπράττονται από παιδιά ηλικίας 12-17. Στον ελλαδικό χώρο αυτό το φαινόμενο υφίστανται πολλά χρόνια αλλά τα τελευταία χρόνια, τουλάχιστον την δεκαετία του 1990, σύμφωνα με έρευνες, τείνει να γίνει μάστιγα της ελληνικής κοινωνίας. Οι περισσότερες παραβάσεις γίνονται από αγόρια, αυτό οφείλεται τόσο στην ανατροφή όσο και στις δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν. Σημαντικό ρόλο στην αύξηση της παραβατικότητας παίζει η οικογένεια και το σχολείο και στην σημερινή εποχή αυτοί οι δυο θεσμοί αποσυντίθεται. Οι ερμηνείες του φαινομένου είναι ποικίλες και σχετίζονται τόσο με ατομικές θεωρίες όσο και με τις κοινωνικές .

2.2 ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ-ΕΡΕΥΝΕΣ

Σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία της Υποδιεύθυνσης Προστασίας Ανηλίκων του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης κατά την διάρκεια της δεκαετίας 1990-1999 δεν παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση της νεανικής παραβατικότητας. Παρ'όλα αυτά η συμμετοχή των ανηλίκων στην συνολική εγκληματικότητα εμφανίζει μια σταθερά ανοδική τάση από το 12,9% (1990) στο 16,7% (1999) , χωρίς όμως να φτάνει τα επίπεδα των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών. Τρεις είναι οι βασικότερες κατηγορίες αδικημάτων που διαπράττονται από εφήβους (13-17 ετών) και μετεφήβους (18-20 ετών). Το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στις παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων, όπως του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ), του νόμου περί ναρκωτικών, της παράνομου εισόδου στην χώρα καθώς και επαιτεία. Αυτές οι παραβάσεις ξεπερνούν το 70% του συνόλου των περιπτώσεων. Ακολουθούν τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας ιδίως οι κλοπές και οι κλοπές χρήσης δικύκλων ή αυτοκινήτων –περί το 20% και έπεται ως τρίτη κατηγορία η πρόκληση σωματικών βλαβών σε ποσοστό από 2 ως 10%(Γιαννοπούλου Ι.Γ, Τσοπάνογλου Γ.Ο., 2003)

Διάγραμμα 1. Ποσοστό καταδικασθέντων ανηλίκων κατά κατηγορίες κατηγοριών αδικημάτων

(Πηγή, Εγκύκλιος, 2005)

Ωστόσο η καταγεγραμμένη παραβατικότητα των ανηλίκων στην Ελλάδα δεν υποδηλώνει την ύπαρξη οργανωμένων ομάδων (συμμοριών). Συγκεκριμένα από στατιστικά στοιχεία που αφορούν την περιοχή της Αττικής από την Στατιστική Επιθεώρηση της Υποδιεύθυνσης Προστασίας Ανηλίκων (1999), προκύπτει ότι τα αδικήματα διαπράττονται από ένα μόνο ανήλικο σε ποσοστό 83,7%, οι δράστες ανά αδίκημα είναι δύο σε ποσοστό 12,5% , ενώ σε ένα πολύ μικρό ποσοστό 3,9% οι δράστες ανά αδίκημα είναι τρεις.

Παρακάτω παραθέτουμε πίνακες καταδικασθέντων ατόμων κατά ηλικία και φύλο στον Ελλαδικό χώρο του έτους 1992-1994 και 1998-2002 από τον οποίο φαίνεται τόσο το ποσοστό των ανηλικών παραβατών στο σύνολο των παραβατικών ατόμων όσο και η διαφοροποίηση που προκύπτει με βάση το φύλο των ατόμων .

Πίνακας 1 : Καταδικασθέντες κατά φύλο και ηλικία 1992-1994

Ηλικία και φύλο	1992		1993		1994	
	Καταδικασθέντες	Υπότροποι	Καταδικασθέντες	Υπότροποι	Καταδικασθέντες	Υπότροποι
Σύνολο	107.564	50.937	92.427	43.075	83.818	3.909
Άρρενες	9.529	46.504	81.142	39.131	73.112	35.237
13-17 ετών	505	24	646	53	846	68
18-20 ετών	6.188	786	496	636	4.149	551
21-25 ετών	8.888	2.423	7.493	1.841	6.341	1.572
26-29 ετών	1.069	4.717	9.275	3.807	8.442	3.402
30-34 ετών	12.535	6.973	9.995	5.254	9.109	4.716
35-44 ετών	22.184	1.396	19.135	1.183	17.286	10.498
45-59 ετών	20.975	13.562	18.554	12.039	16.831	10.982
60 ετών και άνω	6.002	3.725	5.587	3.387	5.277	3.246
Άγνωστη ηλικία	30	15	71	38	186	99
<i>Ανήλικοι υποβληθέντες σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα</i>						
μέχρι 12 ετών	145	1	147	3	287	1
13-17 ετών	7.062	316	5.092	237	4.134	95
18-20 ετών	85	2	187	7	224	7
Άγνωστη ηλικία	1					
Θηλής	12.274	4.433	11.285	3.644	10.706	3.853
13-17 ετών	15	1	30	1	24	2
18-20 ετών	464	42	434	30	370	39
21-25 ετών	911	233	841	167	772	129

26-29 ετών	1.503	519	1.377	423	1.346	445
30-34 ετών	1.868	767	1.738	651	1.668	613
35-44 ετών	3.498	1.458	3.102	1.267	2.968	1.232
45-59 ετών	2.906	1.122	2.701	1.072	2.535	1.063
60 ετών και άνω	858	287	853	315	784	301
Άγνωστη ηλικία	8	1	21	8	55	29

Ανήλικοι υποβληθέντες σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα

μέχρι 12 ετών	5		3		13	
13-17 ετών	234	3	177	10	165	
18-20 ετών	4		8		6	
Άγνωστη ηλικία						

ΠΗΓΗ : Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1995 (Ε.Σ.Υ.Ε)

Πίνακας 2 : Καταδικασθέντες κατά φύλο και ηλικία 1998-2002

Ομάδες ηλικιών	1998	1999	2000	2001	2002
Γενικό σύνολο	63.818	62.663	58.816	59.262	66.061
	<u>ΑΡΡΕΝΕΣ</u>				
Σύνολο	55.369	54.327	51.360	51.991	57.785
13-17 ετών	760	682	744	1.002	886
18-20 »	3.224	3.140	3.598	3.689	4.501
21-24 »	5.327	5.495	5.372	5.452	5.858
25-29 »	6.636	6.311	5.977	6.019	6.812
30-34 »	6.694	6.582	5.996	6.313	7.107
35-45 »	12.213	11.732	11.046	11.150	12.468
45-59 »	11.836	11.865	10.721	10.619	12.092
60 και άνω...	4.210	4.469	3.968	3.785	4.063

Άγνωστη ηλικία	309	463	582	571	629
μέχρι 12 ετών	291	218	180	290	206
13-17	3.555	2.807	2.583	2.829	2.939
Ανήλικοι 18-20	282	416	15	185	125
Υποβληθέντες Άγνωστη ηλικία σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα
Ανήλικοι Υποβληθέντες σε 13-17 ετών ... περιορισμό 18-20..... εντός σωφρονιστικών καταστημάτων	29 3	131 16	69 9	82 5	94 5
	ΘΗΛΗΣ				
Σύνολο	8.449	8.336	7.356	7.284	8.276
13-17 ετών	66	62	58	51	66
18-20 »	471	323	391	337	408
21-24 »	706	674	598	578	662
25-29 »	1.036	983	861	792	975
30-34 »	1.164	1.090	939	855	1.088
35-45 »	2.193	2.174	1.954	1.899	2.188
45-59 »	1.816	1.887	1.654	1.726	1.768
60 και άνω...	645	806	640	686	740
Άγνωστη ηλικία	69	102	96	100	124
μέχρι 12 ετών	49	36	38	64	53
13-17	216	165	168	179	180
Ανήλικοι 18-20	18	29	52	11	15
Υποβληθέντες Άγνωστη ηλικία σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα
Ανήλικοι Υποβληθέντες σε 13-17 ετών ... περιορισμό 18-20..... εντός σωφρονιστικών καταστημάτων	5	6 1	6	8 1

(ΠΗΓΗ : Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 2003 (Ε.Σ.Υ.Ε))

Τέλος ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στατιστικά στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων από τις εκδικαζόμενες περιπτώσεις του Δικαστηρίου Ανηλίκων της Αθήνας για το έτος 2000 –2004 :

Πίνακας 3: Εισαχθέντες στο Δικαστήρια Ανηλίκων Αθηνών κατά το έτος 2000-2001

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ		
	ΦΥΛΟ	
Ηλικία	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
7-12	128	9
13-17	2592	67
18-21	1890	123
Σύνολο	4812	

ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ		
	ΦΥΛΟ	
ΗΛΙΚΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
7-12	5	----
13-17	180	10
18-21	90	9
Σύνολο	294	

(ΠΗΓΗ:Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων 2005)

Πίνακας 4: Ηλικία –φύλο Προσαχθέντων στο Μονομελές και στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών κατά το έτος 2001-2002

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
7-12	129	56
13-17	607	102
18-21	764	26
Άνω των 21	16	---
Σύνολο	1516	184

Πίνακας 5: Ηλικία –φύλο Προσαχθέντων στο Μονομελές και στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών κατά το έτος 2002-2004

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
8	1	----
9	8	----
10	4	----
11	20	2
12	11	2
13	29	7
14	60	17
15	71	9
16	138	20
17	313	23
18	490	27
19	197	3
20	42	2
21 και άνω	13	1
Σύνολο	1397	113

(ΠΗΓΗ: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων 2005)

2.3 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ **ΚΑΙ Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΩ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ** **ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ**

Σύμφωνα με την Ιωαννίδη-Ψυχογιού (2001) στο επίκεντρο της κοινωνικής παρέκκλισης βρίσκεται σήμερα η νεανική παραβατικότητα. Η νεανική παραβατικότητα αναφέρεται σε πράξεις, οι οποίες αντίκειται στο νόμο και διαπράττονται από άτομα ηλικίας έως 18 ετών. Προβλήματα οικογενειακής, εκπαιδευτικής, οργανικής, ψυχο-συναισθηματικής ή νοητικής φύσης συντελούν στην περιθωριοποίηση των νέων σε κοινωνικό, συναισθηματικό και οικονομικό επίπεδο. Αποτέλεσμα αυτής της περιθωριοποίησης είναι η αποξένωση του νέου από το κοινωνικό σύνολο, η πνευματική αποκοπή του από την ιδεολογική βούληση και την κοινωνική πράξη. Η κλιμάκωση αυτής της ψυχικής και συναισθηματικής αποχής του νέου από «κοινωνικό είναι» δημιουργεί τους γενεσιουργούς παράγοντες της νεανικής παραβατικότητας και εγκληματικότητας.

Το κοινωνικό προφίλ του νεαρού παραβάτη, όπως διαφαίνεται από τα πορίσματα διαφόρων ερευνών, χαρακτηρίζεται από κάποια αρνητικά χαρακτηριστικά, τα οποία αποκρυσταλλώθηκαν βάσει της ατομικής και της οικογενειακής του κατάστασης. Ο βαθμός της συνάφειας αυτών των χαρακτηριστικών είναι υψηλός και καθόλου τυχαίος.

Η μαθητεία στους κοινωνικούς κανόνες είναι πολύ εύκολο να επιβραδυνθεί ή και να παρεκκλίνει ακόμη, όταν συντρέχουν λόγοι δυσμενούς ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής κατάστασης. Τέτοιοι λόγοι είναι: α) η κοινωνική παθολογία της οικογένειας, όπως το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των γονέων, οι διαζευγμένοι γονείς, η ένδον-οικογενειακή βία, η οικονομική ανέχεια, β) ο βιολογικός-αναπτυξιακός (ιδιοσυγκρασιακός) παράγοντας του ανήλικου που διαδραματίζει κύριο ρόλο, όσο αφορά στη συναισθηματική ισορροπία και την πνευματική του ανάπτυξη, καθώς και γ) το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, όπως αυτό καθορίζεται από τα διάφορα υποπολιτισμικά και καταναλωτικά πρότυπα στις αστικές κοινωνίες, τα προβλήματα ανεργίας και υποβαθμισμένης εργασιακής απασχόλησης, τον ανταγωνισμό για κοινωνική υπεροχή, τις ανακατατάξεις στον εκπαιδευτικό χώρο, τον κοινωνικό αποκλεισμό μειονοτήτων στις αναπτυγμένες χώρες και τις γενικότερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ανισότητες λόγω της παγκοσμιοποίησης της αγοράς (Ιωαννίδη -Ψυχογιού, 2001).

Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζονται αναλυτικά οι παράγοντες που ευθύνονται για την παραβατική συμπεριφορά των νέων καθώς και η θεωρητική τους ερμηνεία.

2.3.1 ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

- Το φύλο

Σύμφωνα με τον Γεωργούλα (2000) υπάρχουν ατομικοί παράγοντες που επιδρούν στην ανήλικη παραβατικότητα όπως είναι είναι το φύλο, η φυσιογνωμία και η κληρονομικότητα. Όσο αναφορά το φύλο (αγόρι, κορίτσι) οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί υποστηρίζουν ότι η βιαιότητα μπορεί να θεωρηθεί ένας παράγοντας διαφοροποίησης της {προπαραβατικότητας} μεταξύ των δύο φύλων.

Η παραβατικότητα από ανήλικα κορίτσια βρίσκεται σε χαμηλό ποσοστό σε αντίθεση με τα ανήλικα αγόρια. Το γεγονός οφείλεται ότι το κορίτσι σε κάποια συγκεκριμένη ηλικία θα λάβει ανατροφή και διαπαιδαγώγηση που διαφοροποιείται από την αντίστοιχη ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του αγοριού. Δηλαδή το κορίτσι παίζει με κούκλες, είναι μια μικρή κυρία που πρέπει να έχει καλούς τρόπους ενώ το αγόρι παίζει με στρατιωτάκια, βγαίνει στο δρόμο σαν αλητάκι και παίζει πόλεμο ή κλέφτες και αστυνόμους. Η σωματική κατασκευή του κοριτσιού που είναι υποδεέστερη και έχει μειωμένη φυσική κατάσταση σε σχέση με το αγόρι είναι σημαντικός παράγοντας στη διεξαγωγή παραβάσεων

Οι σύγχρονες προσεγγίσεις συμπεραίνουν ότι η προσπάθεια για εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων θα έχει ως συνέπεια την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας και τη μείωση της ανδρικής, χωρίς όμως να φτάσουν στα ίδια ποσοστά.

Πίνακας 1:

<u>Μεταβλητή</u> «φύλο»	<u>Ομάδα παιδιών</u>		
	Φυσιολογικά	Αντικοινωνικά	Άλλα μη Φυσιολογικά
Αγόρια	49%	78%	68%
Κορίτσια	51%	22%	32%

(Πηγή : Γεωργούλας, 2000)

Επίσης σύμφωνα με έρευνα του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής Αθηνών (1988) οι 9 στους 10 από του παραστρατημένους ανηλίκους είναι αγόρια. Επίσης σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης ο αριθμός των παραβατικών παιδιών (7 -12

ετών) το 1990 αυξήθηκε κατά 91,5% σε σύγκριση με το 1989 και το 95,7% από αυτά είναι αγόρια και μόνο 4,3% είναι κορίτσια.

Τέλος στην πενταετία 1983-1987 η εγκληματικότητα στους εφήβους (13 -20 ετών) ανέρχονταν σε 95,5% ενώ στις έφηβες 4,5%. Όσο περνούν όμως τα χρόνια, αυξάνεται η εγκληματικότητα των γυναικών. Έτσι στις ηλικίες 35-59 ετών στους άντρες ανέρχεται σε 90,7% , των γυναικών σε 9,3% και πάνω από τα 60 σε 10,8%.

• Η φυσιογνωμία

Ο δεύτερος ατομικός παράγοντας είναι η φυσιογνωμία και εδώ τίθεται το ερώτημα αν ο προπααραβατικός ανήλικος είναι ένα φυσιογνωμικό τέρας. Ήδη από την αρχαία Ελλάδα ο Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης μελέτησε την ανατομία του εγκεφάλου, το ίδιο έκανε και τον 17 αιώνα και ο Della Porta, ο οποίος προσπάθησε να αποδείξει την ύπαρξη σχέσης μεταξύ της φυσιογνωμίας ορισμένων εγκληματιών και της κεφαλής άγριων θηρίων.

Επόμενες μελέτες κατέγραψαν τις περιοχές στο κρανίο στις οποίες παρατηρείται εξογκώματα σε περιοχές της μεμβράνης του μυελού, όπου αντανακλώνται ιδιότητες όπως ζήλια, εριστικότητα, καταστροφική διάθεση, ερωτισμός και απληστία.

Ο C. Lobroso επηρεασμένος από την επιστήμη της ανθρωπολογίας σκέφτηκε ότι ο εγκληματίας πρέπει να είναι ένα ανθρωπολογικό είδος που δεν είχε ομαλή βιολογική εξέλιξη, ένας άνθρωπος με μερικά χαρακτηριστικά κατώτερου βιολογικού είδους. Τα στίγματα- σωματικά γνωρίσματα που γνωρίσματα που έχει αυτός ο άνθρωπος συναντιούνται στα πιθηκοειδή. Ανάμεσα σε αυτά είναι η ασυμμετρία του κρανίου ή του προσώπου, μεγάλο ινιακό τρήμα (στη βάση του κρανίου), μέτωπο πολύ μικρό και προς τα πίσω, μάτια βυθισμένα στις κόγχες και βλέμμα αγριωπό, σαρκώδη και προεξέχοντα χείλη, ανώμαλη οδοντοφυΐα, διαστροφές των γενετήσιων χαρακτηριστικών στα γεννητικά όργανα, προγναθισμός εξαιρετικού βαθμού, υπερβολικά μεγάλο άνοιγμα των δύο χεριών, ατροφικά γένια, μογγολισμός, υπεράριθμα δόντια ή δάχτυλα κ.λ.π. Όταν ο προεγκληματικά επικίνδυνος, βιολογικά κατώτερος άνθρωπος συγκεντρώνει τουλάχιστον πέντε από τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι ένας εκ γενετής, ένα τέρας που μας προκαλεί φόβο με την επικινδυνότητά του, με το δεδομένο παραβατικό του μέλλον του. Ο φόβος αυτός πηγάζει από την εικασία ότι εμείς που δεν είμαστε φυσιογνωμικά τέρατα, είμαστε πιθανά θύματά του (Γεωργούλας, 2000) .

Στις αρχές του αιώνα ο Ernst Kretschmer περιγράφει τέσσερις τύπους σωματικής δομής, σχετίζοντας τους με ανάλογες ψυχικές διαθέσεις. Πιο συγκεκριμένα υπάρχει ο τύπος αθλητικής δομής με ψυχική διάθεση επιλεπτοειδή, στον οποίο αντιστοιχούν εγκλήματα που ενέχουν βία. Επίσης, ο τύπος ασθενικής δομής με ψυχική διάθεση

σχιζοθυμική, στον οποίο αντιστοιχούν μικρές κλοπές και λαθρεμπόριο. Ανάλογα και στους τύπους στρογγυλόσχημης δομής (πυκνόμορφοι ή ryknic) και διαπλαστικής δομής κυριαρχούν οι απάτες και τα εγκλήματα σεξουαλικής μορφής αντίστοιχα

Κάτω από την επίδραση των πορισμάτων του Kretschmer, ο Sheldon (1949) δημιούργησε μια αντίστοιχη τυπολογία με τρεις βασικούς μορφολογικούς τύπους που είναι ο ενδομορφικός, ο εξωμορφικός και ο μεσομορφικός, στους οποίους αντιστοιχούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα που διαμορφώνουν

α) το σπλαγνοτονικό τύπο, ο οποίος διακρίνεται για τη νωθρότητα, την αγάπη προς τις ανέσεις, την κοινωνικότητα, την τάση για ευθυμία και ευζωία

β) το σωματοτονικό τύπο, στον οποίο επικρατεί η επίδειξη μυϊκής ισχύος

γ) τον εγκεφαλοτονικό τύπο, στον οποίο δεσπόζει η επιφυλακτικότητα, η διστακτικότητα και η αποφυγή επίδειξης και αυτοπροβολής.

Μέσα από την έρευνα του Sheldon και Glueck (1949) σε πεντακόσια αγόρια από αναμορφωτικά σχολεία και σε πεντακόσια από δημόσια σχολεία τη Βοστώνης έδειξε ότι η μεσομορφία συναντάται σε ποσοστό 60,1% των περιπτώσεων στο δείγμα πληθυσμού εγκληματιών και σε ποσοστό 30,7% των περιπτώσεων στο δείγμα πληθυσμού μη εγκληματιών.

Πολυάριθμες παρόμοιες μελέτες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι εγκληματίες σαφώς και διαφέρουν στην φυσιολογία από τον γενικό πληθυσμό. Ωστόσο η φυσιολογία δεν προκαλεί την εγκληματική συμπεριφορά αλλά συνδέεται σαφέστατα με τις ιδιοσυγκρασίες που είναι παρορμητικές και λαμβάνουν υπόψη μόνο την προσωπική τους ευχαρίστηση (Muncie, 1999).

Η αθλητική κατασκευή μπορεί να συσχετιστεί με την παραβατική συμπεριφορά αλλά δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το ένα προκαλεί και το άλλο. Και οι δυο αυτοί παράγοντες επηρεάζονται και από άλλα στοιχεία όπως είναι η σωστή διατροφή, ο βαθμός της χειρονακτικής εργασίας καθώς και η κοινωνική τάξη.

Οι Bull and Green (1980) στα πλαίσια ενός πειράματος έδειξαν σε αστυνομικούς και στο κοινό φωτογραφίες 10 ατόμων και τους ζήτησαν να τις αντιστοιχίσουν με 11 συγκεκριμένα εγκλήματα όπως οι ληστείες, η απάτη, η κατοχή ναρκωτικών, κλοπή αυτοκινήτων, αποπλάνηση. Τα άτομα εύκολα και με συνοχή αντιστοίχισαν τα πρόσωπα με τα αδικήματα, το παράδοξο όμως ήταν ότι κανένα από τα άτομα της φωτογραφίας δεν είχε καταδικαστεί ποτέ (Muncie, 1999).

Είναι άραγε ο μεσομορφικός σωματότυπος που προκαλεί την παραβατική συμπεριφορά ή μήπως άτομα με αυτόν τον σωματότυπο είναι πιο ευδιάκριτα στην κοινωνία; Τέτοιου είδους ερωτήματα βασανίζουν ακόμα

και σήμερα την επιστήμη της φυσιολογίας καθώς οι απόψεις της έχουν μεγάλη απήχηση στην κοινωνία.

- **Κληρονομικότητα**

Τέλος όσο αναφορά την κληρονομικότητα πριν αναπτυχθεί επίσημα ο κλάδος της εγκληματολογίας, οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς είχαν τονίσει το ρόλο της κληρονομικότητας στο σύνολο της προσωπικότητας (Ευριπίδης, Πλούταρχος, Αριστοτέλης, Πλάτωνας). Οι εγκληματολογικές έρευνες αναπτύχθηκαν πάνω σε δυο πλάνα δράσης. Το πρώτο αφορά την κάθετη λειτουργία της κληρονομικότητας, δηλαδή τη μελέτη πάνω στη μεταβίβαση μιας {παραβατικής} κληρονομιάς από τους γονείς στα παιδιά, από γενιά σε γενιά. Το δεύτερο πλάνο αφορά τη μελέτη των διδύμων, ώστε να ερευνηθεί ο παράγοντας κληρονομικότητας με όσο το δυνατόν μικρότερη επίδραση από περιβαλλοντικούς παράγοντες (Γεωργούλας, 2000).

Όσο αναφορά το πρώτο πλάνο ερευνητικής προσπάθειας, διακρίνουμε πρώτα από όλα τον έλεγχο της κληρονομικής τάσης προς εγκληματικότητα μέσω της μελέτης απογόνων και γενεαλογικών δέντρων των οικογενειών. Οι έρευνες όμως σε γενεαλογικά δέντρα οικογενειών ενέχουν τον κίνδυνο της άμεσης επίδρασης της μεταβλητής του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Προσπάθειες να απομονωθούν γενετικά αίτια της εγκληματικότητας περιλαμβάνουν αναλύσεις των οικογενειακών δέντρων γνωστών εγκληματιών. Ο Dugdale (1910) ανακάλυψε πάνω από 1000 απόγονους των Jukes – μιας οικογένειας της Νέας Υόρκης διάσημης για πολλά εγκλήματα και εκπορνεύσεις – και κατέληξε στο γεγονός ότι 280 από τους απογόνους της ήταν άποροι, 60 κλέφτες, 7 δολοφόνοι, 140 εγκληματίες και 50 εκπορνευόμενοι (Muncie, 1999).

Ο Goring (1913), περιφρονώντας τις απόψεις της φυσιολογίας θεώρησε ότι η εγκληματικότητα είναι κληρονομική και συνδεδεμένη με την νοητική ανεπάρκεια. Στην μελέτη του με κατάδικους ανακάλυψε υψηλή συσχέτιση της εγκληματικότητας μεταξύ των γονέων, των παιδιών και των αδελφών, καθώς ότι η φτώχεια, η εκπαίδευση, και οι διαλυμένες οικογένειες δεν είναι τόσο σημαντικοί παράγοντες της παραβατικότητας καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι τα κοινωνικά αίτια δεν είναι και τόσο καλή εξήγηση της εγκληματικότητας.

Πίστευε ότι η παραβατικότητα περνάει από γενιά σε γενιά μέσω της κληρονομικότητας και για την μείωση του εγκλήματος πρότεινε ότι άτομα με τέτοια κληρονομικά χαρακτηριστικά δεν θα έπρεπε να αναπαράγουν. Αυτή η λογική ενίσχυσε την ανάπτυξη της ευγονικής η οποία ασχολείται με την βελτίωση των γονιδίων της ανθρώπινης φυλής (Muncie, 1999).

Η κριτική που ασκήθηκε σε αυτή την θεωρία αναφερόταν στο γεγονός ότι αποτυγχάνει να αναγνωρίσει την δυναμική επίδραση ενός ευρέως

φάσματος κοινωνικών παραγόντων. Με άλλα λόγια υπήρχε διαφωνία στο γεγονός ότι η παραβατική συμπεριφορά μπορεί να μη απορρέει από κληρονομικές καταβολές αλλά να προέρχεται μέσω της μάθησης και μιας πληθώρας περιβαλλοντικών παραγόντων (Vold and Bernard, 1986).

Σε μια έρευνα που διεξήχθη το 1929 και 1961 Mednick και Volavka (1980) παρατήρησαν ότι παραπάνω από το 60% των MZ διδύμων μοιράζονταν εγκληματική συμπεριφορά συγκριτικά με το 30% των ΔΖ διδύμων. Η Christiansen (1977) μελέτησε 3586 δίδυμα στο Denmark ανακάλυψε ένα ποσοστό όμοιας συμπεριφοράς 52% των MZ διδύμων και ένα ποσοστό 22% για τα ΔΖ δίδυμα . Τα στοιχεία για την μεταβίβαση γονιδίων κάποιων πρωτότυπων συμπεριφορών αποκαλύπτονται αρκετά ισχυρά. Ωστόσο η κριτική σε αυτή την θεωρία αναφέρεται στο γεγονός ότι η εμφάνιση παρόμοιας συμπεριφοράς στα δίδυμα μπορεί κάλλιστα να απορρέει από τη συμπεριφορά των γονέων και την επιρροή που μπορεί να έχουν μεταξύ τους (Einstadter and Henry ,1995,p.94-5) .

Με αυτές τις έρευνες αποδεικνύεται ότι ο ρόλος της κληρονομικότητας στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς δεν είναι ασήμαντος. Με άλλα λόγια, η εγκληματολογική επιστήμη τονίζει το ρόλο της κληρονομικότητας στη διάγνωση της προεγκληματικής κατάστασης ενός ανήλικου.

Ωστόσο υπάρχουν πολλοί επιστήμονες οι οποίοι διαφώνησαν με την θεωρία της γενετικής και της κληρονομικότητας. Ο Jeffery αναφέρει χαρακτηριστικά : « δεν κληρονομούμε την συμπεριφορά μας όπως την νοητική μας ικανότητα και το ύψος. Κληρονομούμε την ικανότητα αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον. Ο αλκοολισμός και η κοινωνιοπαθολογία δεν κληρονομούνται, αλλά μια βιοχημική ετοιμότητα για τέτοια συμπεριφορά υπάρχει στον εγκέφαλο και εκδηλώνεται μόνο με την αλληλεπίδραση με συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον» (Jeffery,1978 ,σελ.161) .

• Η προσωπικότητα του εφήβου

Το έγκλημα είναι η συμβολική έκφραση ψυχολογικών συγκρούσεων όταν το άτομο έχει αποτύχει να μάθει και να αναπτύξει ένα επαρκές επίπεδο αυτό-ελέγχου μέσω του οποίου ασυνείδητοι μηχανισμοί μπορούν να διοχετευθούν σε κοινωνικά αποδεκτές πράξεις . Η απώθηση ή ανεπάρκεια ελέγχου του ασυνείδητου συνήθως συνδέεται με την έλλειψη στενών δεσμών και εμπιστοσύνης στις σχέσεις του ατόμου στην παιδική του ηλικία . Ο Aichhorn (1925) συμπέρανε ότι ένα παραβατικό παιδί συνεχίζει να συμπεριφέρεται παιδικά επειδή έχει αποτύχει να αναπτύξει ένα Εγώ και ένα Υπερεγώ που θα του επέτρεπε να συμβιβαστεί με την επικρατούσα κοινωνική ηθική, σύμφωνα δηλαδή, με τις φροϋδικές αρχές η « αρχή της ευχαρίστησης» δεν έχει πλήρως ελεγχθεί και ενσωματωθεί στην «αρχή της πραγματικότητας» .

Πολλοί συγγραφείς της ψυχαναλυτικής παράδοσης συνδέουν το έγκλημα κυρίως με τα παθολογικά χαρακτηριστικά της εφηβείας. Η παραβατική συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα αποτυχίας της ψυχολογικής ανάπτυξης η οποία επιτρέπει στην υπολανθάνουσα παραβατικότητα της εφηβείας να κυριαρχήσει στην συμπεριφορά.

Η Anna Freud (1950) αναφέρει : « Η εφηβεία είναι μια φυσική διακοπή της ειρηνικής ανάπτυξης ...η επικράτηση μιας αμετακίνητης ισορροπίας κατά την διάρκεια της εφηβείας δεν θεωρείται σωστή ...η εφηβεία εμφανίζει μια ποικιλία συναισθηματικών ανατροπών και ραγδαίων δομικών εξελίξεων . Η εκδήλωσή της μοιάζει με την μορφή των συμπτωμάτων του νευρωτισμού ,της ψύχωσης και της αντικοινωνικότητας συγχωνευμένα, σχεδόν ανεπαίσθητα, σε όλες τις ψυχικές ασθένειες» .(Freud, 1952, pp .255-78,italics added).

Ο Erickson (1968) θεώρησε ότι η εφηβεία χαρακτηρίζεται από μια κρίση ταυτότητας και το ζητούμενο είναι η επίλυση τη σύγκρουσης ανάμεσα στην «ταυτότητα του Εγώ» και στην «σύγχυση ρόλων». Τέτοιες άλυτες συγκρούσεις σίγουρα θα επηρεάσουν την εξέλιξη του ατόμου. Με αυτό το σκεπτικό θεώρησε την εφηβεία άρρηκτα συνδεδεμένη με ψυχικές διαταραχές , εξασθένηση και παθολογικές καταστάσεις .

Οι West and Farrington (1990, 1973- 1977) με μια μακροχρόνια έρευνα παρατήρησαν την ανάπτυξη 411 αγοριών την εργατικής τάξης του Λονδίνου από την ηλικία των 8 ετών και πάνω. Στην ηλικία των 21 ετών περίπου το 30% του δείγματος είχε προβεί σε κάποια παραβατική ενέργεια. Μια κλίμακα είχε σχεδιαστεί με σκοπό να μετρήσει τις αντικοινωνικές τάσεις βασισμένη σε συμπεριφοριστικά μέτρα και πράξεις όπως ήταν το κάπνισμα, η τεμπελιά, τατουάζ, ποτό, χαρτοπαιξία, ασύδοτη σεξουαλικότητα. Οι West and Farrington συμπέραναν ότι όσα από τα παιδιά είχαν μεγάλο ποσοστό αντικοινωνικής συμπεριφοράς είχαν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά σε σχέση με τα παιδιά που το ποσοστό της αντικοινωνικής συμπεριφορά τους ήταν μικρότερο.

Ο Farrington (1996) σε μια αναθεώρηση ερευνάς του βασισμένος στο υπόβαθρο, τις συνθήκες και τις στάσεις των μελλοντικών παραβατών αναφέρει έναν αριθμό λεπτομερών παραγόντων επικινδυνότητας εκδήλωσης μελλοντικής παραβατικής συμπεριφοράς συμπεριλαμβανομένου: παιδιά έφηβης μητέρας, παρορμητική προσωπικότητα, χαμηλή νοητική ικανότητα και χαμηλή επίδοση στο σχολείο, σκληρή ή ασυνεπής γονεϊκή πειθαρχία, οικογενειακές συγκρούσεις ,όπως επίσης οι επιρροές από ομάδες συνομήλικων και η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση.

Πρακτικά ένας σημαντικός παράγοντας θα μπορούσε να θεωρηθεί μια αποδυνάμωση των εσωτερικευμένων ηθικών αξιών που αποδίδεται στην απελευθέρωση της μεταπολεμικής εποχής με συνέπεια ένας αυξανόμενος

αριθμός νέων συγχυσμένων ανθρώπων να ζουν με ένα ηθικό κενό διαχωρισμένοι από την θετική επίδραση των ενηλίκων (Muncie, 1999).

Άλλα αίτια της εγκληματικής συμπεριφοράς ανηλίκων είναι η παραμέλησή τους και η έλλειψη στοργής από τους γονείς τους, η υπερπροστασία και η σκληρότητα, η παθητική στάση της μητέρας, ασταθής, εκκεντρική, εκδικητική και χαλαρή οικογενειακή πειθαρχία, μακροχρόνια απουσία του πατέρα από την οικογένεια και γενικά η συναισθηματική και κοινωνική στέρηση.

Οι ανήλικοι, επειδή βρίσκονται σε μια ηλικία, κατά την οποία ψάχνουν για ταυτιστικά πρότυπα, όταν δεν τα βρίσκουν αυτά στο οικογενειακό τους περιβάλλον (και ιδιαίτερα στους γονείς τους), για να τα μοιάσουν, υποφέρουν αφάνταστα. Γι' αυτό και τα αναζητούν αυτά τα πρότυπα στο έξω από την οικογένειά τους κοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή στις παρέες, στις ομάδες, στη γειτονιά και πιο πέρα ακόμη στο ευρύτερο περιβάλλον τους και ταυτίζονται εύκολα μαζί τους, όταν είναι αρνητικά (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984)

2.3.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

- Οικογένεια

Οι γονείς και ιδιαίτερα οι πιο φιλόδοξοι ας έχουν υπόψη τους τούτο : Η πιεστική συνεχής επιβάρυνση των παιδιών και το συναίσθημα ανικανοποίησης και κατωτερότητας, που νιώθουν εξαιτίας της, συντελούν στο να δημιουργήσουν μια πολλαπλά διαταραγμένη συμπεριφορά, που έχει επιπτώσεις στη σωματική υγεία τους και τους παρασύρει στον αλκοολισμό, στα ναρκωτικά και όχι σπάνια στην αυτοκτονία (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

Στο παραστράτημα των εφήβων συντελούν επίσης και η παραμέλησή τους από τη μικρή τους ηλικία, σφάλματα αγωγής, παραχάιδεμα, κακές συνήθειες, κακή ανατροφή, ευμάρεια, ορφάνια, διαζύγια γονέων, πρόωρη σεξουαλική εμπειρία και προπάντων τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (ακατάλληλα θεάματα στην τηλεόραση και στο κινηματογράφο και ακατάλληλα αναγνώσματα στον τύπο και στα βιβλία), όταν απουσιάζουν από αυτά το αίσθημα της ηθικής και της κοινωνικής ευθύνης. Γι' αυτό και χρέος της οικογένειας και της πολιτείας (αστυνομίας, δικαιοσύνης) είναι να προστατεύσει το παιδί και τον έφηβο από το κακό έντυπο και το κακό θέαμα (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

Σήμερα όμως στη χώρα μας ο παραβατικούς ανήλικος δεν κάνει, όπως άλλοτε, μικρές παραβάσεις από ανάγκη, όπως στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, αλλά αντίθετα κάνει βαρύτερες παραβάσεις και μάλιστα τις κάνει μόνο και μόνο, για να κάνει παραβάσεις, γι' αυτό και παρατηρούνται αυτές και σε παιδιά ανώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων. Οι ανήλικοι των ανώτερων τάξεων δεν εκδηλώνουν την παραβατικότητά τους με κλοπές ή ληστείες αλλά με ομοφυλοφιλία και χρήση ναρκωτικών, ενώ των κατωτέρων με κλοπές, διαρρήξεις και αιμομιξίες σε βάρος τους φυσικά.

Γενικά παραδείγματα ανηλίκων με αντικοινωνική συμπεριφορά έχουμε και από άλλες κοινωνικές τάξεις (μεσαία, ανώτερη) αλλά σε μικρότερο ποσοστό. Είναι όμως αλήθεια ότι σπάνια έρχονται στο φως της δημοσιότητας παραδείγματα εγκληματικών νέων από τις τάξεις αυτές και ιδιαίτερα από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις για ευνόητους λόγους (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

Οι παραβάσεις των ανηλίκων σπανίζουν και στη μεσαία τάξη και αυτό οφείλεται στο ότι τα παιδιά της τάξης αυτής είναι πιο

συγκρατημένα, γιατί προστατεύονται από τα προσχήματα των γονέων, που τα τηρούν αυστηρά. Γι' αυτό και οι σημερινοί φυλακισμένοι τοξικομανείς στην Ελλάδα προέρχονται συνήθως από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα.

Πάντως έρευνες από όλες τις χώρες του κόσμου απέδειξαν ότι οι βασικότερες αιτίες αντικοινωνικής συμπεριφοράς και εγκληματικότητας των ενηλίκων είναι η έλλειψη αγωγής, το κακό, ανώμαλο, ταραγμένο και δυσαρμονικό οικογενειακό περιβάλλον (καθημερινές φιλονικίες μέσα στην οικογένεια, χωρισμένοι γονείς, διαλυμένη οικογένεια, ορφάνια, αλκοολικός πατέρας, πατέρας βιαστής της κόρης του ή αδελφός της αδελφής του), εγκατάλειψη και έλλειψη προστασίας τους και γενικά κοινωνική περιθωριοποίηση, αλλά ιδιαίτερα η στέρηση της αγάπης και της στοργής και η βιωμένη σκληρότητα κατά τη νηπιακή και παιδική ηλικία τους (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Οι ανήλικοι, επειδή βρίσκονται σε μια ηλικία, κατά την οποία ψάχνουν για ταυτιστικά πρότυπα, όταν δεν τα βρίσκουν αυτά στο οικογενειακό τους περιβάλλον (και ιδιαίτερα στους γονείς τους), για να τα μοιάσουν, υποφέρουν αφάνταστα. Γι' αυτό και τα αναζητούν αυτά τα πρότυπα στο έξω από την οικογένειά τους κοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή στις παρέες, στις ομάδες, στη γειτονιά και πιο πέρα ακόμη στο ευρύτερο περιβάλλον τους και ταυτίζονται εύκολα μαζί τους, όταν είναι αρνητικά (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Στην παραβατικότητα ρέπουν και τα κακοποιημένα παιδιά. Τραυματισμένα στην ψυχή και στο σώμα, τις περισσότερες φορές νιώθουν εχθρότητα προς την κοινωνία και δεν έχουν εμπιστοσύνη σε κανένα. Εξαιτίας των εσωτερικών διαταραχών τους οδηγούνται συχνά στον αλκοολισμό, στα ναρκωτικά, στην αλητεία, στην κλοπή και στη βία. Οργανώνονται ακόμη και σε σπείρες και αποτολμούν κάθε εγκληματική πράξη. Πολλά από αυτά καταλήγουν σε ιδρύματα, αναμορφωτήρια και φυλακές και δεν είναι λίγα εκείνα που καταδιωγμένα, ταλαιπωρημένα και δυστυχισμένα κυριεύονται από απελπισία και την κατάθλιψη. Γι' αυτό και δυσπιστούν στο ενδιαφέρον και την αγάπη των άλλων. Παρά τις περιποιήσεις των άλλων φτάνουν στο σημείο να μην παραδέχονται ότι υπάρχουν στον κόσμο άνθρωποι, που ενδιαφέρονται και πονούν γι' αυτά, γιατί δεν είναι γονείς τους. Πιστεύουν ότι ό,τι καλό κάνουν οι άλλοι γι' αυτά το κάνουν από καθήκον προς τους δυστυχισμένους. Γι' αυτό και η επανόρθωση του κακού (σ' αυτά) είναι πολύ δύσκολη και απαιτεί αμέτρητη υπομονή, αγάπη, θυσίες, από όσους δείχνουν πραγματικό ενδιαφέρον γι' αυτά και θέλουν να τα βοηθήσουν (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Σύμφωνα με τον Φρατζεσκάκη (1990) σε έρευνα που έγινε με βάση στατιστικά στοιχεία που έχουν ληφθεί από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία και προέρχονται από τέσσερα Ιδρύματα Αγωγής στην Ελλάδα τις χρονιές 1980-1983 καταδεικνύεται ότι ένα μεγάλο ποσοστό των τροφίμων

προέρχονται από διαλυμένες ή εν διαλύσει οικογένειες συγκεκριμένα : το έτος 1980, από τους 152 τροφίμους των ιδρυμάτων οι, 32 προέρχονται από διαλυμένες ή εν διαλύσει οικογένειες, το έτος 1981 από 115 τροφίμους, οι 16 ήταν παιδιά ανάλογων οικογενειών, το έτος 1982, από τους 117 συνολικά τροφίμους οι 18 προέρχονται από τέτοιες οικογένειες, το έτος 1983 από 119 συνολικά τροφίμους οι 25 προέρχονται επίσης από τέτοιου είδους οικογένειες.

Η εξήγηση που δίνεται είναι απλή, όλοι αυτοί οι παράγοντες οι οποίοι συντελούν στο να υποφέρουν οι ανήλικοι, να εμφανίζουν σημάδια διαστροφής στον χαρακτήρα τους και να αναζητούν να ξεφύγουν από το οικογενειακό τους περιβάλλον μπορούν ακόμα να τους οδηγήσουν και σε παραβάσεις των ποινικών διατάξεων (Σπινέλλη, 1986). Ή πιο απλά, το παιδί που τρώει ξύλο σήμερα, θα δώσει ξύλο αύριο (Γεωργούλας, 2002).

Ένας νεαρός κλέφτης, που κατά κανόνα κλέβει, διαπιστώνεται συχνά ότι είναι ένα παιδί, που δεν αγαπήθηκε ποτέ. Χαρακτηριστικά ο Νηλ (1978) τονίζει : *«Αν δε θέλετε να κλέβουν τα παιδιά σας, δώστε τους, όσο μπορείτε περισσότερη, αγάπη, ελευθερία, ζεστασιά».*

• Σχολείο και μαθησιακά προβλήματα

Κάτι, που δεν έχει προσεχτεί τόσο σχετικά με την παραβατικότητα των εφήβων και των νέων, είναι οι μη αρμονικές σχέσεις τους με το σχολείο. Μερικοί μελετητές υποστηρίζουν ότι η εφηβική και η νεανική παραβατικότητα έχει άμεση σχέση και με τη συστηματική απουσία του εφήβου από το σχολείο με συνέπεια την κακή σχολική επίδοσή του, καθώς και με την κακή ποιότητα και την περιθωριακή θέση της οικογένειας και με μερικά ατομικά χαρακτηριστικά του. Η απουσία από το σχολείο μαζί με την παραβατικότητα αποτελούν προμήνυμα μιας κακής προσωπικής εξέλιξης και επαγγελματικής καριέρας (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Μάλιστα σύμφωνα με έρευνες του J. Cordier (1975) η αδυναμία προσαρμογής ενός παιδιού στο σχολείο (το ποσοστό των παιδιών στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α, που είναι ανίκανα να φτάσουν στο επίπεδο των γνώσεων του Δημοτικού σχολείου, ανέρχεται σε 15% - 20% συντελεί και στην αδυναμία του να προσαρμοστεί κατόπιν στην κοινωνία, που εκδηλώνεται με την εγκληματικότητα και την κοινωνική - επαγγελματική αδυναμία προσαρμογής.

Άλλοι όμως αμφισβητούν τη σχολική δυσπροσαρμοστικότητα και την παραβατικότητα ως δύο αποτελέσματα μιας βαθιάς κοινωνικής δυσπροσαρμοστίας των ίδιων των μαθητών ή του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Στο κάτω κάτω δε φταίνε οι μαθητές, αν το σχολείο με την καταπιεστική του ομοιογένεια και τις άνισες ευκαιρίες μάθησης δεν ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντά τους και δεν κατορθώνει να τους γοητεύσει, με αποτέλεσμα να απογοητεύονται και να ωθούνται

στην αναζήτηση των ικανοποιήσεων τους αλλού. Αντίθετα το σχολείο με τη σφραγίδα της σχολικής αποτυχίας, που βάζει το μαθητή, ασκεί επάνω του μια εγκληματογόνα επίδραση και επομένως η σχολική αποτυχία αποτελεί μια αιτία και όχι μόνο το αποτέλεσμα της νεανικής παραβατικότητας (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

Η σύγχρονη έρευνα αποκάλυψε ότι η παραβατικότητα των εφήβων κοντά στα άλλα οφείλεται: α) στη γενική σχολική ατμόσφαιρα (έλλειψη κοινοτικής ζωής, κοινωνικών και δημιουργικών δραστηριοτήτων, απουσία καλής οργάνωσης της σχολικής ζωής, φτωχές σχολικές επιδόσεις των μαθητών και μεγάλο ποσοστό απουσιών, όχι αρκετή προσοχή για τους μαθητές, που δυσκολεύονται, λίγες προσωπικές σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, έλλειψη άνεσης και αισθητικής στη διαρρύθμιση του σχολικού περιβάλλοντος, λίγες προσπάθειες για ανάπτυξη καλών συνθηκών εργασίας και β) στην προσωπικότητα των Διευθυντών των σχολείων (έλλειψη πραγματικού κύρους, έχουν περιορισμένες επαφές με το διδακτικό προσωπικό και τους μαθητές και ανεπαρκή γνώση του προσωπικού, καθώς και του οικογενειακού παρελθόντος και του περιβάλλοντος των μαθητών και δεν θεωρούν ότι αυτά είναι σημαντικά, έχουν πλήρη έλλειψη εμπιστοσύνης στις ψυχολογικές μεθόδους αντιμετώπισης των παρεκκλίσεων και πιστεύουν ότι το σχολείο δεν μπορεί να κάνει πολλά πράγματα, για να αντισταθμίσει τις επιδράσεις ενός χαμηλού κοινωνικού-οικονομικού περιβάλλοντος).

Ακόμη και η δυσλεξία αποτελεί ένα σοβαρό αιτιολογικό παράγοντα για την εφηβική εγκληματικότητα σύμφωνα με έρευνες, που κατά καιρούς έχουν διεξαχθεί από εγκληματολόγους, ψυχολόγους και κοινωνιολόγους για τη διαπίστωση σχέσης ανάμεσα στη δυσλεξία και στην εφηβική εγκληματικότητα. Είναι πολύ εύκολο ένας σχολικός παρίας να μετατραπεί σε κοινωνικό παρία.

Από σχετικές έρευνες στη Ν. Υόρκη διαπιστώθηκε ότι το 75% των νέων, που δικάστηκαν από τα δικαστήρια ανηλίκων για εγκληματικές ενέργειες, παρουσίαζαν προβλήματα δυσλεξίας. Τα ίδια ποσοστά επιβεβαιώθηκαν από το Παρίσι στα 1977 σε εφήβους 12 ως 16 ετών. Οι στατιστικές αποδεικνύουν ότι ένα ποσοστό 15- 20% των εφήβων, που έχουν διαπράξει ένα σοβαρό παράπτωμα, προέρχεται σταθερά από δυσλεκτικούς. Γενικά η εξέλιξη της εφηβικής εγκληματικότητας παρουσιάζει συχνά την εικόνα: δυσλεξία - αποφυγή σχολείου- παράπτωμα- επέμβαση του νόμου σύμφωνα με έρευνες του Kowarik και Kraft κατά το 1973. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να διαγνωστεί έγκαιρα η δυσλεξία κατά τους πρώτους μήνες της φοίτησης του παιδιού στο σχολείο για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της με τη λήψη των αναγκαίων ψυχολογικών και παιδαγωγικών μέτρων. Βέβαια δεν είναι παράξενο ένα δυσλεκτικό παιδί να εξελιχτεί και σε μεγαλοφυΐα, όπως ο Λεονάρντο ντα Βίντσι, ο Αϊνστάιν, ο Τσόρτσιλ, ο

Πρόεδρος των Η.Π.Α Ουίλσον που ήταν στην παιδική τους ηλικία δυσλεκτικοί (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

- **Κοινωνική πίεση και ανομία**

Το 1930 ο Merton προσπάθησε να συνδέσει την θεωρία της ανομίας με όλες τις μορφές της παραβατικότητας. Ακολουθώντας τον Durkheim ο Merton (1938) ανέφερε ότι οι κοινωνικά παραγόμενες φιλοδοξίες μπορούν να υπερβούν αυτό που είναι εφικτό σύμφωνα με τις διαθέσιμες ευκαιρίες .

Ενώ ο Durkheim ισχυρίζονταν ότι η ανομία είναι αποτέλεσμα της αποτυχίας ρύθμισης της συμπεριφοράς, ο Merton υποστήριξε ότι τέτοιες καταστάσεις παράγονται από την πίεση της κοινωνικής δομής που δραστικά ενθαρρύνει τα άτομα να αναπτύξουν μη ρεαλιστικές φιλοδοξίες.

Ο Merton συνέχισε αναλύοντας πώς καταρρεύσεις στην πολιτισμική δομή απαντώνται από μια σειρά ατομικών προσαρμογών. Αναγνώρισε πέντε πιθανούς τρόπους προσαρμογής: την συμμόρφωση, τον νεωτερισμό, την τυπολατρία, την απόσυρση, τον επαναστατικό. Σε κάθε ένα από αυτούς τους τρόπους ερευνούσε κατά πόσο οι πολιτισμικοί στόχοι και τα θεσμοποιημένα μέσα για την πραγματοποίησή τους είναι αποδεχτά ή απορριπτέα.

- *Συμμόρφωση*: περιγράφει την αποδοχή των στόχων και των θεσμών και είναι ο πιο συχνά χρησιμοποιούμενος προσαρμοστικός τρόπος.
- *Νεωτερισμός* : υπάρχει όταν η αξία της επιτυχίας των στόχων γίνεται αποδεκτή και πραγματοποιείται επιλέγοντας μέσα ανεξάρτητα από το αν είναι απρεπή, παράνομα ή ανήθικα. Για παράδειγμα ομάδες οι οποίες είναι τοποθετημένες σε χαμηλότερα επίπεδα κοινωνικής ιεραρχίας μπορούν να επιλύσουν το πρόβλημα της φτώχειας και των περιορισμένων ευκαιριών υιοθετώντας καινοτομικούς και παρεκκλίνοντες τρόπους προσαρμογής. Αυτό λοιπόν εξηγεί τα υψηλά ποσοστά παραβατικότητας σε φτωχότερες περιοχές. Ο Merton ωστόσο επισημαίνει ότι η φτώχεια δεν προκαλεί το έγκλημα, αλλά όταν συνδυάζεται με την αποδοχή των πολιτιστικών στόχων, η πιθανότητα για παραβατική συμπεριφορά αυξάνεται.
- *Τυπολατρία*: αν ο νεωτερισμός εμφανίζεται τυπικά στην εργατική τάξη η τυπολατρία ερμηνεύεται σαν τρόπος προσαρμογής της μεσοαστικής τάξης. Οι φιλοδοξίες εγκαταλείπονται λόγω της αυστηρής προσκόλλησης στα θεσμοθετημένα μέσα –η όψη του τρομαγμένου υπαλλήλου του φανατικά συμβιβασμένου με την γραφειοκρατία (Merton, 1957, p.157). Αυτός ο τρόπος του «εκ του ασφαλούς» παραμένει παραβατικός λόγω της μη συμμόρφωσης με τους κυρίαρχους πολιτισμικούς στόχους .
- *Απόσυρση*: ομοίως περιλαμβάνει μια απόρριψη των πολιτιστικών και την εγκατάλειψη των θεσμοθετημένων μέσων. Παρά την

αντιμετώπιση των δομικών πιέσεων προτιμάται η αποχώρηση. Нарκομανείς, επαίτες, αλκοολικοί και ψυχωτικοί θεωρούνται υψηλού βαθμού παραβάτες που ψάχνουν την ανταμοιβή τους έξω από τις κυρίαρχες αξίες του συστήματος.

- *Επαναστατικός* : η προσαρμογή στην πίεση περιλαμβάνει όχι μόνο την απόρριψη των στόχων και των θεσμών ,αλλά και την τάση της μεταβολής των κοινωνικών δομών από τις οποίες απορρέουν οι κανόνες. Ο μη –συμβιβασμένος επαναστάτης προκαλεί το υπάρχον καθεστώς και προσπαθεί να θεσμοθετήσει νέους στόχους και θεσμούς για την υπόλοιπη κοινωνία.

Ο κοινωνικός ανταγωνισμός, το άγχος, η ανασφάλεια για το μέλλον, η αυταρχική μεταχείριση του παιδιού από την οικογένεια, το σχολείο, την κρατική εξουσία, η σημερινή εκβιομηχάνιση, η αθρόα εσωτερική μετανάστευση από τα χωριά στις μεγαλουπόλεις, όπως στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη, η έντονη αστικοποίηση με τη γεωγραφική κινητικότητα, την ετερογένεια, την αντινομία, την αλλοτρίωση, τη μοναξιά, τη μαζοποίηση του ανθρώπου στις μεγαλουπόλεις, τη διάσπαση της συνεκτικότητας της οικογένειας και της γειτονιάς και επομένως των μηχανισμών του κοινωνικού ελέγχου, το χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και το επίπεδο των γονέων (δεν έχουν Απολυτήριο Δημοτικού ή και Γυμνασίου), η χαμηλή σχολική επίδοση των παραβατικών νέων και η χρήση ναρκωτικών αποτελούν παράγοντες της αύξησης της σημερινής εγκληματικότητας ή σωστότερα της παραβατικότητας των ανηλίκων 7-17 ετών (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

Ανεκπλήρωτες φιλοδοξίες ωστόσο όσον αφορά τους οικονομικούς πόρους, τη φυλή, το επάγγελμα, το κλίμα, τις απαιτήσεις της εποχής δημιουργούν πιέσεις με αποτέλεσμα τα άτομα να μην μπορούν να αντεπεξέλθουν κοινωνικά και να οδηγούνται στην χρήση ουσιών και αλκοόλ υιοθετώντας «εγκληματικής διαγωγής» (Φιλλιπίδης, 1984)

Σύμφωνα με τον Φιλλιπίδη (1984) το φαινόμενο της «ναρκομανίας» ή «τοξικομανίας» είναι στενά συνδεδεμένο με την εγκληματικότητα. Η «τοξικομανία» είναι η ροπή του ατόμου για χρήση «τοξικών» ουσιών, αλλά η ροπή η οποία οδηγεί το άτομο σε πλήρη υποδούλωση των ατόμων, αφού το άτομο μόνο με αυξημένη δόση μπορεί πλέον να ικανοποιηθεί.

Οι συνέπειες της χρήσης των ναρκωτικών όσο αναφορά την παραβατικότητα είναι: τέλεση εγκλημάτων ατιμίας κυρίως κλοπές, αλητεία, φυγοπονία, εγκλήματα εξ' αμελείας, απάτες, πλαστογραφίες, εγκλήματα βίας, ανθρωποκτονίες, ασέλγεια κατά των παιδιών.

Όσο αναφορά το οινόπνευμα είναι η πλέον σημαντική πηγή εγκληματικότητας και προσιτή στον άνθρωπο από πολλές απόψεις. Αυτό συμβαίνει γιατί ο χαρακτήρας, τα αισθήματα και η ηθική του

ανθρώπου που πίνει αλλοιώνονται και είναι ανίκανος πλέον να φροντίσει τον εαυτό του ,την οικογένειά του, να εργαστεί.

Από άποψη παραβατικότητας το οινόπνευμα οδηγεί «αμέσως» και «εμμέσως» στην τέλεση εγκλημάτων. Ο άνθρωπος που πίνει, τελεί υπό την επίδραση του οινοπνεύματος εγκλήματα και από την άλλη φέρνει απόγονους εκπεφυλισμένους, οι οποίοι εύκολα μπορούν να φτάσουν μέχρι το έγκλημα. Άπειρα είναι τα εγκλήματα τα οποία διαπράττονται από τους αλκοολικούς: πράξεις βίας, κλοπές, απάτες, υπεξαιρέσεις, πλαστογραφίες, απειλές, διαταράξεις οικιακής ειρήνης, φθορά ξένης ιδιοκτησίας, εγκλήματα κατά των ηθών (βιασμούς, αιμομιξίες, παιδεραστία, επίδειξη γεννητικών οργάνων κ.α)

Εν κατακλείδι ο Merton (1930) υποστηρίζει ότι όσο οι πολιτισμικοί στόχοι του υλισμού συνηγορούν, τόσο μειώνεται η δύναμη των θεσμικών κανόνων που ελέγχουν τις συμπεριφορές. Η εγκληματικότητα κυριαρχεί όταν οι τρόποι προσαρμογής –ειδικότερα του νεωτερισμού- ασκούνται με επιτυχία και παρατηρούνται από τους άλλους. Αυτού του είδους εγκληματικότητα δεν είναι μια απλή παρέκκλιση, εφόσον παράγεται από τη συμμόρφωση στον ευρύτερο αποδεκτό στόχο της χρηματικής επιτυχίας και των ανεκπλήρωτων φιλοδοξιών.

• Οικολογία και εγκληματικές περιοχές

Η ερμηνεία της παραβατικότητας μέσω της θεωρίας κοινωνικής οικολογίας επηρεάστηκε από την βιολογία και τη γεωγραφία της ανθρωπότητας (Muncie, 1999).

Όπως ο Quetelet παρατήρησε ότι η παραβατικότητα είναι πάντα αντικείμενο με ακανόνιστη γεωγραφική κατανομή. Αστικές περιοχές εμφανίζουν υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας συγκριτικά με τις αγροτικές περιοχές. Για να ερμηνευθούν αυτά τα δείγματα της κατανομής της παραβατικότητας ,δημιουργήθηκαν αναλογίες ανάμεσα στο οικολογικό σύστημα και την ανθρώπινη οργάνωση. Οι πόλεις θεωρήθηκαν ομοίως σαν χώροι ζωής και ανάπτυξης οργανισμών.

Η αναλογία που οι Downes and Rock (1995,p70) πρότειναν, ήταν ελκυστική στους κοινωνιολόγους που έψαχναν μεταφορές και αρχές για να προωθήσουν τη νέα και μάλλον ασυνάρτητη πειθαρχία τους. Σαν τα φυτά λοιπόν, τα έντομα και τα ζώα που μετατρέπουν ένα φυσικό περιβάλλον σε ψηφιδωτό από ξεχωριστές κοινότητες ,έτσι και οι άνθρωποι χωρίζονται σε ένα δίκτυο από διαφορετικές κοινότητες που καταλήγουν να συνθέτουν ένα νοητό όλο (Muncie,1999).

Το 1920 και 1930 κοινωνιολόγοι του πανεπιστημίου του Σικάγο ασχολήθηκαν με μια συστηματική μελέτη όλων των πλευρών του τοπικού τους αστικού περιβάλλοντος. Ο Park και ο συνεργάτης του Burgess παρατήρησαν ότι όπως κάθε οικοσύστημα έτσι και η ανάπτυξη και η οργάνωσή της πόλη του Σικάγο δεν ήταν τυχαία αλλά σχεδιασμένη και

μπορούσε να κατανοηθεί από κοινωνικές διαδικασίες όπως, εισβολές, συγκρούσεις, εγκαταστάσεις και αφομοίωση (Muncie, 1999).

Τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής αλλαγής και κατανομής των ανθρώπων μελετήθηκαν από τον Burgess χρησιμοποιώντας την θεωρία της ζώνης. Η πόλη χωρίστηκε σε πέντε περιοχές : η 1^η ζώνη περιελάμβανε την κεντρική εργατική περιοχή, η 2^η την περιοχή της μετάβασης από βιομηχανική περιοχή σε κατοικήσιμη, η 3^η οικογένειες της εργατικής τάξης, η 4^η οικογένειες μεσο-εργατικής τάξης και η 5^η τα προάστια.

Η 2^η ζώνη της μετάβασης ήταν το επίκεντρο της έρευνας. Η συνεχής επέκταση του εργατικού τομέα σήμαινε τον εκτοπισμό των κατοίκων αυτής της περιοχής. Έγινε η λιγότερο επιθυμητή κατοικήσιμη περιοχή. Χαρακτηρίζεται από τα χειρότερα αποθέματα κατοικίας, φτώχεια, ενεχυροδανειστήρια, φθηνά θέατρα και εστιατόρια, εργαζόμενους μετανάστες και κατάρρευση των συνηθισμένων μεθόδων κοινωνικού ελέγχου. Ο Park και ο Burgess (1925) υπέθεσαν ότι στην ζώνη αυτή το έγκλημα και η ανηθικότητα μπορούσαν να ανθίσουν .

Ο Shaw (1929) προσπάθησε να ερευνήσει αυτή την υπόθεση χρησιμοποιώντας τα στατιστικά στοιχεία των ενηλίκων και ανήλικων παραβατών θέλοντας να χαρτογραφήσει την κατανομή των ανήλικων παραβατών και των εγκληματιών στην πόλη. Τα συμπεράσματα ήταν τα ακόλουθα :

- Τα επίπεδα των σκασιαρχείων, της ανήλικης παραβατικότητας και των ενηλίκων εγκληματιών μεταβάλλονταν αντιστρόφως ανάλογα στις περιοχές μακριά από το κέντρο της πόλης. Όσο πιο κοντά βρισκόμαστε στο κέντρο της πόλης τόσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των εγκλημάτων.
- Περιοχές που αφορούσαν υψηλούς βαθμούς ανήλικης παραβατικότητας εμφάνιζαν και υψηλό βαθμό ενήλικης παραβατικότητας.
- Οι μετρήσεις εμφάνιζαν διαφορές ανάλογα με την διαφορά της σύνθεσης της κοινότητας. Υψηλές μετρήσεις παραβατικότητας επικρατούσαν σε περιοχές που χαρακτηρίζονταν από φυσικές καταστροφές και παρεκκλίνοντες πληθυσμούς .
- Σχετικά υψηλές τιμές παραβατικότητας εμφανίζονταν στην 2^η ζώνη παρά το γεγονός ότι η σύνθεση του πληθυσμού αυτού είχε υποστεί σημαντικές αλλαγές εδώ και 30 χρόνια .

Αυτές οι παρατηρήσεις οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι ήταν η φύση της γειτονιάς, και όχι η φύση των ατόμων που ζούσαν εκεί, προσδιορίζει τα επίπεδα της εγκληματικότητας. Το αποτέλεσμα, αυτής της ερμηνείας έχει οριστεί σαν «περιβαντολογικός καθορισμός»

Η συγκέντρωση του εγκλήματος και της παραβατικότητας σε μια ζώνη μετάβασης αντιμετωπίστηκε σαν ενδεικτική των διαδικασιών της κοινωνικής αποδιοργάνωσης . Καθώς εισέβαλαν σε αυτές τις περιοχές η βιομηχανία, το

εμπόριο και οι παροδικοί πληθυσμοί , οι κοινοτικοί δεσμοί και η αντίσταση στην παρέκκλιση αποδυναμώθηκαν (Muncie, 1999).

« Σε αυτό το επίπεδο κοινωνικής αποδιοργάνωσης η κοινωνική αντίσταση είναι χαμηλή. Πρότυπα παραβατικότητας και εγκληματικότητας αναπτύσσονται και μεταβιβάζονται κοινωνικά όπως κάθε κοινωνικό και πολιτισμικό μοντέλο. Σε αυτές τις περιπτώσεις παραβατικά πρότυπα κυριαρχούν και τροποποιούν τις στάσεις και τις συμπεριφορές των κατοίκων αυτών των κοινοτήτων. Έτσι αυτό το τμήμα της πόλης μετατρέπεται σε παραβατική περιοχή» (Shaw ,1929, p.205-6).

• Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Ένας άλλος κοινωνικός παράγοντας που ωθεί τους ανήλικους στην παραβατική συμπεριφορά και ιδιαίτερα αισθητός στις μέρες μας είναι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ο τύπος, η ραδιοφωνία , η τηλεόραση, ο κινηματογράφος και όλα τα σημερινά μέσα μαζικής επικοινωνίας, όταν δεν ελέγχονται επαρκώς μπορεί να δώσουν στους νέους επιβλαβή πνευματική τροφή και με τη δύναμη υποβολής που ασκούν στις ευάλωτες συνειδήσεις των νέων ατόμων, είναι πολύ εύκολο να τις αλλοιώσουν και να προβούν στη διαστροφή του χαρακτήρα τους σε τέτοιο σημείο που να τους οδηγήσουν ακόμα και στο έγκλημα(Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

Δύο είναι οι επικρατέστερες θεωρίες όσον αφορά την επίδραση του θεάματος στην εγκληματικότητα: Η θεωρία του παραδείγματος, σύμφωνα με την οποία η εικόνα λειτουργεί σαν ερέθισμα στο θεατή και τον οδηγεί σε ανάλογη συμπεριφορά με αυτή που βλέπει. Η πιο αρνητική επίδραση της τηλεόρασης και του κινηματογράφου, συνίσταται στο ότι δίνουν μια ψεύτικη εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας και της καθημερινής ζωής προβάλλοντας film βίας, της <<εύκολης ζωής>> μέσω της πορνείας της εμπορίας ναρκωτικών και της ληστείας. Η τηλεόραση διοχετεύει πρότυπα ηρώων-είδωλα και αφετέρου παρεμποδίζει την ανάπτυξη της κριτικής του αντίληψης. Η απόκρυψη δε της κοινωνικής πραγματικότητας, έχει σαν αποτέλεσμα την επιβράδυνση της ομαλής ένταξης του ανηλίκου στις κοινωνικές διαδικασίες με όλα τα προβλήματα που αυτή συνεπάγεται Το φαινόμενο της θεαματοποίησης και του γιγαντισμού των εγκληματικών ενεργειών, που χαρακτηρίζεται από την υπερβολική έκταση που καταλαμβάνουν στο σύνολο της ειδησεογραφίας, συχνά δημιουργεί σύγχυση , διότι ο αναγνώστης και ιδίως ο νεαρός σχηματίζει μια εικόνα για το κοινωνικό περιβάλλον που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

Όταν δεν μπορούν να αποκτήσουν όσα με τρόπο σαγηνευτικό διαφημίζονται, τότε διαλέγουν την εύκολη λύση της παράβασης, που ακολούθησε και ο διπλανός, ο φίλος, ο συνομήλικος κτλ. Πολύ

περισσότερο μιμούνται τους μεγάλους, που διδάσκουν έμπρακτα κάθε μέρα το σύνθημα ότι η ζωή είναι για τους καπάτσους και όχι για τους έντιμους, που λίγες πιθανότητες έχουν να κερδίσουν χωρίς πολύ κόπο γι'αυτό και την ευθύνη για την μύηση των ανηλίκων στη βία και την εγκληματικότητα την έχουν οι μεγάλοι, που τα διδάσκουν παντού με τον κινηματογράφο, την τηλεόραση, τα ακατάλληλα αναγνώσματα και έμπρακτα στην καθημερινή ζωή, νύχτα και μέρα στον ύπνο και στον ξύπνο.

Μόνο μια θετική προσέγγιση της συμπεριφοράς των νέων από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας θα συμβάλλει στην άμβλωση των κοινωνικών αντιθέσεων και στο περιορισμό της παραβατικότητας (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 1984).

2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ανήλικη παραβατικότητα είναι ένα φαινόμενο της σύγχρονης κοινωνίας μας που τείνει να γίνει «μάστιγα» της εποχής μας. Όπως έδειξαν και οι έρευνες που αναφέραμε η ανήλικη παραβατικότητα έχει αυξηθεί πάνω από 50% τα τελευταία χρόνια και αυτό δεν μπορεί να είναι τυχαίο. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της παραβατικότητας διαδραματίζει, η μετανάστευση αλλά όπως προαναφέραμε κυρίως παράγοντες σαν το οικογενειακό περιβάλλον που είναι ο φορέας που δίνει τις σωστές βάσεις για την ανάπτυξη μιας υγιούς προσωπικότητας.

Δυστυχώς καθώς η κοινωνία αναπτύσσεται στον τομέα της επιστήμης της τεχνολογίας και γενικότερα σε θέματα που αφορούν την υλιστική πλευρά του ατόμου, αλλά φαίνεται ότι μένει πίσω στην ανάπτυξη της πνευματικής και κοινωνικής ζωής του ανθρώπου. Νέα εργαλεία έρχονται στα χέρια μας, νέες γνώσεις μας κατακλύζουν καθημερινά σε βαθμό που χάνουμε το μέτρο και τα όρια του εαυτού μας.

Η επιθυμία του «εύκολου» και του «γρήγορου» που κυριαρχεί με την παράλληλη πίεση της καθημερινότητας, μας αποσπών από σημαντικούς τομείς της ζωής μας, όπως είναι η οικογένεια, φιλία, αλληλεγγύη, παρασύροντας κάθε καινούργια γενιά που έρχεται στην ζωή. Ίσως είναι καιρός για επαναπροσδιορισμό των στόχων μας, ζούμε σε μια κοινωνία που μας προσφέρει πολλές ευκαιρίες, το καλύτερο θα ήταν να μην τις στρέφουμε εναντίον μας, αλλά να τις αξιοποιούμε για τον εαυτό μας και τα παιδιά μας .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ- ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ – ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ο όρος πρόληψη των εγκλημάτων είναι ένας περιεκτικός όρος. Σ' αυτόν περιλαμβάνεται ένα ευρύτερο φάσμα παρεμβατικών, αμυντικών και τιμωρητικών μηχανισμών που αποβλέπουν στην αποτροπή από το έγκλημα και γενικά στον περιορισμό της εγκληματικότητας (Κ.Σπινέλλη, 1982).

Οι πιο σημαντικές προσπάθειες για τον ορισμό της πρόληψης της παραβατικότητας εστίασαν σε δυο σημαντικές υποθέσεις : πρώτον, τα μέτρα και οι διαδικασίες ή οι δομές που χρειάζονται αλλαγές και δεύτερον, το κοινό που απευθύνονται. Με αυτό το σκεπτικό μια από τις πρόσφατες προσπάθειες ορισμού της πρόληψης πραγματοποιήθηκε από τον Lejins (1967) που ανέπτυξε μια τριλογία διαφορών μεταξύ των τεχνικών που εφαρμόζονται σε διάφορες δραστηριότητες πρόληψης :

- Τιμωριτική πρόληψη – Αποτροπή
- Διορθωτική πρόληψη ή εξάλειψη των κοινωνικών παραγόντων που οδηγούν στην παραβατικότητα
- Μηχανική πρόληψη ή λήψη μέτρων ώστε να μειωθούν οι ευκαιρίες ανάπτυξης παραβατικής συμπεριφοράς

Αυτό που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι ο Lejins δεν απέκλεισε το επίσημο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αλλά συνέχισε την εξέταση του θέματος σε ένα ευρύτερο πεδίο πέρα από την επίδρασή της. Δισταχτικά κατευθύνθηκε σε μεθόδους πρόληψης οι οποίες αφορούν τις κοινωνικές συνθήκες ή τις ψυχολογικές δυνατότητες. Ακόμα περισσότερο η άποψη του Lejins κάνει αντιληπτό το βασικό πρόβλημα των θεωριών της παραβατικότητας: δηλαδή την ένταση ανάμεσα στην μείωση των δυνατοτήτων μέσω των μέτρων και των κοινωνικών μοντέλων παρέμβασης .

Όλες σχεδόν οι διεθνείς αναφορές σχετικά με την παραβατικότητα συνδέουν την πρόληψη με την τιμωρία σαν πολιικά αντίθετες έννοιες με μια συνέχεια αυστηρών ή ελαστικότερων μέτρων σαν απάντηση στην

παραβατικότητα. Ωστόσο στην επιστήμη της Εγκληματολογίας τέτοιος διαχωρισμός δεν υφίσταται. Είναι σαν να προσπαθούμε να διαχωρίσουμε στην Φυσική τα σπέρτα από την φλόγα. Η φλόγα θεωρείται σαν το αποτέλεσμα ενώ τα σπέρτα είναι μόνο ένα από τα εργαλεία που προκαλούν το συγκεκριμένο αποτέλεσμα αλλά όχι το μοναδικό. Ομοίως και με την πρόληψη όπου η τιμωρία είναι μόνο ένα μέσο για την επίτευξη της χωρίς όμως να θεωρείται και το μοναδικό.

Επομένως η πρόληψη καθορίζεται όχι από τις προθέσεις της αλλά από τις συνέπειες της. Κατ' επέκταση οι συνέπειες προσδιορίζονται με δυο τρόπους: από τον αριθμό των παραβατικών πράξεων και από τον αριθμό των παραβατών (Hirschi, 1987). Ένας άλλος τρόπος καθορισμού των συνεπειών μπορεί να είναι από το πλήθος των ζημιών που προκαλούνται καθώς και από το πλήθος των ζημιών που αποτρέπονται (Reissaud and Roth, 1993), όπως επίσης και από τον αριθμό των θυμάτων (Farell, 1995). Το κοινό σημείο των παραπάνω προσδιορισμών είναι ότι εστιάζουν στο αποτέλεσμα και τις επιδράσεις που μπορεί να έχει η πρόληψη και όχι στο αν το περιεχόμενο της θα είναι αυστηρό ή ελαστικό.

Ωστόσο δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την συμβολική και συναισθηματική σημασία τιμωρίας στην πρόληψη, βοηθητικό θα ήταν η ενσωμάτωσή της σε ένα ευρύτερο πλαίσιο εργασιών της πρόληψης με τρόπο που τα προγράμματα θα εστιάζουν σε ολόκληρο το δάσος και όχι σε ένα δέντρο μόνο (Grenwood et. al., 1996)

3.2 ΠΩΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ ΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

Κάθε είδους παράβαση είναι αποτέλεσμα καθημερινών μας πράξεων οι οποίες συγκεντρώνονται σε θεσμικά πρότυπα. Τα πρότυπα θεωρούνται σαν ένα κοινωνικό στάδιο στο οποίο όλοι καλούμαστε να παίξουμε έναν ρόλο όπως του γονέα, του παιδιού, του γείτονα, του εργαζόμενου, του δασκάλου κ.τ.λ. Υπάρχουν πολλοί τρόποι καθορισμού αυτών των προτύπων καθώς τα όριά τους είναι αρκετά αυθαίρετα. Η Εγκληματολογία κάνει διάκριση στα εξής επτά θεσμικά πρότυπα: 1. την κοινωνία, 2. την οικογένεια, 3. το σχολείο, 4. την εργασία, 5. την περιοχή, 6. την αστυνόμευση, 7. το υπόλοιπα δικαστικά ιδρύματα.

Μια θεωρία αποτελεσματικής πρόληψης είναι η ταυτόχρονη παρέμβαση σε κάθε έναν από του παραπάνω θεσμούς οι οποίοι βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση. Τα σχολεία δεν μπορούν να επιτύχουν χωρίς την στήριξη της οικογένειας, η οικογένεια χωρίς την στήριξη της εργασίας, η εργασία χωρίς την υποστήριξη της ασφάλειας και όλα τα παραπάνω χωρίς την συμμετοχή της κοινωνίας.

Τα παραπάνω παραδείγματα θεωρούνται σαν μια προέκταση της θεωρίας της Εγκληματολογίας για την «Αποτροπή της τρομοκρατίας», η οποία ισχυρίζεται ότι η απειλή της τιμωρίας θα μπορούσε να λειτουργήσει εφόσον ενισχύεται από άτυπους κοινωνικούς ελέγχους (Lawrence W. Sherman, 1995).

Οι σύγχρονοι εγκληματολόγοι συνδέουν συχνά την πρόληψη των εγκλημάτων με τον κοινωνικό έλεγχο. Το δίκαιο και το ποινικό δίκαιο ειδικότερα, η ηθική, η θρησκεία, η εκπαίδευση και η αγωγή αποτελούν διάφορους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου. Το σύστημα δικαιοσύνης (από την αστυνομία ως την εκτέλεση των ποινών) μαζί με την οικονομία, την κοινότητα, το κοινό την εκκλησία, το σχολείο και την οικογένεια συνιστούν τους φορείς κοινωνικού ελέγχου. Έτσι είναι δυνατόν να διακριθεί ο κοινωνικός έλεγχος και η πρόληψη συνακόλουθα σε ποινική ή νομική ή επίσημη, στο βαθμό που επιδιώκεται με τον κατάλληλο χειρισμό των ποινικών κυρώσεων και του όλου συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και σε κοινωνική ή εξωποινική, στην κοινωνικο-ψυχολογική πρόληψη που λαμβάνει την εσωτερίκευση κανόνων προτύπων συμπεριφοράς, συνηθειών κ.λ.π και στην περιβαλλοντική πρόληψη (Κ.Σπινέλλη, 1982).

Η πρόληψη της ανήλικης παραβατικότητας είναι στενά συνδεδεμένη με την αστυνόμευση και την διαδικασία του κοινωνικού ελέγχου (Crawford 1998). Ωστόσο δυο ερωτήματα προκύπτουν :η κοινωνική πολιτική που ακολουθείται θα πρέπει να εστιάζει μόνο στην μείωση του εγκλήματος με αυστηρά μέτρα αστυνόμευσης και νόμων ή να προσπαθήσει να βρει τις ρίζες του φαινομένου αυτού ώστε να μπορέσουμε να το καταπολεμήσουμε προτού καταλήξει να γίνει συμπεριφορά για ορισμένα άτομα;

Οι νέοι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει το επίκεντρο της πρόληψης της παραβατικότητας για πολλούς λόγους. Οι σημαντικότεροι είναι οι εξής δυο: Πρώτον ένα σημαντικό ποσοστό παραβάσεων εκτιμάται ότι διαπράττεται από τους νέους. Άτομα κάτω των 21 ετών ευθύνονται για τα μισά περίπου εγκλήματα που διαπράττονται (Home Office 1995b:21). Ακόμη είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η μέγιστη ηλικία των νέων που εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες είναι τα 18 χρόνια. Το 1994 δυο στους πέντε ανήλικους παραβάτες ήταν μικρότεροι από 21 ετών καθώς το ¼ ήταν γύρω στα 18.

Το δεύτερο στοιχείο που κέντρισε το ενδιαφέρον των μελετητών να ασχοληθούν με την ανήλικη παραβατικότητα ήταν η ιδιομορφία που παρουσιάζει η νεανική ηλικία. Αποτελείται από ποικίλους παράγοντες που προϋποθέτουν μια περίοδο όπου πολλά νεαρά άτομα συμμετέχουν σε παραβατικές δραστηριότητες. Ωστόσο μόνο ένα μικρό μέρος αυτών συνεχίζει σε περαιτέρω εγκληματικές ενέργειες (Farrington 1994) .

Η προσέγγιση της αποτελεσματικής πρόληψης της νεανικής παρέκκλισης βασίζεται στην μη ετικετοποίηση και τον στιγματισμό των νέων, ώστε να επιτρέπει στα νεαρά άτομα να μεγαλώνουν έξω από το στίγμα της παραβατικότητας αποτρέποντας την διαιώνιση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς.

Εμπειρικά οι νέοι είναι πιο πιθανόν να ακολουθήσουν παράνομες δραστηριότητες αν αποκοπούν από τις προοπτικές που έχουν να λειτουργήσουν εποικοδομητικά, αν στιγματιστούν ή διακόψουν τις επαφές τους με συνομήλικες ομάδες μη παραβατικές. Το παραπάνω γεγονός επιβεβαιώνεται και από έρευνες που δείχνουν ότι το 72% των ατόμων που απολύονται από σωφρονιστικά ιδρύματα ανηλικών καταδικάζονται ξανά μέσα σε δυο χρόνια το πολύ .

Αναφορικά με την Ελληνική πραγματικότητα οι αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, ενώ παραδέχονται ότι υπάρχει πρόβλημα νεανικής παραβατικότητας και γνωρίζουν τις γενεσιουργές αιτίες του προβλήματος, την ίδια στιγμή, για διάφορους λόγους, αδυνατούν να το αντιμετωπίσουν ριζικά και αποτελεσματικά. Η αυξητική τάση που παρουσιάζουν τα κρούσματα της βίας μέσα στην οικογένεια και ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των νεαρών παραβατών πλήττουν και

ραγίζουν την σπονδυλική στήλη της κοινωνίας, που είναι η νεολαία. (Νεόφυτος, 2000).

Όλα όσα προαναφέρθηκαν δείχνουν την αδυναμία της δικαιοσύνης να λειτουργήσει με τρόπο σωστό, κατασταλτικό και κυρίως προληπτικό, καθώς και έλλειψη κατανόησης στην σημασία που έχει η έννοια της πρόληψης σε μια κοινωνία. Θεωρούμε σαν τον πιο αποτελεσματικό σχεδιασμό, την δημιουργία κοινωνικής ευημερίας των ανθρώπων σαν παράγοντα που θα βοηθήσει τα άτομα να λειτουργούν πιο εύκολα μέσα στα πλαίσια των νόμων που υπαγορεύει η κάθε κοινωνία με αποτέλεσμα να αποτρέπονται οι κολάσιμες πράξεις.

Είναι περισσότερο αποτελεσματική η μείωση των πιθανοτήτων ανάπτυξης μιας συμπεριφοράς, προτού αυτή ξεκινήσει να υπάρχει, να μαθευτεί, να γίνει τρόπος ζωής και να διαιωνίζεται από γενιά σε γενιά. Αν το δούμε και διορατικά η πρόληψη και η αποτροπή ενός ατόμου από την επαφή του με αποκλίνουσες συμπεριφορές πιθανότατα να οδηγήσει και στην εμπόδιση των απογόνων του από τέτοιες ιδέες. Θα μπορούσαμε λοιπόν να θεωρήσουμε την σωστή διαδικασία πρόληψης σαν την αρχή της δημιουργίας υγιών κοινωνιών. Η αναγκαιότητα λοιπόν για πρόληψη εδώ και τώρα λύνει και τα προβλήματα των χρόνων που θα ακολουθήσουν. Άτομα με υγιές υπόβαθρο παράγουν αντίστοιχους ανθρώπους και κοινωνίες.

Το κοινωνικό πλαίσιο της πρόληψης ίσως χρειάζεται μια καίρια μάζα θεσμικής υποστήριξης για την αποτροπή της παραβατικότητας. Χωρίς αυτή ούτε τα σχολεία, ούτε η οικογένεια, ούτε η αστυνομία και οι φυλακές θα μπορέσουν να επιτύχουν. Κάθε ένας από αυτούς του θεσμούς θα πρέπει να είναι ικανός να επιτύχει τουλάχιστον οριακά από μόνος του.

Προσδοκούμε ότι μια μεγαλύτερη προσοχή στην αλληλεξάρτηση που υπάρχει ανάμεσα στους θεσμούς θα μας βοηθήσει στο ανακαλύψουμε αποτελεσματικότερα προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας. Η επίθεση στο πρόβλημα της παραβατικότητας σε πολλά θεσμικά μέτωπα ταυτόχρονα δίνει περισσότερες πιθανότητες για επιτυχία (Lawrence W. Sherman, 1996).

Στην συνέχεια του κεφαλαίου παρουσιάζονται οι κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις αποτελεσματικής πρόληψης καθώς εφαρμοσμένα παραδείγματα προληπτικών μοντέλων σε χώρες του εξωτερικού.

3.3 ΠΟΛΥΣΥΣΤΗΜΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Το Πολυσυστημικό Μοντέλο θεωρείται από τις πιο σημαντικές εξελίξεις στην πρόληψη της παραβατικότητας. Στο πλαίσιο των παρεμβάσεων του προηγείται μια εξατομικευμένη ανάλυση με σκοπό τον καθορισμό των παραγόντων που συνδέονται με κάθε ατομική συμπεριφορά.

Η συγκεκριμένη θεραπευτική διαδικασία στοχεύει στην μείωση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς κρατώντας τους νέους μέσα στο οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον, χρησιμοποιώντας προσεγγίσεις της δομικής και της στρατηγικής οικογενειακής θεραπείας, καθώς και της συμπεριφοριστικής θεωρίας, επεμβαίνοντας σε επίπεδο οικογενειακό, κοινωνικό και ατομικό (Arabella Kurz, 2002).

Οι Borduin et. al. (1995), ανέφεραν μια τυχαία δοκιμή της θεραπείας συγκρινόμενη με την Ατομική Θεραπεία. Το δείγμα ήταν αρκετά μεγάλο (77 και 63 αντίστοιχα που ολοκλήρωσαν τις θεραπείες, 15 άτομα που εγκατέλειψαν την MST και 21 την IT).

Η MST παράγαγε σημαντικές βελτιώσεις στους γονείς όσο αφορά ψυχιατρικά συμπτώματα και διαταραχές στην συμπεριφορά. Παρατηρήσεις και προσωπικές αναφορές αποκάλυψαν βελτιώσεις στις οικογενειακές σχέσεις συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου αλλά όχι στις σχέσεις των ανηλίκων με τους συνομήλικους τους. Οι νέοι που συμμετείχαν στο IT πρόγραμμα εμφάνισαν μεγαλύτερη πιθανότητα επανάληψης παραβατικών συμπεριφορών κατά την διάρκεια του προγράμματος. Οι μελετητές της συγκεκριμένης θεραπείας αποδίδουν την επιτυχία της στην έμφαση που δίνει στα πολυπαραγοντικά αίτια της παραβατικότητας καθώς και στην πολύπλευρη παρέμβασή της (Arabella Kurz, 2002).

3.4 ΜΕΛΕΤΕΣ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ

Η μάθηση κοινωνικών δεξιοτήτων και επίλυσης προβλημάτων είναι τα κυριότερα προϊόντα της Γνωστικής-Συμπεριφοριστικής θεραπείας, που χρησιμοποιούνται στην πρόληψη της ανήλικης παραβατικότητας (Tate et al., 1995). Οι Goldstein et. al., (1998), δημοσίευσαν τα αποτελέσματα του προγράμματος του Εκπαίδευση Επανατοποθέτησης της Επιθετικότητας (Aggression Replacement Training program- ART), με το οποίο δίδασκαν μια σειρά κοινωνικών συμπεριφορών με στόχο τον έλεγχο του θυμού και του ηθικού συλλογισμού (Arabella Kurz, 2002).

Συγκρινόμενοι με την μη θεραπευτική ομάδα οι νέοι που είχαν λάβει μέρος στο ART εμφάνιζαν σημαντική αύξηση επικοινωνιακής κοινωνικής συμπεριφοράς και ηθικού συλλογισμού καθώς και μείωση της παρορμητικότητας. Ωστόσο δεν διέφεραν σημαντικά στην ένταση και στον αριθμό της συμπεριφοράς τους από τα άτομα της ελεγχόμενης ομάδας.

Ένα άλλο πρόγραμμα Εκπαίδευσης Απόψεων (Viewpoints Training Program) στοχεύει στην αλλαγή των πεποιθήσεων για την νομιμοποίηση της βίας, και στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και επίλυση προβλημάτων (Guerita and Slaby, 1996).

Και οι δυο αυτές παρεμβάσεις βασίστηκαν στην ιδέα ότι η παραβατική συμπεριφορά βρίσκεται ανάμεσα στις πεποιθήσεις για την αξία της επιθετικότητας και την έλλειψη ικανοτήτων για την επικοινωνιακή αντιμετώπιση της σύγκρουσης. Αλλά και στις δυο περιπτώσεις οι αλλαγές στην συμπεριφορά απέναντι στην βία και οι βελτιώσεις στην κοινωνική συμπεριφορά δεν συνδέθηκαν άμεσα με την μείωση της παραβατικότητας. Το γεγονός αυτό δίνει επιπλέον αποδείξεις για την χρησιμότητα των παρεμβάσεων που βασίζονται σε πολυπαραγοντικά μοντέλα, και ότι έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να επιτύχουν (Arabella Kurz, 2002).

3.5 Η ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ

Το μοντέλο της αναλογίας της δημόσιας υγείας είναι μια κατεύθυνση που αναπτύχθηκε από τους Καναδούς εγκληματολόγους Brantingham και Faust (1976) την εποχή που το ενδιαφέρον για την πρόληψη είχε αρχίσει να ακμάζει. Οι Brantingham και Faust βασιζόμενοι στις ιατρικές και φυσικές επιστήμες διέκριναν την *πρωτογενή*, *δευτερογενή* και *τριτογενή* πρόληψη έχοντας σαν εξαρτημένη μεταβλητή τον πληθυσμό στον οποίο το συγκεκριμένο μοντέλο το στοχεύει (Grawford, 1998).

Η *πρωτογενής πρόληψη* απευθύνεται κατευθείαν στον γενικό πληθυσμό και περιλαμβάνει παρεμβάσεις στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον. Τέτοιες παρεμβάσεις στοχεύουν να προλάβουν ενδεχόμενους εγκληματικούς παράγοντες πριν το πρόβλημα της παραβατικότητας εμφανιστεί στα άτομα. Η *δευτερογενής πρόληψη* απευθύνεται σε άτομα εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς υψηλού κινδύνου λόγω αναγνώρισης παραγόντων που προϋποθέτουν την εμφάνιση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Οι παράγοντες προδιάθεσης μπορεί να είναι η ηλικία της ομάδας, ο τόπος διαμονής της, ο τρόπος ζωής ή κοινωνικό οικονομική κατάσταση. Συμπερασματικά το κοινό το οποίο αφορά ο συγκεκριμένος βαθμός πρόληψης είναι αυτό το οποίο έχει διαγνωσθεί ως το πιο επιρρεπές σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Η *τριτογενής πρόληψη* περιλαμβάνει στρατηγικές προσανατολισμένες στην πρόληψη της περαιτέρω εγκληματικής δραστηριότητας ατόμων που έχουν ήδη παρανομήσει.

Βασικά η τυπολογία του Brantingham και του Faust περιστρέφεται γύρω από την φύση της σχέσης ανάμεσα στο πιθανό κοινό και το είδος της παρέμβασης που προσφέρεται. Επομένως το μοντέλο της αναλογίας της δημόσιας υγείας εμμένει στον χαρακτηρισμό των στοιχείων που στοχεύουν στα προληπτικά μέτρα. Θεωρείται χρήσιμο στην ανάλυση των επιπέδων της πρόληψης της εγκληματικότητας, μας αναγκάζει να σκεφτούμε το επίπεδο του κοινού στο οποίο η παρέμβαση θα εφαρμοστεί δεν απαιτεί να διαχωρίσουμε αν μια κατάσταση βρίσκεται μέσα ή έξω από τα πλαίσια της ποινικής δικαιοσύνης και δεν αναγκάζει την επιστροφή σε παλαιότερες αυταρχικές αρχές. Σαν βασικό πλαίσιο εργασίας μας επιτρέπει αρκετή ελαστικότητα ώστε να μπορέσουμε να αντιληφθούμε τις διαφορετικές μορφές της πρόληψης της παραβατικότητας.

Ωστόσο το μοντέλο παρουσιάζει κάποιες ελλείψεις όσον αφορά την διευκρίνηση των στόχων του και την θεωρητική του θεμελίωση. Χρειάζεται παραπάνω θεωρητικές διαστάσεις.

Μια προσπάθεια ανάπτυξης του μοντέλου έγινε από τους Dijk και Waard (1991). που αναφέρεται στον διαχωρισμό των θυμάτων και των παραβατών. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω πρότειναν μια κατεύθυνση

δύο διαστάσεων προσανατολισμένη από την μια στα θύματα και από την άλλη στους παραβάτες. Έτσι για παράδειγμα στην δευτερογενή πρόληψη η έννοια του κινδύνου μπορεί να αναφέρεται είτε σε μια περιοχή υψηλού κινδύνου, είτε σε άτομα που διατρέχουν κίνδυνο να γίνουν θύματα ενός παραβάτη, είτε σε άτομα τα οποία έχουν μεγάλη προδιάθεση ανάπτυξης παραβατικής συμπεριφοράς .

Επομένως ο επιπρόσθετος αυτός διαχωρισμός του κοινού δίνει την δυνατότητα διευκρίνησης των κριτηρίων της αποτελεσματικότητας μιας παρέμβασης. Συγκεκριμένα υπάρχουν μέτρα τα οποία αναζητούν την μείωση του ποσοστού των θυμάτων στο γενικό πληθυσμό (*πρωτογενής πρόληψη*), υπάρχουν μέτρα τα οποία ενδιαφέρονται για την μείωση συγκεκριμένων παραγόντων επικινδυνότητας θυματοποίησης (*δευτερογενής πρόληψη*), και τέλος μέτρα που προσπαθούν να προλάβουν την πιθανότητα επανάληψης της θυματοποίησης ορισμένων ατόμων (*τριτογενής πρόληψη*).

Παρ' όλα αυτά η πρόληψη μπορεί να ξεπερνάει τους ανθρώπους και να ενδιαφέρεται για το περιβάλλον στο οποίο διαμένουν την τροποποίηση και τον σχεδιασμό του σε αυτή την περίπτωση μιλάμε για κοινοτική πρόληψη. Η *πρωτογενής* λοιπόν, κοινοτική πρόληψη αναφέρεται σε αύξηση της επίσημης και φυσικής επιτήρησης, φύλαξη των γειτονιών και άλλα σχήματα προστασίας, αρχιτεκτονικός και περιβαντολλογικός σχεδιασμός. Η *δευτερογενής* πρόληψη στοχεύει σε ομάδες και περιοχές υψηλού κινδύνου και πηγές σύγκρουσης με την κοινότητα, μέτρα αξιοποίησης ελεύθερου χρόνου και μεσολάβηση στην κοινότητα. Τέλος η *τριτογενής* πρόληψη στοχεύει σε περιοχές με υψηλή εγκληματικότητα και πρόληψη κοινοτικής αναγέννησης (Grawford, 1998).

3.6 ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

Πολλοί ήταν οι μελετητές που ασχολήθηκαν με την πρόληψη της παραβατικότητας και προσπάθησαν να προσεγγίσουν τα διάφορα χαρακτηριστικά των στρατηγικών που ακολουθούνται από την πολιτική σκοπιά. Ο Iadicola (1986) αναγνωρίζει τρία μοντέλα πρόληψης προσανατολισμένα προς τις κοινωνίες και τις γειτονίες και απόλυτα δεσμευμένα από πολιτικές ιδεολογίες (Grawford, 1998).

Το πρώτο μοντέλο του *συντηρητισμού* εστιάζει στην αποτροπή της θυματοποίησης, αρχικά μέσω της ελαχιστοποίησης των ευκαιριών ανάπτυξης παραβατικής συμπεριφοράς, της προστασίας και της επιτήρησης. Θεωρείται συντηρητικό γιατί οι αρχές του συνδέονται αποκλειστικά με τον έλεγχο του εγκλήματος και εμμένει σε μια στενή έννοια συμβατικής παραβατικότητας. Οι απόψεις του αναφορικά με την ανθρώπινη προσωπικότητα υποστηρίζουν ότι η παραβατικότητα τελικά συνδέεται με τις επιλογές που κάνει το άτομο σε ένα πλαίσιο κινήτρων και εμποδίων (ή αποτροπών). Η πολιτική του προσανατολίζεται προς την κοινωνική απόκλιση των παραβατών και των άλλων κοινωνικών ομάδων είτε με την κράτηση τους μακριά από συγκεκριμένες περιοχές, είτε με την φυλάκιση τους. Το κοινό στις τοπικές κοινότητες εμφανίζεται να έχει επιβοηθητικό ρόλο στην στήριξη των επίσημων αρχών σαν προέκταση ή συμπλήρωση των νόμων που ήδη επικρατούν. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το μοντέλο να καταλήγει σε τιμωρητικές και ρητορικές πολιτικές.

Το δεύτερο μοντέλο που παρουσιάζει ο Iadicola είναι αυτό του *φιλελευθερισμού* το οποίο αντιμετωπίζει την παραβατικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα. Το έγκλημα είναι απόδειξη παθολογικής συμπεριφοράς η οποία απαιτεί διόρθωση συχνά αναφερόμενη ατομικά. Η παθολογική αυτή συμπεριφορά μπορεί να απορρέει από την έλλειψη ευκαιριών, από μια κακή σχέση ανάμεσα στους στόχους του ατόμου και των μέσων των οποίων που χρησιμοποιεί για να τους πετύχει, από μια κοινωνική αποδιοργάνωση ή έλλειψη κοινωνικού ελέγχου. Το συγκεκριμένο μοντέλο πρόληψης στοχεύει στην αναγνώριση των παραγόντων επικινδυνότητας που μπορούν να οδηγήσουν σε παραβατική συμπεριφορά τα άτομα, την οικογένεια, και την κοινωνία και αναζητά να τους διορθώσει. Οι αρχές αυτής της προσέγγισης εστιάζουν στην αλλαγή των ατόμων που εκτίθενται σε μεμονωμένους και πολύπλοκους παράγοντες επικινδυνότητας.

Τέλος το *ριζοσπαστικό* μοντέλο πρόληψης ασχολείται με τον κοινωνικό έλεγχο και την κοινωνική αλλαγή. Αντιλαμβάνεται την παραβατικότητα και την διαταραχή σαν πεδίο πολιτικής προσπάθειας μέσω της οποίας η εγκληματικότητα δημιουργείται από κοινωνικές αποκλίσεις και ανεπάρκειες οι οποίες παράγονται από τα δομικά

χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κάθε κοινωνίας όπως είναι το φύλο, η κοινωνική τάξη και η εθνικότητα. Ωστόσο αντί να εστιάζεται στον κοινωνικό έλεγχο και την διόρθωση των ατομικών παθολογικών συμπεριφορών, ασχολείται περισσότερο με την αλλαγή των οικονομικών αδυναμιών, την κοινωνική απόκλιση και την πολιτική περιθωριοποίηση. Το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να επικεντρωθεί στα εγκλήματα των ισχυρών. Στόχος του είναι η μείωση των ανισοτήτων και των αδυναμιών που συνοδεύονται με την κοινωνική αποδυνάμωση. Συμπερασματικά το μοντέλο αυτό είναι ένα μέρος ενός προγράμματος μετασχηματισμού που αναζητά να προκαλέσει το status quo.

Το σχήμα του Iadicola είναι μια σημαντική προσπάθεια συγκεκριμενοποίησης της πολιτικής της πρόληψης της παραβατικότητας. Ωστόσο αδυνατεί να καθορίσει την σύνδεση και τις ασυνέπειες στα πολιτικά προγράμματα. Επίσης αποτυγχάνει να αναγνωρίσει τα σύγχρονα ακραία προγράμματα και την ιδεολογία του νεο-φιλελευθερισμού τα οποία αναφέρονται στην έννοια της επιλογής, της αυτοβοήθειας, της υπευθυνότητας, της κοινωνικής ενδυνάμωσης, του αντισυγκεντρωτισμού και της τιμωρίας. Ενώ λοιπόν είναι σημαντικό ο διαχωρισμός των μέτρων πρόληψης θα ήταν λάθος η όποια σύνδεση τους, με πολιτικά μοντέλα (Grawford, 1998).

3.7 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΩΣ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Σύμφωνα με την Σπινέλλη (1987) σε οποιοδήποτε επίπεδο της εγκληματικότητας και αν κινηθούμε το κεντρικό πρακτικό πρόβλημα είναι η επίτευξη της ενεργού ανάμειξης σ' αυτή, όχι μόνο εκείνων των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο, αλλά ολόκληρης της κοινότητας με την ευρύτερη δυνατή έννοια. Η κοινωνικο- ψυχολογική πρόληψη και ιδιαίτερα μια μορφή της, η κοινωνικοποίηση, είναι η μόνη εξωποινική πρόληψη.

Η κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία που συγκρατεί τους περισσότερους ανθρώπους από το έγκλημα. Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της κοινωνικής ψυχολογίας, όλα τα νήπια των οποίων οι νοητικές ή και ψυχικές λειτουργίες δεν είναι σημαντικά μειωμένες συμμετέχουν στην κοινωνική αλληλενέργεια και έτσι αποκτούν βαθμιαία κοινωνική συμπεριφορά η οποία είναι αποδεκτή στην ομάδα την οποία ανήκουν. Η συνεχής, επιτυχής κοινωνικοποίηση δημιουργεί αναστολές ή κατά τον Olsen « εσωτερικό κοινωνικό έλεγχο». Έτσι το κοινωνικοποιημένο άτομο συμμορφώνεται προς τα κοινωνικά επιθυμητά πρότυπα συμπεριφοράς και κατά συνέπεια αποφεύγει και την εγκληματική συμπεριφορά.

Ακόμα, είναι δυνατό να περιλαμβάνει την εκμάθηση όχι μόνο κοινωνικών αλλά και αντικοινωνικών σχημάτων. Επομένως η πρόληψη μέσω της κοινωνικοποίησης θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι μόνο εν μέρει συμπίπτει με την γενική πρόληψη μέσω της ηθικής διαπαιδαγώγησης της ποινής και γι' αυτό αναφέρεται ως εξωποινική μορφή πρόληψης. Παράλληλα όμως η συσχέτιση αυτή δημιουργεί δυνατότητες κατανόησης της παιδευτικής λειτουργίας της ποινής και της πρόληψης γενικά, μέσω των ερευνητικών και θεωρητικών δεδομένων από την περιοχή της κοινωνικοποίησης .

Την διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου και της κοινωνικοποίησης κάνει πιο κατανοητή ο μηχανισμός της εσωτερικεύσης. Τα αναπτυσσόμενα άτομα μέσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες σταδιακά μαθαίνουν και ενστερνίζονται τους κοινωνικο-πολιτισμικούς κανόνες και προσδοκώμενους ρόλους. Έτσι ακολουθούν τους κανόνες όχι γιατί το επιβάλλουν εξωτερικές δυνάμεις αλλά γιατί με μια ασυνείδητη διεργασία έχουν εσωτερικεύσει απαγορεύσεις, προσταγές, αντιλήψεις κ.ο.κ. Είναι ευνόητο ότι η παράβαση ενός εσωτερικευμένου κανόνα λ.χ. ενός κανόνα υγιεινής είναι σχεδόν αδύνατη. Ο κανόνας τηρείται ακόμα και όταν τρίτοι (ελέγχοντες) δεν είναι παρόντες, ακόμα και όταν δεν υπάρχει μεγάλη πιθανότητα αυστηρής τιμωρίας .

Είναι φανερό όμως πως ούτε όλοι οι κανόνες εσωτερικεύονται, ούτε όλα τα άτομα κοινωνικοποιούνται στον ίδιο βαθμό. Αυτό οφείλεται

κυρίως στην έλλειψη θετικής παρουσίας γονεϊκών προτύπων και θετικών κοινωνικο-οικονομικών και πολιτισμικών συνθηκών. Το ερώτημα που γεννιέται μετά τα παραπάνω είναι : αν θα ήταν δυνατό να στραφεί και προς την κατεύθυνση της κοινωνικοποίησης και η εγκληματική πολιτική; Η απάντηση δεν είναι εύκολη, ωστόσο έρευνες δείχνουν δυνατότητες αξιοποίησης της διαδικασίας αυτής η οποία έτσι κι αλλιώς εφαρμόζεται καθολικά στα παιδιά. Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένες προαναφερόμενες δυνατότητες .

1. ΠΡΟΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

Η πρόγνωση με την μορφή της εντόπισης των χαρακτηριστικών π.χ. μιας υποπολιτισμικής ομάδας, που έχει περισσότερες πιθανότητες από άλλες ομάδες να απασχολήσει το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη. Θεωρείται, επίσης απαραίτητη για ένα είδος κοινωνικο-ψυχολογικής πρόληψης που επιδιώκεται μέσω της συμβουλευτικής .

Η συμβουλευτική συνίσταται στην παροχή σε άτομα με διαταραχές παροδικές, περιστασιακές ή με διαταραχές της προσωπικότητας συμβουλών που αποσκοπούν στην κατανόηση των προβλημάτων τους και στην λήψη σχετικών αποφάσεων. Αυτές παρέχονται για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα από πρόσωπα ειδικά εκπαιδευμένα.

Η εφαρμογή αυτού του είδους της πρόληψης, που πραγματοποιήθηκε ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, δεν καρποφόρησε. Και αυτό για τρεις λόγους :1^ο γιατί η πρόγνωση του εγκλήματος δεν απέδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα, 2^ο γιατί η συμβουλευτική θεραπεία σε προεγκληματικά άτομα δεν μείωσε σημαντικά τις πιθανότητες μελλοντικής εγκληματικής συμπεριφοράς και 3^ο γιατί η ανίχνευση και η απομόνωση των προεγκληματικών ατόμων είναι δυνατό να στιγματίσει τα άτομα αυτά στους τρίτους αλλά και στους εαυτούς τους. Έτσι η συμβουλευτική, αντί να προλάβει το έγκλημα μπορεί να δημιουργήσει μεγαλύτερες πιθανότητες για εγκληματική συμπεριφορά μέσω της λεγόμενης «αυτοεκπληρούμενης προφητείας» (Σπινέλλη ,1987).

2. ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ

Εκτός από την συμβουλευτική ως μέθοδο πρόληψης η οποία δεν τελεσφόρησε χρησιμοποιήθηκαν και άλλες παραπλήσιες μέθοδοι που όμως δεν απέδωσαν καλύτερα αποτελέσματα, αν και εφαρμόστηκαν κυρίως σε ανήλικους, άτομα με ευοίωνες προοπτικές, αφού η προσωπικότητά τους βρίσκεται σε εξέλιξη.

Έτσι σε πολλές υπηρεσίες εφαρμόστηκε είτε η «ατομική κατά περίπτωση εργασία» είτε η «εργασία με ομάδες». Η κατά περίπτωση εργασία εφαρμόστηκε κατά κανόνα σε ανήλικους που παρουσίαζαν

προβλήματα συγκινησιακά ή προβλήματα συμπεριφοράς. Οι αξιολογήσεις που έγιναν, έδειξαν πολύ μικρή βελτίωση.

Κάπως αποδοτικότερη παρουσιάζεται η «εργασία κατά ομάδες». Ο χειρισμός παραβατικών ή προ-παραβατικών ανηλίκων παίρνει στην πράξη διάφορες μορφές. Στην μια μορφή η πρόληψη επιχειρείται με την προσπάθεια να ενταχθεί το προ-παραβατικό άτομο σε μια ομάδα (δημιουργικής απασχόλησης) η οποία θα του εκπληρώσει ορισμένες κοινωνικό-ψυχολογικές ανάγκες (για ασφάλεια, για αναγνώριση). Οι κοινωνικές οργανώσεις που χρησιμοποιούν αυτή την μέθοδο, επεκτείνουν τις δραστηριότητες τους σε άτομα από όλες τις κοινωνικές τάξεις και από όλες τις ηλικίες .

3. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΘΕΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Από την σκοπιά της περιβαντολλογικής πρόληψης, περιβάλλον είναι ο περίγυρος που το συνθέτουν οι πρωτογενείς ομάδες, δηλαδή η οικογένεια και το έμφυχο και άψυχο υλικό της περιοχής της κατοικίας, της εργασίας και της εκπαίδευσης. Στην αρχή η πρόληψη αυτή πήρε την μορφή της κοινωνικής ασφάλισης, της προληπτικής ιατρικής και της κοινωνικής πρόνοιας. Στην πορεία όμως, επειδή τέθηκε σε αμφισβήτηση αυτό το είδος της κοινωνικής πρόληψης, προτάθηκαν νέες επιλογές, δηλαδή άλλες μορφές εξωποινικής ή κοινωνικής πρόληψης και συγκεκριμένα : α) η έμφαση στα θετικά πρότυπα συμπεριφοράς, β) η οργάνωση ελεύθερου χρόνου, γ) οι μεταβολές στις κοινωνικές δομές και δ) η θεσμική αναδιοργάνωση. Όλες αυτές οι μορφές αποτελούν εκφάνσεις της περιβαντολλογικής πρόληψης .

Στης παραπάνω μορφές προστίθεται και μια πέμπτη μορφή η οποία ονομάζεται εξειδικευμένη πρόληψη. Αυτό το είδος της πρόληψης συσχετίζεται με μια συγκεκριμένη κατηγορία ή είδος εγκλήματος. Ο συσχετισμός αυτός επιβάλλεται από τα κοινωνικά και εγκληματολογικά δεδομένα. Εμπειρικά ευρήματα υποδηλώνουν ότι η εξειδικευμένη (π.χ. η πρόληψη ειδικά των βιασμών, η πρόληψη των οδικών ατυχημάτων από μέθη, η πρόληψη του εμπορίου ναρκωτικών κ.τ.λ.) στο βαθμό που δεν περιορίζεται μόνο στην αυστηροποίηση των ποινών αλλά περιλαμβάνει και άλλα πρακτικά μέτρα, μπορεί να είναι αποδοτική (Σπινέλλη, 1987).

3.8 ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Τα περισσότερα προγράμματα αντιεγκληματικής πολιτικής που έχουν σαν σκοπό την αντιμετώπιση του προπαραβατικού ανήλικου περιλαμβάνουν δυο στάδια: α) προσπάθειες για την τροποποίηση των όρων του ευρύτερου περιβάλλοντος με την μορφή εφαρμογής μέτρων κοινωνικής πολιτικής, και β) η αντιμετώπιση του εντοπισμένου προπαραβατικού ανήλικου, με μέτρα που θα προστατεύσουν και θα τροποποιήσουν την αντικοινωνική του συμπεριφορά, με απώτερο σκοπό να αποτραπεί η μετεξέλιξη του σε παραβάτη (Γεωργούλας, 2000).

Τα μοντέλα πρόληψης που παρουσιάζονται στις επόμενες ενότητες στοχεύουν, α) στην σωστή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων, β) στην αλλαγή του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνει ο νέος από την έναρξη της προσχολικής του ηλικίας, γ) καθώς και στην ανάπτυξη των κοινωνικών και πολιτισμικών του δεξιοτήτων, των ακαδημαϊκών του γνώσεων, και της επαγγελματικής του κατάρτισης.

Ο σημαντικότερος ρόλος των συγκεκριμένων προγραμμάτων είναι αξιοποίηση και συνεργασία ανάμεσα στους νέους, την κοινωνία και τους φορείς της.

3.8.1 Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Μεταρρυθμιστές στα μέσα του 19^{ου} αιώνα ισχυρίστηκαν ότι ψυχαγωγία είναι ένα μέσο καταπολέμησης της παραβατικότητας (Cross,1990/Larson,1994 /Witt & Crompton,1997). Η πεποίθηση πολλών ειδικών του παρόντος και του παρελθόντος είναι ότι οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο των νέων , με την σωστή καθοδήγηση των γονέων προάγουν την πρωτοβουλία, χτίζουν χαρακτήρες, και αποθαρρύνουν της παραβατικότητας (Larson, 1994 ρ.46).

Ο τρόπος με τον οποίο η ψυχαγωγία των νέων στον ελεύθερο χρόνο λειτουργεί σαν προληπτικό μέσο της παραβατικής συμπεριφοράς σχετίζεται με την δημιουργία υγιών δεσμών με την κοινωνία. Ο Hirschi (1969) αναφέρει μερικούς τρόπους ανάπτυξης υγιών κοινωνικών δεσμών μέσω της προσήλωσης ,της υποχρέωσης, της συμμετοχής, και της δέσμευσης .

- **ΠΡΟΣΗΛΩΣΗ :**

Η ικανότητα της προσήλωσης αναφέρεται στην ευαισθησία του ατόμου, στο ενδιαφέρον για αγάπη και σεβασμό προς σημαντικά πρόσωπα της ζωής του όπως είναι η οικογένεια και οι δάσκαλοι (Agnew & Petersen, 1989 / Siegel & Sienna, 1997). Ο Hirschi (1969) θεωρεί τα παραπάνω συναισθήματα ως την ουσία της εσωτερικοποίησης των κανόνων που χρειάζονται για την προσήλωση των ατόμων προς τους άλλους. Συμμετέχοντας λοιπόν σε δραστηριότητες ψυχαγωγίας με τους γονείς στο σχολείο και στην κοινωνία αυξάνεται η ικανότητα της προσήλωσης (Agnew & Petersen, 1989) .

Σε μια από τις πρώτες μελέτες που πραγματοποιήθηκε από τους Agnew & Petersen (1989) υποστηρίχθηκε ότι η συμμετοχή σε οργανωμένες δραστηριότητες ψυχαγωγίας στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών ,οι οποίες περιλαμβάνουν και γονείς ,μπορεί να προκαλέσουν την ανάπτυξη της προσήλωσης και της υποχρέωσης απέναντι σε συμβατικούς οργανισμούς όπως το σχολείο. Η μελέτη απέδειξε ότι η παραβατικότητα συνδέεται θετικά με τον ελεύθερο χρόνο που τα παιδιά περνούν με τους φίλους τους χωρίς την επίβλεψη των γονέων.

Οι έρευνες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι συγκεκριμένοι τύποι διασκέδασης δεν συνδέονται με την παραβατικότητα ενώ άλλοι μπορεί να την ενθαρρύνουν. Απαιτώντας από τους νέους να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που δεν τους είναι αρεστές μπορεί να τους κάνει περισσότερο κακό. Αντίθετα η προσήλωση ή η συμμετοχή σε οργανωμένες παθητικές δραστηριότητες χωρίς ανταγωνιστικά αισθήματα μπορεί να βοηθήσει στην εσωτερίκευση των συμβατικών κανόνων της κοινωνίας .

- **ΔΕΣΜΕΥΣΗ :**

Η προσωπική δέσμευση περιλαμβάνει χρόνο, ενέργεια και προσπάθεια για την αναζήτηση συμβατικών μορφών δράσης (Siegel & Sienna, 1997, σελ. 189). Δραστηριότητες αναψυχής θεωρούνται ότι βοηθούν στην καλύτερη υιοθέτηση της ικανότητας της δέσμευσης σε συμβατικές οργανώσεις (Angew & Petersen, 1989). Για παράδειγμα η αύξηση του κύρους και του κοινωνικού επιπέδου, επιτυγχάνεται στο γυμνάσιο, από την συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες οι οποίες δεσμεύουν το άτομο σε θετικές συμπεριφορές και στόχους με αποτέλεσμα να αποτρέπεται η παραβατικότητα (Landers & Landers, 1978).

Με την διερεύνηση της επίδρασης στην συμπεριφορά των νέων, από την συμμετοχή τους σε εξωσχολικές δραστηριότητες οι Landers & Landers (1978) συγκέντρωσαν δεδομένα από 521 μαθητές γυμνασίου. Οι μαθητές ομαδοποιήθηκαν στις εξής κατηγορίες δραστηριοτήτων: αθλητικά, υπηρεσία - ηγεσία, και στις δυο ή σε καμία. Στην συνέχεια δημιουργήθηκε μια λίστα με τα ονόματα των ατόμων που συμμετείχαν η οποία δόθηκε στο δικαστήριο ώστε να προσδιοριστεί ο αριθμός των παραπτωμάτων ή κακουργημάτων για κάθε μαθητή, κάθε κατηγορίας.

Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν μια σημαντική σχέση ανάμεσα στην παραβατικότητα και την συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες. Τα άτομα που δεν συμμετείχαν σε καμία ομάδα εμφάνισαν περισσότερες πιθανότητες εμπλοκής σε παραβατικές συμπεριφορές σε αντίθεση με τα παιδιά που συμμετείχαν σε μια ή και στις δυο ομάδες. Ωστόσο δεν αποδείχθηκε ότι οι αθλητικές δραστηριότητες προσφέρουν μεγαλύτερες δυνατότητες για κοινωνικοποίηση από οποιαδήποτε άλλη εξωσχολική δραστηριότητα.

• ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ - ΑΝΑΜΕΙΞΗ :

Στην περίπτωση που οι νέοι συμμετέχουν σε συμβατικές δραστηριότητες, σημαίνει ότι θα είναι αρκετά απασχολημένη με αποτέλεσμα να έχουν λιγότερες πιθανότητες να αναπτύξουν παραβατικές συμπεριφορές (Siegel & Senna, 1997). Ο Hirschi (1969) υποστηρίζει ότι η συμμετοχή σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες τόσο στο σχολείο όσο και στην οικογένεια, απομονώνει τους νέους από τις παραβατικές δραστηριότητες. Η συμμετοχή απαιτεί περισσότερο από μια απλή απασχόληση, και σημαντικό ρόλο έχει το κατά πόσο το άτομο είναι απορροφημένο και αναμεμειγμένο με τις δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκεται.

Οι Jones & Offord (1989) αξιολόγησαν τις επιδράσεις από την συμμετοχή παιδιών χαμηλού οικονομικού επιπέδου στον Καναδά ηλικίας από 5 ως 15 ετών σε ένα πρόγραμμα μετά το σχολείο διάρκειας 32 μηνών. Σκοπός του προγράμματος ήταν η κοινωνική συμμετοχή των εφήβων και των ενηλίκων στον χορό, στην μουσική, στον προσκοπισμό, και σε άλλες μη αθλητικές δραστηριότητες. Τα

αποτελέσματα του προγράμματος ήταν μείωση των συλλήψεων κατά ποσοστό 75% στην πειραματική διαδικασία και αύξηση κατά 67% για την διαδικασία ελέγχου. Δυστυχώς 16 μήνες μετά την λήξη του προγράμματος οι θετικές αλλαγές, μειώθηκαν σημαντικά.

Μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αμερική στόχευε στην αξιολόγηση του προγράμματος Boys' and Girls' Clubs (BGC). Στην αξιολόγηση συμμετείχαν τρεις ομάδες εκ των οποίων η μια είχε ήδη λάβει βοήθεια από το πρόγραμμα (BGC), η δεύτερη συμμετείχε στην πιο εξελιγμένη μορφή του (BGC), η οποία περιελάμβανε Εκπαίδευση Αυτοδιαχείρισης και Αντοχής (Self-Management and Resistance Training- SMART), με σκοπό την πρόληψη χρήσης ουσιών τόσο στα παιδιά όσο και στους γονείς. Η τρίτη ομάδα δεν συμμετείχε σε κανένα από τα δυο προγράμματα θεωρώντας τη ομάδα ελέγχου. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν μια μείωση 8% με 9% στους βανδαλισμούς και στην χρήση ουσιών για την δεύτερη ομάδα, μια ανάλογη αύξηση για την ομάδα ελέγχου καθώς η πρώτη ομάδα παρέμεινε σταθερή σε όσα είχε επιτύχει (Lawrence W. Sherman, 1996).

Τέλος μια μελέτη το 1950, η οποία διήρκεσε 9 χρόνια (Brown and Dodson, 1959) έγινε για την αξιολόγηση του προγράμματος Boys' Club, το οποίο περιελάμβανε καλοκαιρινή κατασκήνωση και παραδοσιακή ενασχόληση με κατασκευές. Η μελέτη κατέδειξε σημαντικά ποσοστά αποτροπής της παραβατικότητας στην περιοχή, συγκρινόμενη με άλλες παρόμοιες περιοχές όπου το πρόγραμμα δεν εφαρμοζόταν. Ωστόσο η διάρκεια του δεν μας αφήνει σημαντικά στοιχεία για την σωστή αξιολόγηση του.

Παρ'όλα αυτά οι συγγραφείς κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η ενθάρρυνση των παιδιών από μικρά στην συμμετοχή σε προ-κοινωνικές δραστηριότητες μετά το σχολείο εμφανίζεται να συμβάλλει σημαντικά στην μείωση της παραβατικής δράσης στην κοινότητα.

Ωστόσο όσο ευεργετική μπορεί να παρουσιάζεται, τόσο καταστρεπτική μπορεί να καταλήξει αν δεν συντρέχουν κάποιες στοιχειώδεις προϋποθέσεις. Προκειμένου, λοιπόν η οργάνωση του ελεύθερου χρόνου να αποτελέσει ανασχετικό παράγοντα της εγκληματικής δραστηριότητας, πρέπει να συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Αναφέρονται ενδεικτικά μερικές:

✓ Να συσχετίζεται άμεσα και έντονα η οργάνωση του ελεύθερου χρόνου με θετικά, μη εγκληματικά πρότυπα. Σε διάφορες χώρες λ.χ. οργανώσεις και ιδρύματα, ιδιωτικά και κρατικά, δημιούργησαν κατά καιρούς κέντρα ψυχαγωγίας. Η αιτιολογία ίδρυσης τους ήταν ότι οι ελεγχόμενοι τόποι ψυχαγωγίας δεν μεταβάλλουν ίσως τις εγκληματικές ροπές των ανηλίκων, συντελούν, όμως στο να κρατήσουν τα παιδιά μακριά από τους δρόμους και την απραξία. Η σχετική βιβλιογραφία

ωστόσο αμφισβητεί την εγκληματοπροληπτική επίδραση αυτού του θεσμού.

✓ Να παρέχεται η δυνατότητα εκτόνωσης ή διοχέτευσης με κοινωνικά παραδεκτούς τρόπους στα αποθέματα ενέργειας και επιθετικότητας .

✓ Να ικανοποιούνται ορισμένες ψυχογενείς ανάγκες ,όπως η ανάγκη να ανήκεις ή να αισθάνεσαι ασφαλής ή να σε εκτιμούν κ.τ.λ.

✓ Να έχουν υπόψη τους όσοι αναλαμβάνουν τον σχεδιασμό τέτοιων προγραμμάτων το ιδιαίτερο σύστημα αξιών και ενδιαφερόντων των ομάδων, των οποίον τον ελεύθερο χρόνο πρόκειται να οργανώσουν (Κ.Σπιννέλη, 1987).

Πίνακας 1:Οργάνωση Ελεύθερου Χρόνου

ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΗ ΠΗΓΗ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
Jones and Offord (Howell 1995: 95)	Καναδική κοινότητα, ηλικία από 5ως 15ετών, εντατική ψυχαγωγία για 3 έτη	Μείωση των συλλήψεων κατά ποσοστό 75% στην πειραματική διαδικασία και αύξηση κατά 67% για την διαδικασία ελέγχου.
Schinke, Orlandi and Cole 1992	1 ομάδα στο Boys' and Girls' Clubs (BGC) 1 ομάδα στο SMART Movies (BGC) 1 ομάδα ελέγχου	Μείωση βανδαλισμών 25% και αποτροπή στην χρήση ουσιών
Brown and Dodson 1959	Boys' Club, σε μία περιοχή συγκρινόμενη με δυο παρόμοιες περιοχές για 9 έτη	Η παραβατικότητα αποτράπηκε μετά από 2 χρόνια

ΠΗΓΗ: PREVENTING CRIME: WHAT WORKS, WHAT DOESN'T, WHAT'S PROMISING
A REPORT TO THE UNITED STATES CONGRESS, 1996

3.8.2 ΤΟ ΝΕΑΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Dalston

Το πρόγραμμα Dalston στο Λονδίνο είναι ένα πρόγραμμα της Αμερικής το οποίο ήρθε στην Αγγλία το 1990 από τον οργανισμό “Youth at Risk” (YAR). Το πρόγραμμα αφορά ανήλικους ηλικίας 15 ως 18 ετών, που βρίσκονται σε σοβαρό κίνδυνο ανάπτυξης παραβατικής συμπεριφοράς, καθώς και παιδιά τα οποία εμφανίζουν εγκληματικές καριέρες (Grawford, 1998).

Στόχος του προγράμματος είναι να διευκολύνει τα παιδιά να κατανοήσουν την κατεύθυνση την οποία έχει πάρει η ζωή τους και να τα βοηθήσει να στραφούν και να δεσμευτούν σε θετικούς στόχους. Οι στόχοι αυτοί σχετίζονται τόσο με την εκπαίδευση, την εξάσκηση, την εργασία όσο και την προσωπική ανάπτυξη. Η μεθοδολογία του προγράμματος περιλαμβάνει:

- Την στρατολόγηση εθελοντών και των νέων που βρίσκονται σε κίνδυνο
- Ένα εντατικό εβδομαδιαίο πρόγραμμα οικιστικών μαθημάτων διεξαγόμενα μακριά από την περιοχή κατοικίας των παιδιών, συνήθως σε απομονωμένη περιοχή στην εξοχή
- Μια πολυσύνθετη εκπαίδευση με σκοπό ανάπτυξη ικανοτήτων
- Ατομικό ταίριασμα με ένα εθελοντή – καθοδηγητή με σκοπό την μακροχρόνια υποστήριξη.

Το πρόγραμμα Dalston ιδρύθηκε το 1994, συμπληρώνοντας την προσέγγιση του YAR με την πρόσθετη παροχή μιας εκπαιδευτικής σύνθεσης δοκιμαστικού πανεπιστήμιου οχτώ εβδομάδων. Η ιδέα του Dalston βασίζεται στο γεγονός ότι οι νέοι με τα εντατικά οικιστικά μαθήματα ενθαρρύνονται ατομικά και συλλογικά να εξετάσουν τις ζωές τους. Η αίθουσα διαλέξεων λειτουργεί συμπληρωματικά με τις εξωτερικές δραστηριότητες με σκοπό την δημιουργία αμοιβαίας αυτοπεποίθησης, συνεργασίας και εμπιστοσύνης. Οι νέοι ενθαρρύνονται να δεσμευτούν σε στόχους με σκοπό την βελτίωση της ζωής τους. Τέλος ο εθελοντής – καθοδηγητής βοηθάει το άτομο να ελέγχει την πρόοδο του και να συζητούν τις δυσκολίες.

Οι αρχικοί δείκτες της αξιολόγησης του προγράμματος έδειξαν ότι μετά από ένα χρόνο εφαρμογής του οι συλλήψεις μειώθηκαν κατά 61% καθώς και ότι περισσότερα από τα μισά νεαρά άτομα απέκτησαν ολοκληρωμένη εκπαίδευση, και εργασία (Burgin, 1997), ωστόσο αρκετά ικανοποιητικό θεωρήθηκε και το κόστος του.

3.8.3 TO ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Big Brothers/Big Sisters (BB/BS)

Το Big Brothers/Big Sisters (BB/BS) είναι ομοσπονδία περισσότερων από 500 αντιπροσωπειών που εξυπηρετούν παιδιά και εφήβους. Η βασική έννοια του προγράμματος του BB/BS δεν είναι να βελτιωθούν τα συγκεκριμένα προβλήματα, αλλά να παρασχεθεί υποστήριξη σε όλες τις πτυχές της ζωής των νέων μέσω μιας επαγγελματικά υποστηριγμένης ένα προς ένα σχέσης με έναν ενήλικο. Το πρόγραμμα επικεντρώνεται στα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1993).

Το πιο περίπλοκο συστατικό του είναι ότι ο εθελοντικός σύμβουλος δεσμεύει ουσιαστικά τον χρόνο συνάντησης με τον νέο για περίπου 4 ώρες, δύο έως τέσσερις φορές μηνιαίως, για τουλάχιστον 1 έτος. Κατά τη διάρκεια του χρόνου τους ο σύμβουλος και το άτομο συμμετέχουν σε αναπτυξιακές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν περπάτημα, επίσκεψη μιας βιβλιοθήκης, πλύσιμο του αυτοκινήτου, παιχνίδι σύλληψης, παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων ή κάποιου αγώνα, κινηματογράφου, μιας σχολικής δραστηριότητας, ή ενός αθλητικού γεγονότος ή απλώς συζητούν διάφορες σκέψεις.

Σύμφωνα με τον Grossman και τον Garty (1997), «τέτοιες δραστηριότητες ενισχύουν τις δεξιότητες επικοινωνίας, αναπτύσσουν τις δεξιότητες σχέσης, και τη θετική λήψη αποφάσεων υποστήριξης».

Αν και οι μεμονωμένες αντιπροσωπείες μπορούν να προσαρμόσουν τα προγράμματά τους για να ανταποκριθούν στις συγκεκριμένες ανάγκες, η ακεραιότητα του προγράμματος προστατεύεται μέσω μιας εθνικής υποδομής που επιτηρεί τη στρατολόγηση, τη διαλογή, το ταίριασμα, και την επίβλεψη των εθελοντών -συμβούλων. Η ανίχνευση και το ταίριασμα είναι μια διαδικασία που παρέχει μια ευκαιρία να επιλεχθούν οι ενήλικοι που είναι πλέον πιθανοί να είναι επιτυχείς σύμβουλοι και να τους ταιριάξουν με τους εφήβους που μοιράζονται ένα κοινό σύστημα πεποιθήσεων. Η επίβλεψη και η υποστήριξη προσωπικού είναι κρίσιμες για την εξασφάλιση ότι ο σύμβουλος και ο συμβουλευόμενος συναντιούνται τακτικά για να χτίσουν τις θετικές σχέσεις.

Το Public/Private Ventures πραγματοποίησε μια εκτενή δεκαοκτώ μηνών αξιολόγηση του προγράμματος του BB/BS (Tierny, Grossman, και Resch, 1995). Στην μελέτη χρησιμοποιήθηκε ένα κλασικό πειραματικό σχέδιο για να αξιολογήσει το πρόγραμμα. Οκτώ τοπικές περιοχές του BB/BS επιλέχθηκαν για τη μελέτη, συμπεριλαμβανομένου του Columbus, Ohio; Houston, Texas; Minneapolis, Minn.; Philadelphia, Pa.; Phoenix, Ariz.; Rochester, N.Y.; San Antonio, Texas; and Wichita, Kan.

Οι περιοχές επιλέχθηκαν χρησιμοποιώντας δύο κριτήρια: 1) ένα μεγάλο αριθμό περιπτώσεων παρέμβασης (για να εξασφαλίσει έναν επαρκή

αριθμό νεολαιών για το δείγμα) και 2) γεωγραφική ποικιλομορφία. Οι έφηβοι στη μελέτη ορίστηκαν τυχαία είτε για να είναι αμέσως επιλέξιμοι για έναν σύμβουλο ή είτε για να μπουν σε έναν κατάλογο αναμονής. Ήταν μεταξύ των ηλικιών 10 και 16, Ελαφρώς περισσότερα από το 60 % ήταν αγόρια, και περισσότερα από το 50% ήταν μειονότητες. Επιπλέον, πολλοί προέρχονταν από χαμηλού εισοδήματος μονογονεϊκές οικογένειες με μια ιστορία οικογενειακής βίας, κατάχρησης ουσιών, ή και των δύο.

Οι ερευνητές εξέτασαν επτά ευρείες περιοχές: 1) αντικοινωνικές δραστηριότητες, 2) ακαδημαϊκή απόδοση, 3) τοποθετήσεις και συμπεριφορές, 4) σχέσεις με την οικογένεια, 5) σχέσεις με τους φίλους, 6) μόνος-έννοια, και 7) κοινωνικός και πολιτιστικός εμπλουτισμός. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι, έναντι της ομάδας ελέγχου, οι νέοι της πειραματικής ομάδας ήταν: 46 % λιγότερες πιθανότητες να αρχίσουν τη χρήση ουσιών από τα παιδιά που βρίσκονταν σε κατάσταση ελέγχου

- 27 % λιγότερο πιθανά να αρχίσουν τη χρήση αλκοόλ
- Σχεδόν 1/3 λιγότερο πιθανό να έχουν κάποιο ατύχημα
- Μείωση σκασιαρχείου στις μισές σχολικές ημέρες
- Αισθητά ικανότεροι στις σχολικές εργασίες και αύξηση του μέσου όρου των βαθμών

Καλύτερες σχέσεις με τους γονείς και τους συνομήλικους τους

Το Public-Private Ventures κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η έρευνα παρουσιάζει τη σαφή ένδειξη ότι τα καθοδηγητικά προγράμματα μπορούν να δημιουργήσουν και να υποστηρίξουν σχέσεις φροντίδας μεταξύ του συμβούλου και του συμβουλευόμενου με συνέπεια θετικά οφέλη. Είναι προγράμματα τα οποία παρέχουν την μεγαλύτερη «δότηση» αλληλεπίδρασης γονέα- παιδιού από κάθε άλλο κοινοτικό πρόγραμμα πρόληψης (Lawrence W. Sherman, 1996).

Συγκριτικά με τους επόπτες των προγραμμάτων αναψυχής και με όσους εργάζονται στους δρόμους τα καθοδηγητικά προγράμματα δημιουργούν ισχυρότερους δεσμούς με τους νέους που βρίσκονται σε κίνδυνο. Θεωρητικά μπορούν να κερδίσουν την δύναμη της νομιμότητας (Tyler, 1990) μέσω του σεβασμού και της υποστήριξης που ο καθοδηγητής δημιουργεί, με τον έφηβο, έτσι ώστε η αποδοχή και η προσοχή του καθοδηγητή να γίνεται για τον νέο η σημαντικότερη πηγή (Lawrence W. Sherman, 1996). Η πηγή αυτή δίνει στον ανήλικο ένα πάσσαλο συμμόρφωσης κάτι το οποίο θα χαθεί με την εμπλοκή του ξανά με τον νόμο (Toby, 1957).

3.8.4 ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΝΩΣΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

Το αθλητικό πρόγραμμα ένωσης αστυνομίας (Police Athletic League) είναι ένα αθλητικό κοινοτικό πρόγραμμα πρόληψης εγκλήματος βασισμένο στην προϋπόθεση ότι τα παιδιά και οι έφηβοι θέλουν ένα ασφαλές περιβάλλον τις ώρες μετά τα σχολεία, όπου μπορούν να συμμετέχουν στις ευχάριστες και παραγωγικές δραστηριότητες σε μια ενθαρρυντική ρύθμιση. Το πρόγραμμα ενσωματώνει στρατηγικές για να μειώσει τους παράγοντες κινδύνου και να ενισχύσει τους προστατευτικούς παράγοντες καθώς επίσης και να προωθήσει τις θετικές και παραγωγικές συμπεριφορές (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1998).

Υπάρχουν τέσσερα συστατικά στο αθλητικό πρόγραμμα ένωσης αστυνομίας: ανάπτυξη χαρακτήρα, βοήθεια εργασίας και ακαδημαϊκός εμπλουτισμός, τέχνες και πολιτιστικές δραστηριότητες, και σωματικές δραστηριότητες. Η μερίδα ανάπτυξης χαρακτήρα του προγράμματος παρέχεται με τη χρησιμοποίηση των ενηλίκων σε ρόλο υποδειγματικού προτύπου ώστε τα παιδιά να βοηθηθούν στις τεχνικές επίλυσης ψυχικών συγκρούσεων, μεσολάβησης, και όμοιας παροχής συμβουλών.

Η ακαδημαϊκή μερίδα του προγράμματος εκπληρώνεται με την αφιέρωση των δυο πρώτων ωρών κάθε σχολικής ημέρας σε ένα ακαδημαϊκό πρόγραμμα που περιλαμβάνει τη βοήθεια εργασίας, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων μελέτης, την αξιοποίηση των βιβλιοθηκών, τις δεξιότητες υπολογιστών, και τις δραστηριότητες εμπλουτισμού εκμάθησης όπως οι λέσχες, η έκδοση περιοδικών, και τα παιχνίδια που διδάσκουν μαθηματικά και στρατηγική. Τέλος, οι πολιτιστικές και σωματικές δραστηριότητες όπως η μουσική, ο χορός, το δράμα, οι τέχνες, και ο αθλητισμός χρησιμοποιούνται για τα παιδιά. Αυτά τα προγράμματα είναι ιδιαίτερα δομημένα, ώστε τα παιδιά να εμμείνουν στα υψηλά πρότυπα της συμπεριφοράς.

Το αθλητικό πρόγραμμα ένωσης αστυνομίας της πόλης της Βαλτιμόρης αξιολογήθηκε το 1998 από το τμήμα προγραμματισμού και έρευνας αστυνομίας της Βαλτιμόρης. Η μελέτη συγκρίνεται με το έτος πριν από την εφαρμογή του προγράμματος (1993) σχετικά με το πιο τρέχον έτος κατά την διάρκεια της μελέτης (1997). Η αξιολόγηση κατέδειξε ότι ανάμεσα σε αυτά τα δυο έτη :

- Η νεανική δίωξη μειώθηκε κατά 43,9%.
- Οι συνολικές νεανικές συλλήψεις που εμφανίζονταν συνήθως την ημέρα μειώθηκαν στην περιοχή στόχων κατά 16,1% ενώ σε συνολικό αστικό επίπεδο αυξήθηκε κατά 1,6%.
- Κατά τη διάρκεια των αθλητικών ωρών του προγράμματος (2 –10 μ.μ.) οι νεανικές συλλήψεις μειώθηκαν από 9.8% ενώ σε αστικό σύνολο αυξήθηκαν κατά 4.4%.

3.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το σημαντικότερο σημείο όσων προαναφέρθηκαν είναι το γεγονός ότι η ανήλικη παραβατικότητα μπορεί να προληφθεί και με μεγάλη επιτυχία ιδίως αν διαγνωστεί σε αρχικό στάδιο. Η διατύπωση όλων των παραπάνω θεωριών καθώς και των προγραμμάτων παρέμβασης μας δίνουν την δυνατότητα να αντιληφθούμε ότι η παρεκκλίνουσες συμπεριφορές που αναπτύσσουν οι νέοι είναι ένα πολύπαραγοντικό φαινόμενο. Για το λόγο αυτό η πρόληψη δεν θα πρέπει να στοχεύει μόνο στα ατομικά χαρακτηριστικά ή στα κοινωνικά, αλλά για να αποδειχθεί αποτελεσματική πρέπει να είναι μια σύνθεση τόσο των κοινωνικών όσο και των ατομικών παραγόντων.

Μπορεί να μην είμαστε σε θέση να αποδείξουμε ότι η παραβατικότητα κληρονομείται γενετικά ή ότι ένα άτομο σύμφωνα με το σωματότυπο του μπορεί να γίνει εγκληματίας αλλά με σιγουριά μπορούμε να πούμε ότι οι συμπεριφορές είναι αποτέλεσμα μιας κληρονομιάς η οποία προέρχεται είτε μέσω των συνηθειών του περιβάλλοντος που μεγαλώσαμε είτε μέσω ενός εξαναγκασμού της κοινωνίας. Οι συμπεριφορές μεταδίδονται και δυστυχώς πολλές φορές ασυνείδητα παγιώνονται και χωρίς να το καταλάβουμε έχουν γίνει τρόπος ζωής.

Το δύσκολο μέρος αντιμετώπισης είναι ότι ο κάθε άνθρωπος έχει τον δικό του τρόπο να αντιλαμβάνεται το καλό και το κακό, ανάλογα με τις εμπειρίες του. Επομένως πρακτικά πιο εύκολη θα ήταν η αλλαγή ενός νεαρού ατόμου το οποίο τώρα οικοδομεί την προσωπικότητα του, διαποτίζοντας το με υγιή κοινώς αποδεχτά πρότυπα τα οποία οδηγούν στην συλλογική συνείδηση και στην πίστη απέναντι στους ανθρώπους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Το σύνολο των πολιτών αναγνωρίζει σήμερα τον κρίσιμο ρόλο της εκπαίδευσης και της παιδείας γενικότερα στη λειτουργία και την ανάπτυξη των σύγχρονων κοινωνιών. Από την εποχή του διαφωτισμού κυριαρχεί το αίτημα για ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση. Συγχρόνως η κοινωνία του 21 αιώνα αυτοχαρακτηρίζεται ως κοινωνία της πληροφορίας και στις περισσότερες χώρες η υποχρεωτική εκπαίδευση διευρύνεται. Όλοι αναγνωρίζουν ότι για τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών απαιτούνται ενημερωμένοι και μορφωμένοι πολίτες. Παρόλα αυτά η παιδεία είναι σήμερα διεθνώς μια δραστηριότητα σε κρίση. Στην Ελλάδα ειδικότερα η κρίση αυτή είναι ιδιαίτερα οξυμένη και χωρίς ορατά στοιχεία διεξόδου. Μια ικανοποιητική παιδεία είναι προϋπόθεση για να ενεργοποιηθούν οι πολίτες στην κατεύθυνση επίλυσης των προβλημάτων που μαστίζουν τον πλανήτη και τη χώρα μας. Θεμελιώδης υποχρέωση της κοινωνίας και της δημόσιας διοίκησης είναι να προσφέρει δωρεάν ένα εκπαιδευτικό σύστημα προσιτό σε όλους, ανεξάρτητα από την κοινωνική, οικονομική ή φυλετική θέση. Το σχολείο δεν είναι απλά ένας χώρος στο οποίο τα παιδιά αποκτούν κάποιες πληροφορίες και κάποιες γνώσεις. Είναι μαζί με το οικογενειακό περιβάλλον η μικροκοινωνία στην οποία ζουν και ανατρέφονται τα παιδιά συμβιώνοντας με τους συμμαθητές και τους δασκάλους τους.

4.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

«Όταν ανοίγει ένα σχολείο, κλείνει μια φυλακή»

Σύμφωνα με τον Στράτο Γεωργούλα (2000) υπάρχει μια πεποίθηση στο γενικό πληθυσμό αλλά και σε ερευνητές ότι η εκπαίδευση και γενικότερα η παιδεία που καθιστά ένα πολίτη ανεξαρτήτως εκπαιδευτικής βαθμίδας, κάτοχο μιας βασικής κοινωνικής μόρφωσης και που έχει σαν στόχο όχι μόνο την επαγγελματική αποκατάσταση ή την απόκτηση γνώσεων αλλά και τη διαμόρφωση ενεργών πολιτών με κριτικό πνεύμα, σφαιρική αντίληψη των πραγμάτων, ικανών να συνυπάρχουν αρμονικά με το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον τους, με σεβασμό απέναντι στο διαφορετικό. Ανάμεσα στα άλλα καλά που προσφέρει η παιδεία, συμβάλλει και στη μείωση της εγκληματικότητας.

Η βασική ιδέα είναι ότι το σχολείο ως φορέας παιδείας χτίζει το σωστό άνθρωπο, ενώ ο απαίδευτος, ως «ξύλο απελέκητο» ρέπει προς το έγκλημα. Η απαίδευσιά εμποδίζει την άσκηση σωστής αγωγής και την κοινωνική προπαρασκευή του παιδιού. Άλλωστε το σχολείο δεν μεταδίδει μόνο γραμματικές γνώσεις αλλά παρέχει ήθος, σφυρηλατεί το χαρακτήρα, γιατί εθίζει τα παιδιά στην τάξη, στην πειθαρχία, στην αποστροφή του ψεύδους και της αδικίας, στην εκμάθηση των κοινωνικών κανόνων συμπεριφοράς. Παράλληλα, μέσω της διδασκαλίας ασκείται η εγκράτεια των μαθητών, καταργείται η θρασύτητα, η νωθρότητα, αναπτύσσεται η αιδώς και η φιλοτιμία, διανοίγονται οι ηθικοί και διανοητικοί ορίζοντες του παιδιού. Μέσα στο σχολείο χαλιναγωγούνται τα πάθη, το παιδί μαθαίνει να προσαρμόζεται σε ένα ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Μέσα από την προσαρμογή αυτή ανακαλύπτονται έγκαιρα και τυχόν ατέλειες ή μειονεξίες του ανήλικου, με αποτέλεσμα τη σωστή και αποτελεσματική παρέμβαση (Γεωργούλας, 2000)

Η ύπαρξη μέσα στο σχολείο διαφορετικών, και κυρίως αντιτιθέμενων συμφερόντων, αναγκάζει τον ανήλικο να ακολουθήσει μια κοινωνική στάση, παρά τον εγωιστικό ρόλο του χαϊδεμένου παιδιού στην οικογένεια. Η ανάπτυξη της άμιλλας και η συναναστροφή με διάφορους χαρακτήρες παρέχουν στον εκπαιδευόμενο νέο την κοινωνική γνώση.

Από την άλλη πλευρά δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι το σημερινό σχολείο λειτουργεί ως πολιτιστική και εκπαιδευτική προκρούστια κλίνη. Το σχολείο αποτελεί και μάντα διοχέτευσης μονόπλευρων ιστορικών στοιχείων, εθνικιστικών προτύπων και προπαγάνδας. Παράλληλα, το σχολείο είναι μια μικρογραφία της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας χωρίς όμως να έχει μέχρι σήμερα προσαρμοστεί σε αυτές τις νέες συνθήκες. Πρακτικά ενώ

καλλιεργεί την δυτική κουλτούρα συγχρόνως προπαγανδίζει έναν αμφιλεγόμενο από θρησκευτική άποψη «ελληνοχριστιανικό πολιτισμό» παραγνωρίζοντας τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες μειονοτήτων όπως οι τσιγγάνοι. Επιπλέον αδυνατεί να εντάξει ομάδες με ιδιαιτερότητες όπως οι ομοφυλόφιλοι, ή οι αλλόθρησκοι. Συχνά η ανάγκη των νέων για κοινωνικοποίηση και ένταξη δεν βρίσκει άλλη διέξοδο από το χουλιγκανισμό, τη παραβατικότητα και το ρατσισμό (Γεωργούλας, 2000).

Ο απάιδευτος, από την άλλη πλευρά, ενεργεί υπό το καθεστώς στιγμιαίων παρορμήσεων, παρασυρόμενος από τη δίνη του πάθους σε πράξεις τις οποίες δεν θα τολμούσε να διαπράξει αν είχε οξύτερο νοητικό. Παράλληλα, ο απάιδευτος είναι πιο πιθανό, σύμφωνα με τις ίδιες μελέτες, να συλλάβει ανήθικες ή αντικοινωνικές ιδέες από ό,τι ένας επιστήμονας ή καλλιτέχνης, γιατί δεν έχει τους ανασταλτικούς περιορισμούς που δημιουργούνται κάτω από την επίδραση της γνώσης των επιστημών και των καλών τεχνών. Για τους λόγους αυτούς ο Ο Η Ε, με τη Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων της 10/12/1948 ζήτησε από τα κράτη μέλη να καταστήσουν την παιδεία και τη μόρφωση προσιτή σε όλους, αν είναι δυνατόν, ώστε τα άτομα να προφυλάσσονται από τον κίνδυνο της ραστώνης και της οκνηρίας (Γεωργούλας, 2000).

Οι Guerry και Quetelet στην πρώτη τους στατιστική μελέτη για την ηθική της Γαλλίας (1834) υποστηρίζουν ότι η παιδεία δεν συμβάλλει σημαντικά στη μείωση της εγκληματικότητας, καθώς είναι μέσο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σωστά ή όχι. Ο Lombroso, επίσης, στο πλαίσιο της θεωρίας του για τον εκ γενετής εγκληματία, υποστηρίζει ότι η σχολική μόρφωση είναι εντελώς βλαπτική για τους κατάδικους και τους εν γένει εγκληματίες, γιατί τους βοηθά να αναπτύξουν τις διανοητικές τους ικανότητες και να τελειοποιήσουν τα μέσα που χρησιμοποιούν για να πράττουν το κακό. Όμοια, οι Ferri και Tarde απέρριπταν την άμεση συσχέτιση παιδείας και εγκληματικότητας, υποστηρίζοντας όμως ότι αυτή η συσχέτιση μπορεί να ισχύσει, εφόσον η μεταβλητή αφορά και το είδος της εγκληματικότητας. Έτσι, αναπτύχθηκε μια νέα μεθοδολογία με βασική ότι οι αναλφάβητοι και οι απάιδευτοι ρέπουν κυρίως προς βαριά εγκλήματα βίας κατά πρόσωπο, εγκλήματα κατά των ηθών, παιδοκτονία και κλοπές. Έτσι, το στίγμα μεταφέρεται και εξειδικεύεται, καθώς η ίδια η κοινωνική ζωή έχει καταρρίψει το στερεότυπο της άμεσης συσχέτισης παιδείας και εγκληματικότητας. Ζούμε σε μια εποχή στην οποία οι αναλφάβητοι μειώνονται, αλλά η εγκληματικότητα αυξάνει (Γεωργούλας, 2000).

Το εξειδικευμένο αυτό στίγμα περιλαμβάνει τα εγκλήματα έντονης βαναυσότητας, κλοπής, φόνου ή βιασμού όσον αφορά τους αγράμματους ή τα στοιχειώδους εκπαίδευσης άτομα, τα οποία παρουσιάζουν και το μεγαλύτερο κίνδυνο υποτροπής. Αντίθετα, τα ανώτερης παιδείας άτομα καταδικάζονται για απάτες, απιστίες,

αντιποιήσεις και εγκλήματα κατά τιμής. Ο ανήλικος που δεν έχει έστω μια στοιχειώδη εκπαίδευση δύσκολα θα βρει πόρους για να ζήσει, και έτσι εύκολα θα καταφύγει στην κλοπή ή την αλητεία. Με αυτό τον τρόπο εξηγείται και γιατί η όποια προληπτική δράση της εκπαίδευσης και της παιδείας εξουδετερώνεται: ο λόγος είναι ότι αναιρείται από τη δράση άλλων παραγόντων, όπως του οικονομικού παράγοντα, καθώς η έλλειψη παιδείας δυσχεραίνει την τίμια βιοποριστική εργασία (Γεωργούλας, 2000).

Έχει ελεγχθεί ερευνητικά η υπόθεση της συσχέτισης μεταξύ σχολικής δυσπροσαρμοστίας και παραβατικότητας. Αυτή αφορά περιπτώσεις που οι σχολικές αποτυχίες και καθυστερήσεις αποτελούν επιβαρυντικούς παράγοντες που βλάπτουν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης του παιδιού.

Ο Glueck (Φρασεδάκης, 1996) σε έρευνα του έδειξε ότι τα παραβατικά παιδιά είχαν κατά μέσο όρο ένα χρόνο σχολική καθυστέρηση σε σχέση με τα μη παραβατικά. Στο ίδιο επίπεδο, έρευνες και νεότερες θεωρήσεις έχουν επιχειρήσει το συσχετισμό παραπτωματικής συμπεριφοράς και μαθησιακών δυσκολιών. Σύμφωνα με αυτό το συσχετισμό, στα πρώτα κυρίως χρόνια του σχολείου, τα παραπτωματικά παιδιά παρουσιάζουν ορισμένες χαρακτηριστικές σταθερές, όπως είναι η κακή ως μέτρια σχολική επίδοση, τα μαθησιακά κενά και μαθησιακές δυσκολίες. Ως τέτοιες νοούνται η δυσλεξία, η δυσγραφία, η δυσανάγνωση, η δυσαριθμία, τα λάθη οπτικού τύπου και τα εννοιολογικά λάθη.

Οι μαθησιακές δυσκολίες οφείλονται σε ανεπάρκεια στην αντίληψη ή στην έκφραση, σε δυσλειτουργία του εγκεφάλου και σε περιβαλλοντικούς παράγοντες. Σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας αυτού του συσχετισμού, όταν ένα παιδί παρουσιάζει ελλείψεις στο μαθησιακό τομέα, συγκρινόμενο με την πλειονότητα των παιδιών της τάξης του βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, γιατί δυσκολεύεται να τα συναγωνιστεί. Τότε αναπτύσσονται αρνητικά συναισθήματα, που με τη σειρά τους προκαλούν τις ανάλογες προς αυτές αντιδράσεις, οι οποίες έχουν στόχο τους συμμαθητές, τους δασκάλους και την οικογένεια. Το παιδί τότε χαρακτηρίζεται ταραχοποιό και δυσπροσάρμοστο στη σχολική πραγματικότητα. Η υπόλοιπη ομάδα το απορρίπτει και το περιθωριοποιεί. Η απάντηση του παιδιού είναι η επιθετική συμπεριφορά για να προστατέψει τον εαυτό του. Παράλληλα αναπτύσσει καταστροφικές τάσεις, τάσεις φυγής, φοβίες, κατάθλιψη και πολλές άλλες νευρωτικού τύπου αντιδραστικές συμπεριφορές. Ένας τέτοιος ανήλικος παρουσιάζει αντικοινωνική συμπεριφορά στο σχολείο λόγω μαθησιακών δυσκολιών (Γεωργούλας, 2000).

Παράλληλα, ένας άλλος ανήλικος, χωρίς κάποιες μαθησιακές δυσκολίες, που είναι όμως το ίδιο επιθετικός, θεωρείται επικίνδυνος να υιοθετήσει ανάλογη συμπεριφορά και στο σύνολο της κοινωνίας. Οι

ανήλικοι που δημιουργούν φασαρίες, που είναι ανυπάκουοι, κινητικοί, απειθαρχοί, επιθετικοί σε άλλους, καθώς και αυτοί που αντιγράφουν ή κάνουν σκασιαρχείο σκιαγραφούνται ως κάτοχοι αυτών των πηγών και διεξόδων που θα τους οδηγήσουν πιο εύκολα σε ευρύτερες παραβατικές δραστηριότητες έξω από το χώρο του σχολείου. Άλλωστε, το σχολείο είναι ένας μικρόκοσμος και οι ρόλοι που αποδίδονται και υιοθετούνται από τους ανήλικους μαθητές έχει υποστηριχθεί ότι δεν διαφέρουν πολύ από τους κοινωνικούς ρόλους που καλούνται να παίξουν στην ευρύτερη κοινωνία οι ενήλικοι, οριοθετώντας με αυτό τον τρόπο και το μέλλον τους.

Οι παραβατικοί ανήλικοι δείχνουν πολύ μικρό ή και καθόλου ενδιαφέρον για το σχολείο. Την αδιαφορία ακολουθεί η αποτυχία, η οποία δίνει ένα καινούργιο έναυσμα στην αδιαφορία του μαθητή. Η παρακολούθηση των μαθημάτων στο σχολείο δεν αποτελεί διεγερτική δραστηριότητα, αν δεν ήταν υποχρεωμένοι αυτοί οι ανήλικοι να πηγαίνουν στο σχολείο, δεν θα το έκαναν. Οι ανήλικοι δεν στοχεύουν στην επιτυχία, δεν επιδιώκουν να πετύχουν τους νόμιμους σκοπούς με θεμιτά μέσα. Το σχολείο δεν τους ικανοποιεί γιατί σχολείο σημαίνει κάτι το μακροπρόθεσμο, σημαίνει παθητικότητα, ρουτίνα, μονοτονία, υποταγή στην αυθεντία του δασκάλου. Το σχολείο αντιπροσωπεύει το αντίθετο από ό,τι ενδιαφέρει τον «προπαραβατικό» ανήλικο, που αγαπά τη δράση, τη διέγερση, το παιχνίδι.

Το πρόβλημα της σχολικής απροσαρμοστικότητας, που είναι μια «προπαραβατική» συμπεριφορά, δεν οφείλεται μόνο στην έλλειψη ενδιαφέροντος που επιδεικνύει ο ανήλικος. Σχολικοί παράγοντες όπως ο αυταρχισμός, η έλλειψη συμμετοχής των μαθητών στη λήψη αποφάσεων, η έλλειψη σύνδεσης σχολείου-κοινότητας έχουν κατηγορηθεί ότι συμβάλλουν με τη σειρά τους στο πρόβλημα. Το σχολείο στις μέρες μας παίρνει τη μορφή ιδρύματος μέσω στο οποίο γίνεται το ξεκαθάρισμα και η κατανομή των ευκαιριών. Ταυτόχρονα, οι απαιτήσεις για υψηλές μαθητικές επιδόσεις έχουν ως αποτέλεσμα ένα μεγάλο αριθμό αποτυχιών και αύξηση του στρες, που πολλές φορές οδηγεί στην αυτοκτονία. Και βέβαια γίνεται γνωστό ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά αμείβεται έμμεσα ή άμεσα με καλύτερους βαθμούς και καλύτερη μεταχείριση. Υπαρξιακά άγχη κάνουν την εμφάνισή τους. Οι μαθητές δεν βλέπουν καμιά μελλοντική δυνατότητα και ικανοποιούν στιγμιαίες ανάγκες με αδιαφορία ή επιθετικότητα (Γεωργούλας, 2000).

Ένας άλλος παράγοντας που εκτρέφει την παραβατικότητα είναι η ίδια η αρχιτεκτονική των σχολικών κτιρίων! Φανταστείτε ένα σχολείο στο οποίο δεν υπάρχει μια καφετέρια ένας χώρος δηλαδή κοινωνικής συνεύρεσης των παιδιών αλλά και των παιδιών με τους εκπαιδευτικούς. Φανταστείτε ένα δημοτικό σχολείο με μια αχανή αυλή αλλά κανένα παιδότοπο σε αυτήν. Τι υποχρεώνεται το παιδί να κάνει

εκτός από το να τρέχει και να μαλώνει με τους συμμαθητές του; Φανταστείτε ένα σχολικό κτίριο αχούρι ή ένα ολοκαίνουργιο σχολικό κτίριο χωρίς ένα προθάλαμο για τα παιδιά, χωρίς ένα κιόσκι για το καλοκαίρι. Πως αναμένουμε να κοινωνικοποιηθεί ομαλά ένα παιδί σε ένα τέτοιο σχολικό περιβάλλον (Γεωργούλας, 2000).

Συνοψίζοντας ο προπαραβατικός ανήλικος είναι είτε αμόρφωτος ή ελλιπούς παιδείας είτε σχολικά απροσάρμοστος λόγω έλλειψη ενδιαφέροντος.. Η συντηρητική δομή του σχολείου συμβάλλει στο να μην υπάρχει κάποια θετική συσχέτιση ανάμεσα στην παιδεία και στην αντιμετώπιση της σχολικής απροσαρμοστικότητας και άρα της επικινδυνότητας των ανηλίκων. Με το να καλλιεργούμε μόνο τη γλωσσική και λογικομαθητική ευφυΐα αυτόματα περιοριζούμε πολλά παιδιά που έχουν την εντύπωση πως είναι ανάκανα και αυτοαπομονώνονται ή ψάχνουν άλλους τρόπους για να προβληθούν, συχνά μέσω της αντίδρασης της βίας, της αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

4.3 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ

4.3.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Είναι αδύνατο να απομονώσουμε το εκπαιδευτικό σύστημα από την κοινωνία. Αναγκαστικά σήμερα ο εκπαιδευτικός λειτουργεί ως κοινωνικό, αισθητικό και ερωτικό πρότυπο. Καμιά αλλαγή δεν είναι δυνατό να έχει επιτυχία στο σχολείο χωρίς την άμεση συμμετοχή ολόκληρης της σχολικής κοινότητας (μαθητές -γονείς-εκπαιδευτικοί)

Ο ρόλος του δασκάλου δεν μπορεί να είναι ο ρόλος του απλού διαμεσολαβητή στο γνωστικό μόνο πεδίο του σχολείου, αλλά ούτε και της απλής αναμετάδοσης του περιεχομένου του σχολικού βιβλίου γιατί τα μηνύματα που θέλει να στείλει ο συγγραφέας προσκρούουν σε διαφορετικές προσωπικότητες και χαρακτήρες αλλά ο διακεκριμένος *primus inter pares*, παράγοντας της σχολικής λειτουργίας του σχολείου, δίπλα στους γονείς που αποτελούν το άλλο πόλο της κοινωνικής έκφρασης της σχολικής διαδικασίας και τους μαθητές, για τους οποίους άλλωστε τυπικά η κοινωνική ομάδα διαμόρφωσε και συντηρεί το σχολείο και τους μηχανισμούς υποστήριξης του σχολείου. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού όχι μόνο δεν εξαντλείται στους τέσσερις τοίχους μιας τάξης, ούτε μπορεί να περιορίζεται σε διοικητικά πλαίσια. Η έννοια του όρου παιδαγωγός, που την απονέμουν ή την σφετερίζονται διάφοροι, είναι μια πνευματική παρουσία με βαρύτητα. Η παρουσία και η αξιοποίηση του μέσα στο χώρο του σχολείου αποτελεί δείκτη της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής μονάδας και δεν μπορεί κανείς να τον περιορίσει στα στενά πλαίσια ενός μεσολαβητή στην ανάπτυξη του γνωστικού πεδίου.

Ο θεσμός της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών που αποτελεί μια επί μέρους πτυχή της αξιολόγησης, περνά σοβαρή κρίση. Το υφιστάμενο σύστημα αξιολόγησης των εκπαιδευτικών έχει από καιρό χρεοκοπήσει εξαιτίας της ισοπεδωτικής χρήσεως του και οι συνέπειες αυτής της χρεοκοπίας επηρεάζουν αρνητικά την εκπαίδευση. Το θέμα όμως της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών συναρτάται άμεσα με θεσμό της επιθεώρησης. Γι αυτό επιβάλλεται να συζητηθούν και να μελετηθούν σε βάθος, τόσο ο θεσμός της επιθεώρησης όσο και το σύστημα αξιολόγησης των εκπαιδευτικών και να δοθούν οι απαραίτητες λύσεις (Πολυδώρου, 2005).

Εκτός από την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών σημαντικό ρόλο παίζει και η ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση που δεν πρέπει να αφήνεται στην εθελοντική συμμετοχή των εκπαιδευτικών. Η ενδοϋπηρεσιακή-επιμόρφωση έχει να κάμει με τη συνεχή καλύτερευση της ποιότητας της εκπαίδευσης. Οι εκπαιδευτικές αρχές έχουν ευθύνη να

δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε κάθε χρόνο να ελευθερώνονται ορισμένοι εκπαιδευτικοί από τα διδακτικά τους καθήκοντα για να παρακολουθούν ενδοϋπηρεσιακά σεμινάρια, είτε με απόσπαση για ορισμένο διάστημα είτε με περιοδική μορφή (Πολυδώρου, 2005).

Η ποιότητα των εκπαιδευτικών είναι το άλλο κριτήριο κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η παρουσία τους ιστορικά και κοινωνικά αποτελεί κομβικό σημείο. Το πρώτο και ουσιαστικότερο είναι να γίνει κανείς δάσκαλος. «Δάσκαλος και γεννιέσαι και γίνεσαι». Η εκπαιδευτική συνείδηση πρέπει να αναπτύσσεται συστηματικά και μεθοδικά και πρώτα από όλα από τις σπουδές του. Γι αυτό και το πρόγραμμα της επιστημονικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών δεν μπορεί να είναι αντικείμενο έμπνευσης ή τυχαίων συνδυασμών, όπως σε μεγάλο βαθμό συμβαίνει σήμερα. Ο προσανατολισμός στο συγκεκριμένο αντικείμενο των σπουδών, η μεθοδική προσέγγιση των προβλημάτων των σπουδών και των ίδιων των εκπαιδευτικών είναι απαραίτητα του εξοπλισμού του. Ο εκπαιδευτικός, στις σπουδές του πρέπει να αποκτάει εποπτική εικόνα του αντικείμενό του, γιατί το έργο του δεν είναι η μικρή κατάθεση με τη διδακτική προσφορά σε κάποιες στιγμές.

Ο δάσκαλος μέσα από την εκπαιδευτική εκμάθηση του αντικείμενό του πρέπει να μαθαίνει τα εξής:

- A. τη φιλοσοφία και την πολιτική της εκπαιδευτικής διαδικασίας
- B. το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών
- Γ. τις υπηρεσιακές διατάξεις και μεταβολές
- Δ. τη δυναμική του σχολικού χώρου
- E. τις συνθήκες και τις ανάγκες του εκπαιδευτικού έργου. Ζ. Τις ιδιαιτερότητες του μαθητικού πληθυσμού
- H. τη φύση και τη βαρύτητα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι δάσκαλοι και οι μαθητές τους

Και πρέπει να διέπονται από ορισμένες αρχές :

- A. το αμοιβαίο σεβασμό
- B. την ισοτιμία μεταξύ των εμπλεκόμενων ατόμων και ομάδων
- Γ. την ουσιαστική συμμετοχή και την προσωπική δέσμευση στο επιτελούμενο έργο
- Δ. την αναγνώριση και εκτίμηση του έργου που προσφέρει ο καθένας στην αρμοδιότητά του
- E. τη διάθεση χρόνου για συζήτηση, σχεδιασμό και αξιολόγηση της συμβολής του καθένα και όλοι συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία

Στ. την επιθυμία για συνεργασία

Ο δάσκαλος βρίσκεται αντιμέτωπος με μια οντότητα που διαρκώς ανασυντίθεται, συνεπώς το μάθημα δεν αποτελεί απλά μια φάση στη διαδικασία κατεργασίας ενός αντικείμενου που βρίσκεται στην πορεία

μιας παραγωγής, αλλά είναι η παρέμβαση στη διαμόρφωση ενός υποκειμένου κοινωνικής ανάπτυξης. Γι αυτό και ο δάσκαλος πρέπει να αισθάνεται αγάπη για τα παιδιά, που είναι η δουλειά του και με αυτή τη διάθεση πρέπει να αντιμετωπίζει το αντικείμενό του, που πρέπει να είναι η μελέτη του ανθρώπινου ψυχισμού και των νομοτελειών της ανάπτυξής του οι οποίες σχετίζονται με τα προβλήματα της φυσιολογίας, της ψυχολογίας, του περιβάλλοντος (Φούρα, 2005).

Ο δάσκαλος πρέπει να είναι το ίδιο καλά καταρτισμένος επιστημονικά όπως και ο γιατρός γιατί και οι δύο ασκούν μια εξαιρετικά εξειδικευμένη εργασία που δεν έχει εύκολη αναστροφή στην περίπτωση λάθους. Ο δάσκαλος πρέπει να συνδυάζει την σοφία του επιστήμονα και τη δραστήρια ετοιμότητα του αγκιτάτορα. Η ετοιμότητα και η προσαρμοστικότητα του εκπαιδευτικού είναι το άλλο του χαρακτηριστικό. Από εδώ προκύπτει ο ρόλος του μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι η ποιότητα του εκπαιδευτικού κρίνεται από το κοινωνικό του ήθος, τη γνώση του αντικείμενου του και τη κατανόηση του αντικείμενου, σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο. Είναι η τέχνη να διδάσκει, έτσι που και το μαθητή να κερδίζει και να τον βοηθάει να οργανώνει το υλικό της συνείδησής του σε δημιουργικές ενότητες, έτοιμες για κοινωνική δράση.

Ο εκπαιδευτικός, ο δάσκαλος είναι μια παρουσία μεγαλύτερη ή μικρότερη που αντανakλά την κοινωνική πραγματικότητα και μόνο έτσι ως κοινωνικό λειτούργημα αξιολογείται.

4.3.2 Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με το Λιάντα (1996) επαγγελματικός προσανατολισμός είναι μια συνεχής διαδικασία με μεγάλη διάρκεια, που σκοπό έχει να βοηθήσει το άτομο να γνωρίσει τον εαυτό του, ώστε να αξιοποιήσει τις ικανότητές του όσον το δυνατότερο καλύτερα, για μια ορθή εκπαιδευτική επαγγελματική απόφαση ή εκλογή. Η σπουδαιότητα του επαγγελματικού προσανατολισμού έγκειται, στη μεγάλη που έχει το ίδιο το επάγγελμα για τη ζωή του ατόμου και την πρόοδο της κοινωνίας. Η σημερινή ατομική ζωή χωρίς επάγγελμα, θεωρείται και είναι ανθρώπινη παραφωνία. Είναι κάτι το λογικά παράλογο, το βιολογικά βλαπτικό, το ψυχολογικά ανώμαλο, το κοινωνικά ανάρμοστο και ηθικά επιμεμπτό.

Σύμφωνα με την Ασπιώτη (1998) το θέμα του επαγγελματικού προσανατολισμού στην ψυχολογική όπως και στην κοινωνική του πλευρά είναι εξαιρετικώς λεπτό και κρίσιμο. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός θα δώσει στο νέο την ώθηση, την οποία έχει ανάγκη, για να προχωρήσει στην δημιουργία μιας άξιας ζωής. Το ζήτημα του επαγγελματικού προσανατολισμού θεωρείται ως «ζήτημα της ημέρας» και ως πρόβλημα του οποίου η λύση συνίσταται στο να βρεθεί ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση. Από την ηλικία των 16 θα τεθεί στον έφηβο, κατά τρόπο άμεσο το ζήτημα του επαγγέλματος και ο τρόπος της αντιμετώπισης αυτού του ζητήματος σηματοδοτεί την είσοδο στην ωριμότητα.

Η αναζήτηση του επαγγέλματος από τον έφηβο συνδέεται με τον επαγγελματικό ένστικτο ο οποίος συνδέεται και με την υπόλοιπη ψυχική σφαίρα του ανθρώπου και με τη γενικότερη θεώρηση της ζωής του νέου. Γι' αυτό το λόγο η αντιμετώπιση του επαγγέλματος έχει ελπίδα επιτυχίας εφόσον λαμβάνονται υπόψη σοβαρά οι δυο τελευταίες προϋποθέσεις. Αυτές θα θέσουν και θα κατευθύνουν το σχέδιο της ζωής και της επαγγελματικής αποκαταστάσεως.

Η προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος του επαγγελματικού προσανατολισμού με τόσο μεγάλη κοινωνική σπουδαιότητα θα είναι μάταια και ανεδαφική αν δεν αντιμετωπιστεί κατάλληλα, γιατί η εργασία είναι αναπόσπαστο κομμάτι στη ζωή του ανθρώπου και βιολογική ανάγκη και η μη κάλυψη της ανάγκης αυτής οδηγεί σε μαρασμό και στο θάνατο. Δεν επιτρέπεται η κοινωνία να αφήνει τους νέους χωρίς εργασία και να δημιουργεί συγκρούσεις στην ψυχή των νέων, οι οποίες δυσχεραίνουν την εξέλιξη του ψυχικού του κόσμου. Οι συνθήκες εργασίας πρέπει να είναι ανθρώπινες για να μην θίγεται η ελευθερία, η αξιοπρέπεια και η ψυχική καλλιέργεια του ανθρώπου (Ασπιώτη, 1998).

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην μετέπειτα ζωή των νέων και στη διαμόρφωση της

προσωπικότητάς τους. Οι νέοι έχουν να αντιμετωπίσουν πολλά προβλήματα όπως: ποια δουλειά είναι κατάλληλη για αυτόν, ποια δουλειά του αρέσει, ποια δουλειά θα του προσφέρει τα περισσότερα χρήματα αλλά και ποια θα τον καλύπτει σε όλα τα επίπεδα της ζωής του. Προβλήματα στα οποία πρέπει να δοθούν απαντήσεις αλλά σωστή καθοδήγηση του νέου σε μια άξια και δημιουργική πορεία σε οποιοδήποτε επάγγελμα. Αυτό το ρόλο αναλαμβάνει να φέρει εις πέρας ο επαγγελματικός προσανατολισμός.

Ο σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός στον ελλαδικό χώρο στοχεύει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών, στην πληροφόρηση τους για τις επαγγελματικές διεξόδους, στην ενημέρωσή τους για τα μεταβατικά στάδια προς την επαγγελματική αποκατάσταση και στην αρμονική τους ένταξη στο κοινωνικό σύνολο. Ο Σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός εφαρμόζεται σε σχολικές μονάδες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Σημαντικό κομμάτι στο σχολικό επαγγελματικό προσανατολισμό είναι ο σύμβουλος του επαγγελματικού προσανατολισμού. Ο ρόλος του συμβούλου επαγγελματικού προσανατολισμού είναι η ενεργοποίηση των ατόμων για προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη.

Ο σύμβουλος επαγγελματικού προσανατολισμού ασχολείται με μια σειρά από δραστηριότητες που αφορούν :

- την εκπαιδευτική και επαγγελματική πληροφόρηση(στοχεύει να βοηθήσει το άτομο να γνωρίσει το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό περιβάλλον κατά συστηματικό τρόπο)

- την ενίσχυση και ανάπτυξη της αυτοαντίληψης του ατόμου (διαδικασία υποστήριξης και ενίσχυσης του ατόμου να εντοπίσει και να κατανοήσει τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, τις ικανότητες και τις δεξιότητές του, τις κλίσεις του και τα ταλέντα και τις φιλοδοξίες του)

- τη διευκόλυνση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων (το άτομο μαθαίνει, μέσω της αξιοποίησης και ανάπτυξης των δεξιοτήτων του, να παίρνει αποφάσεις που αφορούν στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές του επιλογές)

- τον επαγγελματικό σχεδιασμό

- τη μετάβαση(σειρά αλλαγών, μεταβολών και διεργασιών από τις οποίες διέρχεται ένα άτομο που βρίσκεται σε μια εκπαιδευτική κατάσταση και προχωρεί σε μια νέα κατάσταση), την τοποθέτηση(οργανωμένη προσπάθεια υποβοήθησης και υποστήριξης του ατόμου να ενταχθεί και να προσαρμοστεί με επιτυχία σε ένα νέο εκπαιδευτικό ή επαγγελματικό περιβάλλον) και την παρακολούθηση(δράσεις του συμβούλου επαγγελματικού προσανατολισμού προκειμένου να διαπιστώσει την έκβαση, τις επιπτώσεις και τα αποτελέσματα της συμβουλευτικής στήριξης, ώστε, εάν κριθεί σκόπιμο και αναγκαίο, να συνεχιστεί ή να επανασχεδιαστεί η συμβουλευτική διαδικασία)

-τον επαναπροσανατολισμό

Ανεξάρτητα από το πλαίσιο στο οποίο προσφέρει τις υπηρεσίες του - Εκπαίδευση Απασχόληση-ο σύμβουλος επαγγελματικού προσανατολισμού συμβάλλει στο να διέλθει ομαλά το άτομο από όλα τα παραπάνω στάδια, ώστε η εκπαιδευτική του πορεία και η επαγγελματική του επιλογή και ανάπτυξη να είναι επιτυχημένη και αποτελεσματική

Α)με συζητήσεις και ομαδικές ασκήσεις, με πληροφόρηση μέσα στην τάξη με εφαρμογή μεθόδων σύγχρονης τεχνολογίας, με επαφές με επαγγελματίες και με επισκέψεις σε χώρους εργασίας και εκπαίδευσης.

Β)με την ενημέρωση των εκπαιδευτικών λειτουργιών

Γ)με εκδόσεις σχετικών εντύπων για μαθητές, καθηγητές και γονείς (ΕΚΕΠ, 2003).

Στις τάξεις Τρίτη γυμνασίου και πρώτη λυκείου λαμβάνοντας υπόψη ότι το κάθε παιδί έχει τις δικές του κλίσεις, τάσεις και τα δικά του ενδιαφέροντα, ο επαγγελματικός προσανατολισμός δεν γίνεται ως μάθημα σε όλη την τάξη αλλά υπάρχουν καταρτισμένες ομάδες με ολιγάριθμα μέλη – μαθητές. Ο καθηγητής κουβεντιάζει με τα παιδιά τους λόγους που τα οδηγούν σε συγκεκριμένες επιλογές, τους δρόμους στους οποίους φαίνονται να οδηγούνται επαγγελματικά, τις δυνατότητες που υπάρχουν και την κατάσταση στην αγορά εργασίας. Διοργανώνονται Ημερίδες επαγγελματικού προσανατολισμού στις οποίες ειδικοί από όλους τους επαγγελματικούς χώρους που ενδιαφέρουν τα παιδιά έρχονται στο σχολείο, μιλούν ο καθένας για την δουλειά του και απαντούν σε ερωτήσεις.

Για τους μαθητές πρώτη λυκείου εφαρμόζουμε εξατομικευμένο επαγγελματικό προσανατολισμό με το "Μέτρον Τεστ", τα παιδιά απαντούν σε 350 ερωτήσεις στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, οι απαντήσεις τους γίνονται αντικείμενο ηλεκτρονικής επεξεργασίας και στατιστικής ανάλυσης και στη συνέχεια γίνεται εκτενής παρουσίαση, επεξήγηση, ανάλυση και σχολιασμός των αποτελεσμάτων της επεξεργασίας αυτής στο κάθε παιδί ξεχωριστά παρουσία των γονιών του (Στεργιοπούλου, 2005).

Καταλήγουμε σε προτάσεις σχετικά με την επαγγελματική σταδιοδρομία του κάθε παιδιού, οι οποίες διαμορφώνονται ως αποτέλεσμα των προσωπικών του τάσεων, κλίσεων, προτιμήσεων και ενδιαφερόντων όπως ανιχνεύονται από το "Μέτρον Τεστ" πάντα σε συνάρτηση με τις προοπτικές της ελληνικής αγοράς εργασίας (Στεργιοπούλου, 2005).

4.3.3 ΤΟ ΕΙΚΟΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Η καλύτερευση του σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος, της λειτουργίας του σχολείου, καθώς και η βελτίωση των σχέσεων δασκάλων ή καθηγητών- μαθητών, μπορούν να συμβάλλουν ώστε να αποτρέψουν σημαντικά την εκδήλωση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών.

Επιτακτική ανάγκη στην εποχή μας, είναι η δημιουργία και ανάπτυξη της δημοκρατικής\ ποιοτικής εκπαίδευσης, στην οποία θα έχουν ελεύθερη και εύκολη πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες της - άτομα από όλες τις κοινωνικοοικονομικές τάξεις. Θα δίνονται μέσα από αυτήν ερεθίσματα και ίσες ευκαιρίες για μόρφωση και επιτυχία σε όλα τα άτομα και θα ενθαρρύνεται η ανάπτυξη πρωτοβουλίας, αυτονομίας, κοινωνικότητας και αυτοπειθαρχίας των παιδιών. Παράλληλα θα κεντρίζεται η φυσική περιέργεια για μάθηση. Επιπλέον, τέτοιου είδους εκπαίδευση θα μπορεί να προσφέρει ένα όραμα και πρότυπο ζωής στους μαθητές, μαζί με τα «εφόδια» (δεξιότητες, ικανότητες) που χρειάζονται για να το ζήσουν.

Είναι απαραίτητο η εκπαίδευση να γίνει πιο προσιτή και πρακτική μέσα από μαθήματα και εκδηλώσεις, που θα είναι πιο άμεσα συνδεδεμένα με τη ζωή και παρουσιασμένα με τρόπο πλησιέστερο στα ενδιαφέροντα του παιδιού και του εφήβου. Να προωθηθεί, επίσης, η βιωματική μάθηση και να συμπορευτεί η πνευματική εργασία με τη χειρονακτική για την ισόρροπη ανάπτυξη του παιδιού. Ένα σύγχρονο σχολείο είναι ανάγκη να δει το άτομο στην ολότητά του και να το βοηθήσει να αναπτύξει όλες τις ικανότητες και κλίσεις του, όπως τη ζωγραφική, τη μουσική, το χορό, τον αθλητισμό κ.α (Πτυχιακή Εργασία, 1993).

Το σημερινό σχολείο θα ήταν σκόπιμο να γίνει χώρος ζωής, που θα δίνει υπεύθυνα άτομα στην κοινωνία και θα τα προετοιμάζει για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προβλημάτων της ζωής. Να ανοιχτεί στη γειτονιά και στην κοινωνία. Να συνεργαστεί με την οικογένεια και διάφορους τοπικούς φορείς. Είναι δυνατόν, επίσης, να αναπτύξει προγράμματα εξωσχολικής δράσης, όπως για παράδειγμα, ομάδες ενημέρωσης και αποφυγής των ατυχημάτων προστασίας του περιβάλλοντος, ψυχαγωγικές ομάδες.

Να πάψει η παιδεία να είναι δογματική, καταναγκαστική και συντηρητική (λόγω του ότι δεν σέβεται τους μαθητές και τους, εξαναγκάζει να υπακούσουν σε κάποιες αυθεντίες και αποφάσεις, απαγορεύοντας τους την κριτική εξέταση)

Για να ανταποκριθεί το σχολείο στις ανάγκες της σύγχρονης εποχής, θα πρέπει να αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες και να βάλει

στο περιθώριο την παθητικότητα. Να μορφώσει υγιείς χαρακτήρες με υψηλούς στόχους, με θρησκευτική και κοινωνική συνείδηση, που θα δίνει στη ζωή τους βαθύ νοηματικό περιεχόμενο, ικανούς να προσαρμόζονται στις απαιτήσεις κάθε κατάστασης. Κι όπως αναφέρει ο Α. Κοσμόπουλος (1990):

«Το σχολείο πρέπει να είναι προσωποκεντρικά προσανατολισμένο και δομημένο πάνω στις γνήσιες διανθρώπινες σχέσεις. Θα έχει ως σκοπό την ανάπτυξη ελευθερίας και κοινωνικότητας στο μαθητή... Να γίνει το σχολείο «του μαθητή» και «όχι για το μαθητή». Σε ένα τέτοιο σχολείο οι τάξεις θα είναι μικρές, φιλικές και ζεστές για την καλύτερη επικοινωνία των ατόμων και εμπλουτισμένες με σύγχρονα, επιστημονικά όργανα, διδακτικά μέσα και μεθόδους. Και η απόκτηση γνώσης από σκοπός που είναι σήμερα θα γίνει μέσο.

Επίσης, απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός δημοκρατικού και «ζωντανού» σχολείου, είναι η επάνδρωση του με κατάλληλους παιδαγωγούς, ικανούς να συλλάβουν τα μηνύματα και τα προβλήματα της εποχής μας. Με κέφι και διάθεση για δουλειά, ενθουσιασμό, δεκτική προσωπικότητα και ανάλογη κατάρτιση. Με σταθερή και φιλική συμπεριφορά απέναντι στους μαθητές, με βαθύτατο το αίσθημα της δικαιοσύνης, της ισοτιμίας και της δημοκρατίας. Οι μαθητές δεν επιθυμούν απλώς ένα δάσκαλο του οποίου θα θαυμάζουν τις γνώσεις. Επιθυμούν έναν άνθρωπο ικανό να τους καταλαβαίνει, να τους επικρίνει όταν χρειάζεται αλλά και να τους στηρίζει στις δυσκολίες τους (Πτυχιακή Εργασία, Πετρονικολάου Ματίνα, Τσίτσου Παρασκευή, 1993).

Ο δημοκρατικός δάσκαλος, κατά τον Ντραικωρς (1979), χρησιμοποιεί το δυναμικό ολόκληρης της ομάδας, διδάσκει την υπευθυνότητα, αναθέτει ευθύνες, παρέχει υγιή διανοητική και πνευματική ατμόσφαιρα μάθησης για μια συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του μαθητή. Ο δάσκαλος μπορεί να ενισχύσει το αυτοσυναίσθημα και την αυτοεκτίμηση των μαθητών του μέσα από το διάλογο, την ενθάρρυνση της ελεύθερης έκφρασης, τη δημιουργική συνεργασία και την εξατομίκευση της διδακτικής διδασκαλίας, ώστε να δίνει σε όλους, ανεξαιρέτως τους μαθητές τη δυνατότητα να διακριθούν σε κάποιο τομέα.

Να καταλάβει, ακόμα, ιδιαίτερη προσπάθεια για «αδύνατο», δειλό ή απείθαρχο μαθητή και να του δίνει μεγαλύτερη ενίσχυση. Να χρησιμοποιεί την επιδοκμασία και την επιβράβευση και όχι την ειρωνεία ή τον έλεγχο. Ένας πραγματικός παιδαγωγός ξέρει να αξιολογεί, όχι μόνο με γνώμονα τα διατομικά κριτήρια (δηλαδή συγκρίνοντας την επίδοση του ενός μαθητή με των άλλων), αλλά και με τα ενδοατομικά (εν συγκρίσει με την αρχική επίδοση των μαθητών)

Ο δάσκαλος που γνωρίζει την αποστολή του και επιδρά θετικά στους μαθητές του, στέκεται δίπλα τους και όχι απέναντί τους. Τους

εμπιστεύεται πραγματικά, δεν κολλάει ετικέτες και δεν δογματίζει. Αξιοσημείωτη είναι και πάλι η παρατήρηση του Ντράικωρς (1979):

«Μαθαίνοντας ο δάσκαλος να μιλά λιγότερο, να ενεργεί περισσότερο και να σέβεται τους μαθητές του ως άτομα με τεράστιες δυνατότητες, τότε μόνο μπορεί να διδάξει μέσα σε μια συνεργάσιμη ατμόσφαιρα, όπου οι μαθητές είναι πρόθυμοι να μαθαίνουν και τα προβλήματα της πειθαρχίας είναι ελάχιστα. Όταν η πίεση της σύγκρουσης χαλαρώσει, τότε μόνο μπορεί και το δυναμικό του δασκάλου να απελευθερωθεί και η επινοητικότητα των μαθητών να εκφραστεί».

Εφόσον, λοιπόν οι ανωτέρω προληπτικές ευθύνες γίνουν πραγματικότητα, τότε η πειθαρχία του παιδιού και η χαμηλή επίδοση (παράγοντες που όπως είδαμε σχετίζονται με την παραβατικότητα) αν δεν υποχωρήσουν, θα περιοριστούν τουλάχιστον σημαντικά και κατά συνέπεια θα μειωθεί σημαντικά και η παραβατικότητα (Πτυχειακή Εργασία, Πετρονικολάου Ματίνα, Τσίτσου Παρασκευή, 1993).

4.3.4 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΟΝΕΩΝ

Η εκπαίδευση των γονέων είναι αίτημα της εποχής μας για να μπορεί η οικογένεια να ανταποκριθεί στις δύσκολες καταστάσεις των παιδιών. Η εκπαίδευση των γονέων παίρνει διάφορες μορφές : Σχολές Γονέων, Ινστιτούτα, Ακαδημίες, Βραδινά Πανεπιστήμια κ.α που υπάρχουν σε πολλές χώρες της Δύσης και της Ανατολής.

Στην Ελλάδα υφίσταντο οι Σχολές Γονέων που κύριο σκοπό είναι η πρόληψη και προστασία της ψυχικής υγείας του παιδιού και του ενηλίκου ατόμου δια μέσου της εκπαίδευσης των γονέων καθώς και τη στήριξη της οικογένειας. Η μεθοδολογία των Σχολών Γονέων είναι η εξής: διαλέξεις στο ευρύ κοινό, σεμινάρια, συμβουλευτική σε επίπεδο ατομικό, αλλά ιδίως ομαδικό σε μικρές ομάδες, ομάδες νηπιακής, σχολικής, εφηβικής ηλικίας, ομάδες αυτογνωσίας, ψυχολογίας των γονέων καθώς και μια ομάδα μητέρων με παιδιά με ειδικές ανάγκες (Πρόταση, 1994)

Ύστερα από τις πρώτες συναντήσεις της λειτουργίας της ομάδας η συμμετοχή των μελών είναι καθορισμένη, συνήθως δέκα έως είκοσι άτομα. Οι συναντήσεις είναι εβδομαδιαίες και διαρκούν μιάμιση ώρα. Ο περιορισμένος και καθορισμένος αριθμός των μελών τους δίνει με τον καιρό τη δυνατότητα να αλληλογνωριστούν, να παρουσιάσουν απόψεις και προβλήματα. Έτσι, η δυναμική της ομάδας ενεργοποιείται και η διαδικασία του προβληματισμού προχωρεί μαζί με την διαφοροποίηση και την απελευθέρωση του ψυχισμού, σύμφωνα με την τεχνική της εργασίας με ομάδες. Κάθε ομάδα αποκτά σταδιακά τη φυσιογνωμία της και δίνει στον υπεύθυνο τα στοιχεία, για τη μεθόδευση της εργασίας του, σε βάθος και σε χρονική διάρκεια. Είναι φανερό πως ο στόχος μας, μια και απευθυνόμαστε σε ευρύ κοινό είναι η πρόληψη, η ενημέρωση, η συμβουλευτική, η διαφοροποίηση της συμπεριφοράς των γονέων.

Κύρια μέθοδος λοιπόν είναι ο διάλογος, η ελευθερωμένη, αυθόρμητη συζήτηση. Είναι η γνώση, που δεν είναι ανάγκη να πληροφορεί το άτομο, μόνο τη στιγμή που του δημιουργούνται τα προβλήματα.

Το περιεχόμενο της εργασίας στις Σχολές Γονέων, έχει δυο κατευθύνσεις. Η μια αφορά το παιδί, την εξέλιξή του, τις ανάγκες του, τη διαλεκτική της ικανοποίησης του. Η άλλη στρέφεται προς την μελέτη της ψυχολογίας των γονέων: κίνητρα, επιδιώξεις, διαψεύσεις, βιώματα, σχέσεις συζύγων (Πρόταση, 1994) .

4.4 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπάρχουν πολλά προγράμματα πρόληψης της ανήλικης παραβατικότητας κυρίως στο χώρο της πρόληψης: Κέντρα κοινωνικής πολιτικής, Κέντρα Ψυχικής Υγιεινής, ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, Κέντρα Νεότητας, Συμβουλευτικοί Σταθμοί σε διάφορους δήμους και Ιδιωτικές Εταιρίες.

Τα προγράμματα πρόληψης παραβατικής συμπεριφοράς κινούνται σε δύο άξονες. Ο πρώτος αναφέρεται στις θεραπευτικές προσεγγίσεις των παραβατικών νέων και ο δεύτερος αναφέρεται στα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης.

Οι δύο θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν αξιολογηθεί και επιστημονικά έχουν τεκμηριωθεί ως αποτελεσματικές στη μείωση υποτροπής και στην αύξηση των κοινωνικών συμπεριφορών στηρίζονται στη συστημική προσέγγιση και είναι α) η λειτουργική θεραπεία οικογένειας και β) η πολυσυστημική θεραπεία. Η λειτουργική θεραπεία οικογένειας στοχεύει στην αλλαγή συμπεριφοράς του ατόμου σε συνάρτηση με αλλαγές στις λειτουργίες της οικογένειά του και του ευρύτερου περιβάλλοντος. Αποβλέπει επίσης στην τροποποίηση των συνθηκών επικινδυνότητας και ενίσχυση των παραγόντων προστασίας ενώ προάγει τη γενίκευση, τη διατήρηση και την υποστήριξη των εφικτών (μακροχρονίως) αλλαγών που επιφέρει (Γεργούλας, 2000).

Η πολυσυστημική θεραπεία αποτελεί παράδειγμα καινοτόμου μοντέλου αποτελεσματικής παρέμβασης. Η προσέγγιση αυτή έχει αναπτυχθεί μέσα στα πλαίσια μιας προσπάθειας για ανεύρεση επιστημονικά έγκυρης και οικονομικά αποτελεσματικής θεραπείας στην κοινότητα, που να αποτελεί πρακτικά εφαρμόσιμη και βιώσιμη εναλλακτική λύση ως προς τις δαπανηρές αλλά και αναποτελεσματικές θεραπείες που έχουν εφαρμοστεί παραδοσιακά σε νέους με σοβαρή διαταραχή διαγωγής (ιδρυματική ή εξωιδρυματική). Η θεραπευτική αυτή προσέγγιση έχει χρηματοδοτηθεί από το Εθνικό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας των ΗΠΑ και αναπτύχθηκε από τον Scott Henggeler.

Οι βασικοί άξονες αυτού του προγράμματος περιγράφονται ως εξής: Πρώτον, το πρόγραμμα στοχεύει στη βελτίωση της ψυχοκοινωνικής λειτουργικότητας των νέων και των οικογενειών τους, έτσι ώστε η ανάγκη για την τοποθέτηση του νέου σε δομές εκτός οικογένειας να μειωθεί δραστικά. Προκειμένου να πετύχει το στόχο του το πρόγραμμα επιχειρεί να λάβει υπόψη τους γνωστούς αιτιολογικούς παράγοντες της παραβατικότητας τόσο σε εξατομικευμένο όσο και σε ολιστικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, η

προσέγγιση επικεντρώνεται όχι μόνο στον έφηβο αλλά και στο οικογενειακό και στο ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον (σχολείο, γειτονιά, στήριξη στην κοινότητα, συνομήλικοι). Παράδειγμα αποτελούν οι παρεμβάσεις στην οικογένεια, οι οποίες επικεντρώνονται στην προώθηση της ικανότητας των γονέων να αναλάβουν το ρόλο της επίβλεψης/επιτήρησης και πειθαρχίας του νέου. Εδώ το πρόγραμμα αξιολογεί ποιοι παράγοντες παρεμποδίζουν την επιβολή πειθαρχίας από τους γονείς και δρα αναλόγως.

Συχνά παρατηρείται ότι η έλλειψη κοινωνικής στήριξης, η ψυχιατρική διαταραχή του γονέα και η γονική χρήση οιοπνευματωδών ή άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών αποτελούν εμπόδιο στην εφαρμογή του προγράμματος. Σε μια τέτοια περίπτωση προσφέρεται ατομική βοήθεια στους γονείς. Δεύτερον, βασικός στόχος του προγράμματος είναι η απομάκρυνση του εφήβου από τις υποπολιτισμικές ομάδες και η ανάπτυξη εναλλακτικών σχέσεων με «κοινωνικούς» συνομήλικους. Οι γονείς αποτελούν το κλειδί στην εκπλήρωση αυτού του στόχου.

Η διάρκεια του προγράμματος είναι τετράμηνη - σύνολο 60 ωρών με επικοινωνία επί καθημερινής βάσεως. Η βασική του φιλοσοφία είναι η προστασία και η διατήρηση της οικογενειακής συνοχής. Το πρόγραμμα στηρίζεται στη στενή συνεργασία των υπηρεσιών ψυχικής υγείας, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής πρόνοιας και του νομικού συστήματος.

Η πολυσυστημική προσέγγιση ουσιαστικά να αλλάξει την πραγματικότητα που περιβάλλει το νέο τροποποιώντας το άμεσο περιβάλλον του, οικογενειακό και ευρύτερο, έχοντας ως στόχο τη βελτίωση της κοινωνικής του συμπεριφοράς. Η επιτυχία του προγράμματος επιφέρει βελτίωση οικογενειακών σχέσεων και σχέσεων με συνομήλικους, μείωση των προβλημάτων συμπεριφοράς και μείωση του αριθμού τοποθετήσεων του νέου σε δομές εκτός οικογένειας. Σε σύγκριση με τους νέους που τους επιβλήθηκε δικαστική επιμέλεια υπήρξαν λιγότερες υποτροπές.

Όσο αναφορά το προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης στην Ελλάδα έχουν αναπτυχθεί προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης από φορείς όπως ο ΟΑΕΔ και οι ΝΕΛΕ, καθώς και προγράμματα για χορήγηση κινήτρων σε εργοδότες. Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης όμως δεν εκπονούν μόνο κρατικοί φορείς, αλλά και ιδιωτικές εθελοντικές οργανώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, όπως είναι στην Ελλάδα η ΑΡΣΙΣ. Στη Μ. Βρετανία, σημαντικός είναι ο ρόλος μιας άλλης εθελοντικής οργάνωσης της ΝΑCRO. Όπως αναφέρεται σχετικά: Η ΝΑCRO λειτουργεί πάνω από 40 κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης στην Αγγλία και την Ουαλία και προσφέρει κατάρτιση και βοήθεια στην εργασία σε συνολικό αριθμό 7.000 νέων. Κάθε χρόνο παρακολουθούν τα

προγράμματα αυτά περίπου 20.000 άτομα. Σε αυτούς περιλαμβάνονται παραβάτες, αποφυλακισμένοι και άλλες κατηγορίες κοινωνικά μειονεκτούντων ατόμων. Ο ετήσιος προϋπολογισμός των προγραμμάτων αυτών ανέρχεται σε 20 εκατομμύρια λίρες. Παρέχουμε επίσης συμβουλευτική σε θέματα εκπαίδευσης και προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού, που απευθύνονται σε νέους παραβάτες και νέους που βρίσκονται σε κίνδυνο να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά, τα οποία έχουν σαν στόχο να ενημερώσουν τους νέους αυτούς για τις δυνατότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης μέσα στην κοινότητα (Γεργούλας, 2000).

Από την πλευρά της ΑΡΣΙΣ εκπονούνται ανάλογα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, όπως η «Πλήρη» μορφή άμισθα (εκπαιδευτικό ξυλουργικό εργαστήρι) και τα «Μοτο-μαθήματα». Όμως, σε όλα αυτά τα προγράμματα, το πλαίσιο δράσης καθορίζεται από το εργατικό δίκαιο των ανηλίκων, και κυρίως από το Ν.1837/1989 για την προστασία των ανηλίκων κατά την απασχόληση και άλλες διατάξεις. Σε αυτό το νόμο ορίζεται ότι οι ανήλικοι που δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους απαγορεύεται να απασχοληθούν σε οποιαδήποτε εργασία (άρθρο 2 παρ.1), και μάλιστα οι ανήλικοι, πριν απασχοληθούν σε οποιαδήποτε εργασία, πρέπει να παρακολουθήσουν πρόγραμμα εξωσχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού (άρθρο 4). Επίσης, απαγορεύεται η υπερωριακή απασχόληση (άρθρο 5 παρ. 5), όπως και η νυχτερινή (άρθρο 5 παρ. 2). Μοναδική εξαίρεση στον κανόνα αποτελούν οι καλλιτεχνικές ή παρεμφερείς δραστηριότητες. Τα κενά όμως αυτού του νόμου είναι αρκετά σημαντικά, γιατί δεν λαμβάνεται μέριμνα για τους νέους κάτω των δεκαπέντε ετών οι οποίοι έχουν παρατήσει το σχολείο και βρίσκονται στο έλεος εκμεταλλευτών ή που απασχολούνται σε επιχειρήσεις που χρειάζονται υπερωριακή προσφορά εργασίας σε συγκεκριμένες περιόδους (κέντρα διασκέδασης, εστιατόρια).

Σε ένα δεύτερο πλαίσιο αναφοράς, τονίζεται ο παιδαγωγικός χαρακτήρας της εργασίας, η οποία μπορεί να αποτρέψει τον ανήλικο από μια πιθανή αντιπαραγωγική δραστηριότητα. Για το σκοπό αυτό έχουν αναπτυχθεί και προγράμματα κοινωνικής εργασίας, τα οποία είτε παίρνουν τη μορφή αναμορφωτικής ποινής σε παραβατικούς ανηλίκους είτε σχεδιάζονται και υλοποιούνται για ανηλίκους με σημάδια αντικοινωνικής συμπεριφοράς, οι οποίοι όμως δεν έχουν ακόμη εμπλακεί με φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Γεργούλας, 2000).

Στην Αγγλία, η υπηρεσία στην κοινότητα (community service order), με τη «μορφή παροχής άμισθης εργασίας σε υπηρεσίες, ιδρύματα, ανέγερση παιχνιδότοπων, επισκευή παιχνιδιών για παιδιά με ειδικές ανάγκες, διακόσμηση και περιποίηση σπιτιών ηλικιωμένων και αναπήρων, επίβλεψη δραστηριοτήτων ατόμων με ειδικές ανάγκες»,

είναι μια από τις ποινές που επιβάλλει το δικαστήριο ανηλίκων όπως και σε άλλες χώρες.

Στην Ελλάδα, ο Δήμος Χαϊδαρίου είναι ο πρώτος δήμος εφάρμοσε στα τέλη του 1996 κοινωνικής εργασίας για ανήλικους σε τοπικούς φορείς. Τα συγκεκριμένα προγράμματα κοινωνικής εργασίας μπορεί να στοχεύουν σε κοινωνική επανένταξη ανηλίκων παραβατών, αποτελούν όμως παράλληλα έναν προπομπό εκπόνησης αναλόγων προγραμμάτων για νεαρά άτομα, στο πλαίσιο της πρόληψης μιας πιθανής αντικοινωνικής συμπεριφοράς ή αντιμετώπισης ήδη εκδηλωμένων ενδείξεων παρεκτροπής τους. Όταν τέτοια προγράμματα κοινωνικής εργασίας δεν θεωρούνται ότι αποτελούν κύρωση, τότε δικαιολογείται και χαρακτήρας της πρόληψης, στη βάση της οποίας σχεδιάζονται.

Αναγκαίες είναι όμως δυο συνθήκες. Πρώτα από όλα, θα πρέπει να εκλείψει ο καταναγκαστικός χαρακτήρας των προγραμμάτων, δηλαδή θα πρέπει ο ανήλικος να συμμετέχει σε αυτά κατόπιν συναίνεσής του. Παράλληλα, θα πρέπει να ελεγχθεί αν η συγκεκριμένη κοινωνική εργασία ευνοεί τη συγκρότηση μιας παραγωγικής και σύννομης προσωπικότητας. Το θεωρητικό μοντέλο υπογραμμίζει ότι «η εργασία στην κοινότητα αποβλέπει στο να τον κάνει να ζήσει μια εποικοδομητική εμπειρία, στη διάρκεια της οποίας, μέσα σε ευνοϊκές συνθήκες και απολαμβάνοντας μια ψυχοκοινωνική βοήθεια, θα βρισκόταν [ο ανήλικος] ενταγμένος σε ένα επαγγελματικό δεσμό, με ό,τι αυτό συνεπάγεται». Ο βασικός χαρακτήρας δηλαδή της κοινωνικής εργασίας είναι η συμβολή στην ανάπτυξη μιας υπεύθυνης προσωπικότητας (Γεργούλας, 2000).

Σύμφωνα με τον Παύλου (1998) τα προγράμματα απευθύνονται σε εφήβους 15-21 ετών οι οποίοι έχουν απασχολήσει τα Δικαστήρια ή την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, προέρχονται από ιδρύματα ή πέρασαν από τη φυλακή, ζουν σε προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον ή κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών και γενικά αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα κοινωνικού αποκλεισμού εξαιτίας της έλλειψης οποιασδήποτε επαγγελματικής κατάρτισης και βασικής εκπαίδευσης

Το ιστορικό των ανηλίκων που απασχολούν την Υπηρεσία Επιμελητών και το Δικαστήριο Ανηλίκων, δείχνει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό τους ζει σε συνθήκες κοινωνικής μειονεξίας, ανήκει στις κατώτερες οικονομικές τάξεις, έχει υποτυπώδεις επίπεδο γενικής εκπαίδευσης, προέρχεται από προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον, και φυσικά πλήττεται σε μεγάλο βαθμό από την ανεργία.

Διαπιστώνοντας την έλλειψη επαρκώς στελεχωμένων και αποτελεσματικών φορέων άσκησης προληπτικής κοινωνικής πολιτικής για την ομάδα-στόχο (ΕΠΑΘ- Επιμελητές Ανηλίκων), το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ξεκίνησε το 1991, σε συνεργασία με την Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων της Θεσσαλονίκης μια πειραματική

προσπάθεια για να διαμορφώσει προτάσεις άσκησης μιας αποτελεσματικότερης πολιτικής στο χώρο της νεανικής παραβατικότητας, αξιοποιώντας για το σκοπό αυτό τις χρηματοδοτικές δυνατότητες που προσέφερε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα

Η δημιουργία του συμβουλευτικού σταθμού στηρίζεται στην αρχή ότι τα νεαρά άτομα δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται απλά ως αντικείμενα κοινωνικοποίησης ή ελέγχου, αντί να αναγνωρίζονται ως πλήρη και ισότιμα μέλη στις διαδικασίες κοινωνικοποίησης και ένταξης και στην υπόθεση εργασίας ότι οι όροι ζωής ενός ατόμου και όχι στοιχεία της προσωπικότητας ή του χαρακτήρα του παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην υιοθέτηση μορφών παραβατικής συμπεριφοράς (Παύλου, 1998).

Ο σκοπός του συμβουλευτικού σταθμού είναι να δίνει την ευκαιρία στους ανήλικους να βελτιώσουν ορισμένους έστω από τους όρους της ζωής τους, γεγονός που θα τους βοηθούσε και στην απομάκρυνση τους από μορφές παραβατικής συμπεριφοράς. Αρχικά ο συμβουλευτικός σταθμός ασχολήθηκε με την επαγγελματική κατάρτιση ανήλικων παραβατών στις γραφικές τέχνες, στο τυπογραφείο του Πανεπιστημίου, η οποία αργότερα και σε άλλους τομείς.

Προκειμένου να υπάρχει ένας χώρος αναφοράς, και μετά την ολοκλήρωση της κατάρτισης, οργανώθηκε ένας συμβουλευτικός σταθμός δεν θυμίζει τόσο δημόσια υπηρεσία, αλλά να είναι φιλόξενος χώρος όπου θα μπορούσαν οι ανήλικοι να βρίσκουν στήριξη κάθε φορά που ένιωθαν ότι είχαν ανάγκη. Στο συμβουλευτικό σταθμό εκτός από την ατομική και ομαδική ψυχοκοινωνική στήριξη (με προσανατολισμό και προς την οικογένεια) άρχισαν να οργανώνονται και μαθήματα διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας για όσους ανήλικους το επιθυμούσαν, αλλά και αναπτύχθηκαν και άλλες δραστηριότητες για την κάλυψη του ελεύθερου χρόνου.

Η συμμετοχή είναι σε κάθε περίπτωση απολύτως ελεύθερη. Με την επιλογή του να ενταχθεί στο πρόγραμμα κατάρτισης, ο ανήλικος δεσμευόταν μόνο για την πιστή τήρηση του ωραρίου. Σε κάθε άλλη υποστηρικτική ενέργεια η συμμετοχή ήταν πάντα εθελοντική. Οι περισσότεροι από τους νέους που συμμετείχαν στα προγράμματα κατάρτισης μολονότι είχαν αρκετές εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις, δεν είχαν κατά κανόνα καμιά νομική υποστήριξη κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, γεγονός που επιβάρυνε τη θέση τους. Για το λόγο αυτό, άρχισε μια συνεργασία με νέους δικηγόρους, οι οποίοι παρείχαν εθελοντικά τις νομικές τους συμβουλές στους ανήλικους. Η συνεργασία αυτή εξελίχθηκε σήμερα στη λειτουργία ενός αυτοτελούς τμήματος νομικής υποστήριξης, το οποίο στεγάζεται στο συμβουλευτικό σταθμό.

Οι περισσότεροι από τους νέους που συμμετείχαν στα προγράμματα ή επισκέπτονταν το συμβουλευτικό σταθμό αγνοούσαν βασικά

στοιχεία τόσο για τις δυνατότητες ιατρικής περίθαλψης που υπάρχουν, όσο και παροχές κοινωνικής του στήριξης. Για το λόγο αυτό δημιουργήθηκε ένα τμήμα παροχής πληροφοριών στο Συμβουλευτικού Σταθμό, το οποίο προσφέρει πληροφορίες στους ανήλικους και τους γονείς τους σχετικά με τις προσφερόμενες δυνατότητες εκπαίδευσης, δουλειάς, διαμονής, ιατρικής βοήθειας, παροχής επιδομάτων, κλπ

Μετά την ολοκλήρωση των πρώτων προγραμμάτων κατάρτισης το ζήτημα ήταν η εργασιακή απασχόληση των νέων που είχαν εκπαιδευτεί, τομέας ο οποίος είναι εξαιρετικά σημαντικός προκειμένου να αποφευχθεί η από μέρους τους τέλεση νέων εγκληματικών πράξεων. Οι σχετικές επιδοτήσεις που προσέφερε ο Ο Α Ε Δ παρέμεναν εν πολλοίς ανεκμετάλλευτες. Έτσι ξεκίνησε μια προσπάθεια ανεύρεσης και ευαισθητοποίησης εργοδοτών, οι οποίοι προσλαμβάνουν πλέον τους νέους που έχουν ολοκληρώσει ένα πρόγραμμα κατάρτισης. Και είναι έτοιμοι να ενταχθούν στην αγορά εργασίας (Παύλου, 1998).

Ένα άλλο πρόγραμμα πρόληψης παραβατικότητας είναι το πρόγραμμα INTEGRA. Από τον Απρίλιο του 1998 στον άξονα Integra ξεκινά η υλοποίηση του Προγράμματος «Δομές κατάρτισης και στήριξης ανήλικων παραβατών». Οι δράσεις του αφορούν τη δημιουργία και λειτουργία δομών στήριξης της ένταξης στην αγορά εργασίας, την παροχή κατάρτισης με συσχετισμένες προς αυτήν ενέργειες πληροφόρησης και ψυχοκοινωνικής στήριξης αλλά και την προώθηση της απασχόλησης για την κοινωνική ομάδα των ανήλικων παραβατών, δηλαδή νέων που έχουν απασχολήσει τα δικαστήρια ή τους επιμελητές ανήλικων και ενόψει των χαρακτηριστικών της κοινωνικής τους ταυτότητας είναι αποκλεισμένοι από την αγορά εργασίας. Πιο αναλυτικά προβλέπονται:

- Η οργάνωση «club εργασίας» το οποίο προσφέρει έρευνα εργασίας, τηλεπικοινωνιακή βοήθεια, συμβουλές για την αναζήτηση της εργασίας και βοηθάει στην στήριξη των νέων κατά τη διαδικασία της εργασιακής τους ένταξης

- Η κατασκευή CD στις γραφικές τέχνες, το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εξ αποστάσεως διδασκαλία μέσα στα σωφρονιστικά καταστήματα διευκολύνοντας την κατάρτιση των νέων παραβατών σε συνθήκες εγκλεισμού

- Η οργάνωση δύο προγραμμάτων κατάρτισης προσαρμοσμένων στις ανάγκες της ομάδας-στόχου από τα οποία το ένα αφορά τις γραφικές τέχνες και θα υλοποιηθεί με την αξιοποίηση του CD που θα έχει ήδη παραχθεί, στα πλαίσια ενός ευέλικτου σχήματος κατάρτισης στο Α Π Θ, ενώ η δεύτερη πραγματοποιείται μέσα στο Α Σ Κ Α Κασσαβετείας και θα αφορά το χειρισμό ΗΥ. Στόχος και δύο προγραμμάτων είναι να αποκτήσουν οι νέοι την εμπειρία που χρειάζεται για τη σωστή χρήση των νέων τεχνολογιών, τόσο στην εργασία όσο και στην εκπαίδευση

- Η μέσω σύμπραξης με ιδιωτικές επιχειρήσεις απασχόλησης ανηλίκων παραβατών σε θέσεις εργασίας επιδοτούμενες από τον Ο Α Ε Δ

-Ένα ολοκληρωμένο σύστημα πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης που θα αναπτυχθεί όχι μόνο με τη δημιουργία εξειδικευμένου υλικού πληροφόρησης ανάλογα με την ομάδα αναφοράς του (ανήλικοι παραβάτες, κοινό, φορείς, επιχειρήσεις) αλλά και με τη δημιουργία σταθερής δομής Κέντρου Πληροφόρησης των ανηλίκων σχετικά με όλο το πλέγμα του προβλήματος «κατάρτιση- ψυχοκοινωνική στήριξη- κοινωνική ένταξη».

Τα προϊόντα που παράγονται είναι:

- προγράμματα κατάρτισης
- συστήματα αξιολόγησης
- υλικό εξ αποστάσεως διδασκαλίας (CD)
- φυλλάδια, ενημερωτικό υλικό
- τράπεζα πληροφοριών

Ο χώρος που φιλοξενεί τα τμήματα Πληροφόρησης και Club Εργασίας είναι κοινός με εκείνον του Συμβουλευτικού Σταθμού που λειτουργεί στην Ε Π Α Θ (Γρ Ξενοπούλου 18), γεγονός που ενισχύει το ρόλο του ως σημείο αναφοράς και πολυδιάστατης στήριξης για την ομάδα – στόχο. Το επιστημονικό στελεχιακό δυναμικό των δομών αυτών είναι Κοινωνιολόγοι, Ψυχολόγοι, Κοινωνικοί Λειτουργοί, Πληροφορικοί που ασχολούνται κατά αποκλειστικότητα με την υλοποίηση των προγραμμάτων, με εξαίρεση τους Επιστημονικούς Υπεύθυνους των Προγραμμάτων που είναι μέλη Δ.Ε.Π.(Παύλου, 1998).

Στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Τμήμα Νομικής, Τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών σε συνεργασία με το Τμήμα Ψυχολογίας, Τομέας Κοινωνικής Ψυχολογίας, υλοποιεί στον άξονα LEONARDO DA VINCI (1996 call) το ερευνητικό πρόγραμμα - Διερεύνηση αναγκών και μέθοδος επαγγελματικής κατάρτισης ανηλίκων παραβατών και ανηλίκων σε κίνδυνο – «ΟΡΕΣΤΗΣ» με διακρατική συνεργασία ευρωπαϊκών πανεπιστημίων και φορέων (Πανεπιστήμιο Βρέμης- Γερμανία, Πανεπιστήμιο Λάιντεν –Ολλανδία, Εθνική Διεύθυνση Φυλακών- Ουγγαρία, Δήμος Μενεμένης-ΔΕΚΠΑΜ).

Στα πλαίσια του παραπάνω προγράμματος προβλέπεται η κατασκευή μιας εφαρμογής πολυμέσων σε CD για εξ αποστάσεως διδασκαλία (distance learning) και κατάρτιση μέσω υπολογιστή (Computer Based Training) μέσα σε σωφρονιστικά καταστήματα, ιδρύματα κ.τ.λ. Αυτή η εφαρμογή απευθύνεται στην ειδική ομάδα στόχο, τους ανήλικους παραβάτες και τους ανήλικους σε κίνδυνο. Γι αυτό το λόγο, η προετοιμασία της κατασκευής αυτού του CD υποστηρίζεται από τη διεξαγωγή μιας έρευνας στην Ελλάδα, καθώς και στη Γερμανία και την Ολλανδία, σχετικά με τις εκπαιδευτικές μαθησιακές δυσκολίες, τις επαγγελματικές προσδοκίες και δεξιότητες,

αλλά και με θέματα χρήσης υπολογιστών, διαχείρισης ελεύθερου χρόνου και ανάγκες ψυχοκοινωνικής στήριξης των ανηλίκων.

Υπάρχουν και κέντρα στήριξης και για κοινωνικά μειονεκτούντες εφήβους:

- Συμβουλευτικός σταθμός
- Συνεργασία με υπηρεσίες Δικαστηρίων Ανηλίκων
- Εξατομικευμένη ψυχική στήριξη
- Οικογενειακή Συμβουλευτική
- Προγράμματα Διαχείρισης Ελεύθερου χρόνου
- Εκδηλώσεις για γονείς, δασκάλους, καθηγητές κ.λ.π
- Συνεργασία με άλλους φορείς Πρόνοιας και υγείας (παραπομπή και υποδοχή)

Club εργασίας

- Έρευνα αγοράς εργασίας, αναγκών, συνθηκών διαβίωσης ομάδα στόχου

- Τηλεπικοινωνιακή βοήθεια
- Συμβουλευτική για την αναζήτηση της εργασίας
- Ενημέρωση επιχειρήσεων και φορέων για τα προγράμματα ΟΑΕΔ - το Κέντρο Στήριξης

-Προώθηση στην Απασχόληση μέσω προγραμμάτων επιδότησης του Ο Α Ε Δ και με συνεργαζόμενες επιχειρήσεις.

- Στήριξη των νέων κατά τη διαδικασία της εργασιακής τους ένταξης.

- Μονάδα δημιουργικής απασχόλησης-εργαστήρι εφαρμοσμένων τεχνών

Κέντρο Πληροφόρησης

- Πληροφόρηση των ανηλίκων σχετικά με όλο το πλέγμα του προβλήματος κατάρτιση – ψυχοκοινωνική στήριξη-κοινωνική ένταξη

-Εξειδικευμένο υλικό πληροφόρησης ανάλογα με την ομάδα αναφοράς του (ανήλικοι παραβάτες, κοινό, φορείς, επιχειρήσεις),

-Κοινωνικό Δίκτυο Εθελοντών –φοιτητών- νέων επιστημόνων- Ε Π Α Θ – Α Π Θ

-Κοινωνικό Δίκτυο φορέων- υπηρεσιών- επιχειρήσεων- επιμελητηρίων -

- Τράπεζες πληροφοριών

α)Επιχειρήσεις- β)φορείς εκπαίδευσης- κατάρτισης γ)φορείς κοινωνικής πολιτικής και υγείας

-Δημοσιότητα-Επικοινωνιακές Παρεμβάσεις, ημερίδες, συνέδρια

Εν κατακλείδι τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης για ανηλίκους σύμφωνα με το Γεωργούλα (2000) που σχεδιάζονται και εκπονούνται στο πλαίσιο της πρόληψης της παραβατικότητας συχνά αντιβαίνουν στις προστατευτικές διατάξεις του εργατικού δικαίου των ανηλίκων, αλλά και στην εργατική πραγματικότητα. Η ανεργία, η υποαπασχόληση, αλλά και οι άσχημες εργασιακές συνθήκες, είναι φαινόμενα που συνδέονται με την

παραβατικότητα των ανηλίκων. Όμως συχνά η εφαρμογή προγραμμάτων κατάρτισης και παροχής κινήτρων σε εργοδότες δεν είναι αποτελεσματική. Μια λύση προσφέρει η συνδυασμένη δράση. Θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν συνδυασμένες στρατηγικές παροχής στους νέους, δυνατότητες για μη παραβατικές δραστηριότητες, εκπαίδευση για την απόκτηση ειδικών γνώσεων, ανάπτυξη ρόλων με την παροχή ευκαιριών και δυνατοτήτων συμμετοχής των νέων στη λήψη αποφάσεων στα θέματα που τους αφορούν.

4.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Εκτός από την οικογένεια ένας άλλος σημαντικός φορέας που διαμορφώνει την προσωπικότητα των παιδιών είναι και το σχολείο. Το σχολείο στον ελλαδικό χώρο με τον τρόπο λειτουργίας του δεν μπορεί να προσφέρει τις βάσεις για την ανάπτυξη μιας σωστής προσωπικότητας των ανηλίκων. Πρέπει να αναπτυχθεί η συνεργασία σχολείου και οικογένειας για να μπορούν να επιλυθούν τα προβλήματα μέσα στο χώρο του σχολείου που το παιδί περνάει ένα σημαντικό μέρος του χρόνου του. Ίσως σε είκοσι χρόνια η σχολική εκπαίδευση θα μπορεί να αντεπεξέλθει στα προβλήματα των νέων αλλά τότε να είναι πολύ αργά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

5.1 Γενικά

Σύμφωνα με τον Δ.Γ.Τσαουση (2000) απ'όλα τα παραδείγματα που έχουμε ως τώρα, βλέπουμε πως παιδιά τα οποία μεγάλωσαν σε απόλυτη απομόνωση ή σε άγρια κατάσταση με ζώα δεν μπόρεσαν ποτέ να αποκτήσουν μια πραγματικά ανθρώπινη υπόσταση. Δεν μπόρεσαν ποτέ να μάθουν παρά ελάχιστες κινήσεις και λέξεις, και στάθηκε αδύνατο να μάθουν να μιλάνε μια γλώσσα και να επικοινωνούν άνετα και ικανοποιητικά με τους ανθρώπου γύρω τους.

Αυτό δείχνει οτι ο άνθρωπος δεν είναι απο την γέννηση του το κοινωνικό ον που ξέρουμε. Όταν γεννιέται είναι εν δυνάμει κοινωνικό ον. Δηλαδή έχει κάποιες έμφυτες ικανότητες, που όμως δεν αναπτύσσονται αν το παιδί που γεννιέται δεν μεγαλώσει μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον, όπου βιώνει τον εαυτό του μαζί με τους άλλους και από το οποίο αντλεί συνεχώς κοινωνικές εμπειρίες. Την διαδικασία με την οποία ο άνθρωπος εξανθρωπίζεται την ονομάζουμε κοινωνικοποίηση. Και είναι μια διαδικασία που κρατά σε όλη του την ζωή.

Με πολύ απλά λόγια την κοινωνικοποίηση μπορούμε να την ορίσουμε ως την διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου σε ένα κοινωνικό σύνολο. Αυτό σημαίνει δυο πράγματα. Πρώτον, με την κοινωνικοποίηση το άτομο αποκτά μια θέση μέσα στο σύνολο. Δεύτερον, οτι με τον τρόπο αυτόν το άτομο γίνεται μέρος του συνόλου και επομένως, γίνεται και αυτός φορέας της κοινωνικής κληρονομιάς που θεμελιώνει την συλλογική ταυτότητα (Δ.Γ.Τσαουση, 2000).

Οι κοινωνίες διαθέτουν ιδιαίτερους θεσμούς για τους οποίους η κοινωνικοποίηση είναι κύρια ή δευτερεύουσα λειτουργία τους. Η οικογένεια και η εκπαίδευση είναι θεσμοί για τους οποίους η κοινωνικοποίηση είναι μια από τις κύριες λειτουργίες τους.

5.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Σύμφωνα με τον Μουζακίτη (1999), η οικογένεια είναι ο σημαντικότερος θεσμός της κοινωνίας μας. Συμβάλλει στην μετάδοση των κοινωνικών αξιών και κανόνων, εδραιώνει ένα δίκτυο απο συστήματα αξιών - τα «πρέπει» και «δεν πρέπει» της συμπεριφοράς που οφείλουν να έχουν τα μέλη της οικογένειας τόσο μέσα όσο και έξω απο αυτήν- και ενώνει τα μέλη της μέσω γενικών παραδοχών, προσδοκιών, στόχων, θρησκευτικών, κοινωνικών και σεξουαλικών δικαιωμάτων και απαγορεύσεων.

Κατ'αυτόν τον τρόπο η οικογένεια ικανοποιεί τις ηθικές, οικονομικές, συναισθηματικές και άλλες ιδιαίτερες ανάγκες των μελών της. Απο αυτήν άλλωστε πηγάζουν τα πιο συγκλονιστικά απο τα βαθύτερα, τα πιο προσωπικά και τα πλέον αποκαλυπτικά συναισθήματα μας. Στο πλαίσιο της οικογένειας βιώνουμε τα συναισθήματα της αγάπης, της έλξης, της στοργής αλλά και του πόνου.

Στο πλαίσιο της εδραιώνονται μοναδικές και εντελώς ξεχωριστές σχέσεις, που μερικές φορές δεν γίνονται κατανοητές από όσους βρίσκονται έξω από τον οικογενειακό κύκλο και αυτό γιατί οι οικογένειες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς την ποιότητα των διαπροσωπικών τους σχέσεων. Ωστόσο κάποιες σχέσεις γίνονται αποδεκτές απο τα μέλη της ενώ κάποιες άλλες απορρίπτονται.

Στην οικογένεια, ως φορέα της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης, λαμβάνουν χώρα δύο επίπεδα κοινωνικοποίησης, τα οποία είναι καθοριστικής σημασίας για τον άνθρωπο, αφού ασκούν ρυθμιστικό ρόλο για την παραπέρα εξέλιξή του. Στο πρώτο επίπεδο επιδιώκεται η καλλιέργεια του κοινωνικού στοιχείου, και στο δεύτερο η πολιτιστική ένταξη.

Ο οικογενειακός θεσμός αποτελεί ένα βασικό φίλτρο, μέσα απ' το οποίο φιλτράρονται οι αξίες και τα πολιτιστικά αγαθά προτού μεταβιβαστούν στα νέα μέλη της και οι γονείς μεταβιβάζουν στα παιδιά τις αξίες και τις στάσεις, το γλωσσικό ιδίωμα και τις συνήθειές τους, τον τρόπο με τον οποίο ομιλούν, αστειεύονται, επαινούν ή βρίζουν. Μέσα απ' τις επιδράσεις αυτές τα παιδιά αναπτύσσουν τους αντίστοιχους μηχανισμούς σκέψης και δράσης και αποκτούν την πολιτιστική ταυτότητα που τους χορηγεί η οικογένεια. Για το λόγο αυτό η οικογένεια θεωρείται σοβαρός παράγοντας της κοινωνικοποίησης, της συνοχής ή διατήρησης του κοινωνικού συστήματος.

Η οικογένεια είναι ένας παγκόσμιος θεσμός που έχει στόχο την κοινωνικοποίηση των νέων και την εκπαίδευση των μελών της στις διαπροσωπικές σχέσεις.

5.3 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Χωρίς αμφιβολία, η οικογένεια αποτελεί τον σημαντικότερο φορέα κοινωνικοποίησης του ατόμου δεδομένου ότι είναι ο χώρος μέσα στον οποίο τα παιδιά οικοδομούν ένα μεγάλο μέρος της κοινωνικής τους ταυτότητας, καθώς και της προσωπικής τους εικόνας. Μέσα σε αυτόν τον χώρο μαθαίνουν να συναναστρέφονται με άλλα άτομα, διδάσκονται την ηθική συμπεριφορά, εσωτερικεύουν του κοινωνικά αποδεχτούς κανόνες, αξίες και αντιλήψεις (Αντωνίου-Κατσιγαράκη, 2004) .

Με γνώμονα τις επισημάνσεις αυτές, γίνεται πλέον φανερό ότι, στην περίπτωση όπου οι σχέσεις γονέων –παιδιών είναι διαταραγμένες, είναι κυριολεκτικά προβλέψιμες οι αρνητικές συνέπειες στα νεότερα μέλη της οικογένειας .Μια από τις συνέπειες αυτές, όπως επισημαίνεται από πλήθος μελετών, είναι και η νεανική παραβατικότητα (Αντωνίου- Κατσιγαράκη, 2004).

Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε στο σημείο αυτό ότι στα πρώτα βήματα της ερευνητικής προσέγγισης του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας η έμφαση δόθηκε περισσότερο στην λειτουργία των δομικών χαρακτηριστικών του οικογενειακού περιβάλλοντος και ειδικότερα σε παράγοντες όπως είναι οι κοινωνικό-οικονομική θέση, το μέγεθος και η σύνθεση της οικογένειας (Αντωνίου-Κατσιγαράκη, 2004) .

Σήμερα αναγνωρίζεται το γεγονός, ότι η αλληλεπίδραση τόσο των δομικών (π.χ. μέγεθος, σειρά γέννησης) όσο και των λειτουργικών οικογενειακών χαρακτηριστικών (με σημαντικότερα την οικογενειακή ατμόσφαιρα, τις οικογενειακές σχέσεις και τις γονεϊκές πρακτικές ανατροφής των παιδιών), σε σχέση με την θέση της οικογένειας στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο καθώς και την επίδραση που ασκείται σε αυτή από τους διάφορους εξωγενείς παράγοντες (περιβάλλον χώρος) δημιουργούν την βάση για την κατανόηση και την ερμηνεία της νεανικής παραβατικότητας (Αντωνίου-Κατσιγαράκη, 2004) .

Ακόμα έχει τεκμηριωθεί ότι όσο πιο νεαρό σε ηλικία είναι το άτομο, τόσο περισσότερο πρέπει να ζητάει κανείς τα αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον. Η διαπίστωση αυτή μάλιστα κατά τους Farrington D., & West D., (1981), (1971), Farrington D., (1995) ,αποκτά μεγαλύτερη ισχύ ιδιαίτερα στην περίπτωση των ανήλικων παραβατών ηλικίας κάτω των 12 ετών. Ειδικότερα όπως υποστηρίζουν, σε αυτές τις περιπτώσεις οι παραπάνω μεταβλητές σε συνδυασμό με την ανεπαρκή και δυσλειτουργική άσκηση του γονεϊκού ρόλου συχνά αναγνωρίζονται ως τα «προλεγόμενα» της νεανικής παραβατικότητας (Αντωνίου-Κατσιγαράκη, 2004) .

Σύμφωνα λοιπόν με όσο προαναφέρθηκαν ο ρόλος της οικογένειας αποκαλύπτεται σημαντικό αίτιο της ανήλικης παραβατικότητας άρα και

σημαντικός παράγοντας πρόληψης του φαινομένου. Στην ενότητα που ακολουθεί θα προσπαθήσουμε να καταδείξουμε τις προληπτικές μορφές που μπορεί να πάρει ο γονεϊκός ρόλος, στα πλαίσια της διαπαιδαγώγησης της θεωρίας του κοινωνικού ελέγχου, της μάθησης και του συναισθήματος.

5.3.1 Ο ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΓΟΝΕΪΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Στα πλαίσια ερμηνείας της σχέσης των γονεϊκών πρακτικών ανατροφής και νεανικής παραβατικότητας, ο Nye διατύπωσε την έννοια της ελλιπούς γονικής επίβλεψης, παραθέτοντας τον άμεσο και έμμεσο τύπο γονεϊκού ελέγχου.

Ο Άμεσος γονεϊκός έλεγχος αποτελεί μια μορφή εξωτερικού ελέγχου, η οποία ασκείται μέσω των περιορισμών και των τιμωριών. Οι γονείς δηλαδή ελέγχουν τα παιδιά τους, ασκώντας ελεγκτικές επεμβάσεις πάνω στο ωράριο των εξόδων τους, στους φίλους τους και στις διάφορες ασχολίες ή δραστηριότητες τους. Υπόσχονται και υλοποιούν την τιμωρία ή την ανταμοιβή ανάλογα με την απόκλιση ή την συμμόρφωση που επιδεικνύουν αντίστοιχα τα παιδιά τους.

Ο έμμεσος γονεϊκός έλεγχος ταυτίζεται με την ψυχολογική παρουσία του γονέα η οποία υφίσταται διαμέσου του συναισθηματικού δεσμού που βιώνει ο έφηβος με τους γονείς του, καθώς και με τα άλλα μη παραβατικά ενήλικα άτομα. Αυτός ο δεσμός έχει την ιδιότητα να λειτουργεί με τρόπο ελεγκτικό στην συμπεριφορά του παιδιού. Τρέφοντας λοιπόν το παιδί, θετικά αισθήματα για τους γονείς του, καθώς και για άλλα νομοταγή ενήλικα άτομα, δεν επιθυμεί να διαταράξει, να πληγώσει, ή να απογοητεύσει αυτούς τους «σημαντικούς άλλους» διαπράττοντας παραβατικού τύπου πράξεις (Αντωνίου- Κατσιγαράκη Ε., 2004).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επιστημόνουμε ότι τόσο ο Hirshi (1969) όσο και ο Nye (1958) δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στους έμμεσους γονεϊκούς ελέγχους σε αντίθεση με τους άμεσους τους οποίους τους θεωρούν ελάσσονος σημασίας. Συγκεκριμένα ο Hirshi (1969) αναφέρει: « Από την στιγμή που οι περισσότερες παραβατικές πράξεις απαιτούν πολύ λίγο χρόνο, και εφόσον οι περισσότεροι έφηβοι εκτίθενται συχνά σε καταστάσεις που δυνητικά ορίζονται ως ευκαιρίες για παραβατικότητα, ο χρόνος που το άτομο περνάει με τους γονείς του, θα ήταν μάλλον ένας κατώτερης σημασίας παράγοντας πρόληψης της παραβατικότητας. Ο αποκαλούμενος άμεσος έλεγχος δεν είναι, πλην ορισμένων περιπτώσεων, ουσιώδης» (Αντωνίου- Κατσιγαράκη, 2004).

Στο ίδιο πνεύμα εντάσσεται και ο Nye (1958) ο οποίος ισχυρίζεται τα εξής: « Ένα μειονέκτημα της αποτελεσματικότητας του άμεσου ελέγχου είναι όταν το παιδί περιμένει αυτό που θα ακολουθηθεί κατά τη διάρκεια της παραβατικής πράξης, μόνο όταν δηλαδή βρίσκεται μέσα στα φυσικά όρια του σπιτιού ή όταν βρίσκεται υπό την επίβλεψη των ενηλίκων. Εφόσον όμως υπάρχουν πολλές στιγμές που το παιδί είναι έξω από την σφαίρα του άμεσου ελέγχου, αυτός δεν μπορεί από μόνος του να είναι αποτελεσματικός» (Αντωνίου- Κατσιγαράκη, 2004).

Αναφορικά με τη διαφοροποίηση άσκησης γονεϊκών ελέγχων σχετικά με την ηλικία του ατόμου διατυπώθηκε η υπόθεση ότι οι οικογενειακοί άτυποι

έλεγχοι σε συνδυασμό με την ηλικία του άτομου είναι αντιστρόφως ανάλογοι με τους επίσημους νομικούς ελέγχους. Ο γονεϊκός έλεγχος μειώνεται όσο αυξάνεται η ηλικία του ατόμου (Αντωνίου- Κατσιράκη, 2004).

Ως προς την σχέση μεταξύ γονεϊκού ελέγχου και φύλου του παιδιού, ο Nye (1958) διατύπωσε την άποψη ότι οι άμεσοι γονεϊκοί έλεγχοι είναι πιο αποτελεσματικοί στις γυναίκες απ' ότι οι έμμεσοι, οι οποίοι όμως ασκούν μεγαλύτερη επίδραση στους άνδρες (Αντωνίου- Κατσιγαράκη, 2004).

Ένας σημαντικός αριθμός μελετών αποδεικνύει ότι όσο περισσότερο το άτομο είναι προσκολλημένο στην οικογένεια του και στις σχολικές του επιδόσεις, τόσο περισσότερο σέβεται τους κοινωνικούς κανόνες και τους νόμους της κοινωνίας. Επιπλέον πολλοί μελετητές διατύπωσαν την άποψη ότι οι μεταβλητές οι οποίες σχετίζονται με τον τύπο και την δομή της οικογένειας και με συγκεκριμένους τύπους προσκόλλησης, συμπεριλαμβανομένου του έμμεσου-άμεσου γονεϊκού ελέγχου φαίνεται να επηρεάζουν με διαφορετικό τρόπο την εκδήλωση ή μη παραβατικής συμπεριφοράς, συναρτήσει της μεταβλητής φύλο.

Τέλος στο ίδιο περίπου πνεύμα με τις παραπάνω επισημάνσεις βρίσκονται και οι θέσεις των Loeber και του Stouthamer- Loeber (1981). Συγκεκριμένα υποστήριξαν ότι τα πλέον παραβατικά άτομα ανεξαρτήτως φύλου διακρίνονται από μια παντελή έλλειψη διαπαιδαγώγησης, γονεϊκού ενδιαφέροντος, πειθαρχίας, αυτοελέγχου (Αντωνίου- Κατσιγαράκη, 2004).

5.3.2 Ο ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Ένας άλλος τρόπος παρέμβασης της οικογένειας με σκοπό την πρόληψη της παραβατικότητας είναι η θεωρία της κοινωνικής μάθησης. Οι οπαδοί της κοινωνικής μάθησης παίρνοντας σαν αφετηρία το ότι οι γονείς στα πλαίσια άσκησης του γονεϊκού τους ρόλου, είναι τα κύρια πρόσωπα τα οποία αποφασίζουν για το τι θα πρέπει να μάθουν τα παιδιά, χορηγώντας αμοιβές ή τιμωρίες προσπαθούν να ενδυναμώσουν τις επιθυμητές συμπεριφορές και να αποδυναμώσουν τις ανεπιθύμητες. Μελετητές υποστήριξαν ότι μέσω της εξαρτημένης μάθησης οι γονείς μπορούν να διαμορφώσουν απεριόριστα την προσωπικότητα των παιδιών (Αντωνίου-Κατσιγάρκη, 2004).

Ένας σημαντικός εκπρόσωπος της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης θεωρείται ο Sears (1953) όπου στα πλαίσια της μελέτης του υποστήριξε ότι η διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου αποτελεί προϊόν των εμπειριών της μάθησης (Αντωνίου-Κατσιγάρκη, 2004).

Με βάση αυτή την μελέτη καταδείχθηκε ότι τα παιδιά αφομοιώνουν τις αξίες, τις στάσεις και τις συμπεριφορές του οικογενειακού περιβάλλοντος. Εκτός όμως από τον ιδιαίτερο ρόλο των γονέων στην όλη διεργασία, ο Sears επισήμανε και τα χαρακτηριστικά της γονεϊκής συμπεριφοράς που είτε διευκόλυναν είτε εμπόδιζαν τις διεργασίες εσωτερικεύσης και κατ'επέκταση την κοινωνικοποίηση του ατόμου.

Συγκεκριμένα υποστήριξε ότι χαρακτηριστικά όπως γονεϊκή ζεστασιά, και επιτρεπτικότητα, ή αυτοεκτίμηση του γονέα, η προσαρμογή των γονέων στο θεσμό του γάμου, η υποκειμενική αντίληψη της επάρκειας του γονέα ως προς την ανατροφή του παιδιού, η επίδραση της κοινωνικής τάξης πάνω στους τρόπους επιβολής πειθαρχίας, οι προσωπικές σχέσεις των γονέων, η παροχή γονεϊκής φροντίδας και οι τεχνικές πειθαρχίας είναι πρωταρχικής σημασίας για την κατανόηση της διαδικασίας κοινωνικοποίησης του ατόμου.

Ένα άλλο συμπέρασμα που συντάχθηκε επίσης, ήταν ότι η ένταση της ταύτισης με το γονεϊκό πρότυπο ποικίλει θετικά ανάλογα με το βαθμό τρυφερότητας που εισπράττει το παιδί, αλλά και την αυστηρότητα των απαιτήσεων που προβάλλει σε αυτό η μητέρα.

Χρησιμοποιώντας ελαφρώς διαφοροποιημένες εστίες αναλυτικής προσέγγισης ο Albert Bandura, ένας εξίσου σημαντικός εκπρόσωπος της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης αντικατέστησε τα ψυχαναλυτικά μοντέλα των μέχρι τότε μελετητών, χρησιμοποιώντας στην θέση τους τον ρόλο των γνωστικών ικανοτήτων και των ικανοτήτων επεξεργασίας πληροφοριών που μεσολαβούν στην διαδικασία εκμάθησης της κοινωνικής συμπεριφοράς (Αντωνίου-Κατσιγάρκη, 2004).

Οι Bandura & Walters στο έργο τους "Adolescent Aggression" (1959) ερμήνευσαν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά και οι ενήλικες επενεργούν γνωστικά πάνω στις κοινωνικές τους εμπειρίες και πως αυτές οι γνωστικές

εμπειρίες επηρεάζουν την συμπεριφορά και την ανάπτυξη τους, κάνοντας λόγο για το συναίσθημα της αυτεπάρκειας μέσω του οποίου επιβλοηθούνται οι παραπάνω διεργασίες .

Το αίσθημα αυτό προέρχεται από το ιστορικό των επιτυχιών που έχει το παιδί σε έναν τομέα και ενισχύεται μέσω της παρατήρησης των όσων μπορούν να πετύχουν τα άλλα άτομα του κοινωνικού περίγυρου, καθώς και την εκτίμηση που τρέφει το άτομο- κατά την διάρκεια της εκτέλεσης μιας πράξης -για την δική του ικανότητα αυτορρύθμισης.

Ο ρόλος των γονέων είναι η ενδυνάμωση του αισθήματος της αυτορρύθμισης μέσω της επικοινωνίας με το παιδί, ανταποκρινόμενοι στις ανάγκες του, παρέχοντας του παράλληλα το ανάλογο περιβάλλον το οποίο του δίνει την δυνατότητα αντίληψης και αξιολόγησης της συμπεριφοράς του. Το παιδί δηλαδή αντιλαμβάνεται εάν η συμπεριφορά του είναι επιθυμητή ή μη και συνεπώς επιτρεπτή ή μη επιτρεπτή για το εν λόγω περιβάλλον.

Οι γονείς αναμφίβολα ως μοντέλα οι ίδιοι παραβατικών συμπεριφορών, ορίζουν το πλαίσιο ανάπτυξης και οργάνωσης των μηχανισμών αυτών. Οι συμπεριφορές αυτές εγκαθίστανται μέσα από: α) το πρότυπο του γονεϊκού παραβάτη, β) την ανοχή της παιδικής παραβατικότητας από το περιβάλλον του παιδιού και γ) την ενίσχυση της παραβατικής συμπεριφοράς μέσω της επιβράβευσης αυτής της συμπεριφοράς τόσο σε επίπεδο ενδοοικογενειακών σχέσεων, όσο και σε επίπεδο εξωοικογενειακών σχέσεων (π.χ.σχολείο, παρέες συνομήλικων).

Επιπλέον ο Hirsch (1969), Piaget (1965) επισημαίνουν ότι το νεαρό άτομο μέσα από το εσωτερικό μιας ομάδας όπως είναι η οικογένεια, υιοθετεί νόρμες από τους «σημαντικούς άλλους» οι οποίοι επηρεάζουν την συμπεριφορά του με τους ακόλουθους τέσσερις τρόπους:

- Οι σημαντικοί άλλοι είναι σε θέση να εποπτεύουν το άτομο , άρα έχει επίγνωση της συμπεριφοράς του, γνωρίζουν τις ιδέες του και έχουν συχνές επαφές μαζί του.
- Το νεαρό άτομο ενδιαφέρεται και υπολογίζει αυτή την εποπτεία, διότι δεν θέλει να απογοητευτεί τους «σημαντικούς άλλους»
- Ακόμα και αν οι σημαντικοί άλλοι δεν είναι σε θέση να παρατηρήσουν οι ίδιοι προσωπικά κάποια ανεπιθύμητη συμπεριφορά, το νεαρό άτομο αποφεύγει πιθανότητα κάτι τέτοιο λόγω του αισθήματος σεβασμού που τρέφει προς αυτούς γνωρίζοντας ότι δεν θα ενέκριναν την εν λόγω συμπεριφορά του.
- Όταν το νεαρό άτομο αισθάνεται συναισθηματικά δεμένο με την οικογένεια του οι σημαντικοί άλλοι συνεισφέρουν ιδιαίτερα μέσω του παραδείγματος τους, στο σχηματισμό του συστήματος νορμών (Αντωνίου-Κατσιγαράκη Ε. , 2004) .

Ωστόσο όταν τα άτομα μπαίνουν στην περίοδο της νεότητας, ξεκινούν με τρόπο χαρακτηριστικό να αμφισβητούν τις αξίες, που έμαθαν ως παιδιά.

Αυτή η διεργασία συχνά αναφέρεται ως χειραφέτηση ή διάβρωση των νορμών.

Αυτή η απομάκρυνση από τις αποδεκτές νόρμες συντελείται κατά την χρονική στιγμή όπου τα νεαρά άτομα δεν έχουν ακόμα καταλήξει στις νόρμες που θα υιοθετήσουν. Συνεπώς έως ένα βαθμό, ζουν σε ένα ηθικό κενό γεγονός που σημαίνει ότι καθίστανται προσωρινά ευάλωτα σε παραβατικές επιρροές. Μακροπρόθεσμα όμως τα νεαρά άτομα αποκτούν ένα νομοθετικό σύστημα (απόκτηση ταυτότητας) το οποίο τις περισσότερες φορές ταυτίζεται με αυτό του γονεϊκού προτύπου. Αυτό όμως συμβαίνει όταν θεωρούν σημαντικούς άλλους τα μέλη της οικογένειας τους. Όσο πιο δυνατή είναι η επιρροή της οικογένειας, τόσο μικρότερη επιρροή ασκείται στο νεαρό άτομο, από το νομοθετικό σύστημα, το φιλικό περιβάλλον ή από τις διάφορες υποκοουλτούρες (Αντωνίου-Κατσιγαράκη, 2004).

5.3.3 Ο ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ

Η πρώτη κοινωνική ομάδα με την οποία έρχεται σε επαφή το παιδί είναι η οικογένεια. Μέσα σ' αυτήν την ομάδα αρχίζει να νοιώθει και να κατανοεί την αγάπη, την εκτίμηση, την εμπιστοσύνη όπως επίσης και τα αρνητικά συναισθήματα μίσος, ζήλια κτλ. Ο σημαντικότερος ρόλος των γονέων στο να αποτρέψουν μια αποκλίνουσα συμπεριφορά, είναι να καταφέρουν να δημιουργήσουν συναισθηματικό δεσμό με το παιδί ώστε να μπορέσει να βιώσει και να κατανοήσει τα θετικά και τα αρνητικά συναισθήματα, ούτως ώστε να είναι σε θέση να τα χειρίζεται ικανοποιητικά μέσα στο ασφαλές οικογενειακό περιβάλλον εν συνεχεία και στις μετέπειτα κοινωνικές συναναστροφές.

Ο Freud S. (1964a) υποστήριξε ότι οι πρώτες σχέσεις που θεμελιώνει το παιδί με την μητέρα του καθώς και την ταύτιση του με αυτή, θεωρούνται ως απαραίτητες διεργασίες για την οργάνωση της προσωπικότητας του.

Επιπλέον η σημαντικότητα της συναισθηματικής συναλλαγής η οποία αναπτύσσεται μεταξύ μητέρας και παιδιού τονίζει ότι «όταν το παιδί στερείται αυτής της συναλλαγής έχει ένα σημαντικό και σε ακραίες περιπτώσεις επικίνδυνο μειονέκτημα, την μη ισόρροπη ανάπτυξη του σε κάθε τομέα της προσωπικότητας του».

Στο ίδιο πνεύμα κινούνται και τα πορίσματα πολλών μελετών, ότι υπάρχει μια φυσική πορεία ανάπτυξης της συμπεριφοράς της προσκόλλησης η οποία εξαρτάται από την ανταπόκριση του προσώπου που παρέχει την φροντίδα. Επιπλέον διατυπώνοντας, την θεωρία της ασφάλειας (ασφαλούς προσκόλλησης) μίλησε μεταξύ άλλων για την σημασία της μητρικής ευαισθησίας και για τον ρόλο που διαδραματίζει στην ανάπτυξη της σχέσης προσκόλλησης μεταξύ παιδιού – μητέρας.

Πιο συγκεκριμένα σημειώνει «η οικογενειακή ασφάλεια στα πρώτα στάδια έχει χαρακτήρα εξάρτησης και μορφώνει τη βάση από την οποία το άτομο μπορεί να προχωρήσει σταδιακά διαμορφώνοντας νέες δεξιότητες και ενδιαφέροντα σε άλλα πεδία, όπου λείπει η οικογενειακή ασφάλεια το άτομο μειονεκτεί, γιατί δεν έχει αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ασφαλή βάση από τη οποία θα ξεκινήσει (Αντωνίου-Κατσιγάρκη, 2004).

Αντίθετα όπως υποστηρίζουν οι Streuffe & Fleener (1986) η μητρική απουσία ή η παρουσία μια αδιάφορης και εχθρικής μητέρας δεν αποτελεί απλό τραυματικό γεγονός, η έκταση του οποίου περιορίζεται μόνο στην διάρκεια της πρώτης παιδικής ηλικίας του ατόμου αλλά κάνουν λόγο και τις αρνητικές επιπτώσεις αυτού το γεγονότος και στην μετέπειτα ζωή του.

Η εσωτερική αναπαράσταση της πρώτης σχέσης προσκόλλησης αντικατοπτρίζει πόσο ασφαλής και έμπιστη ήταν αυτή η σχέση και προσδιορίζει κατά πόσο το παιδί θα νοιώθει άνεση και εμπιστοσύνη ή ανησυχία όταν πρόκειται να δημιουργήσει μια σχέση (Αντωνίου-Κατσιγάρκη, 2004).

Σημαντικό ρόλο για τη ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, έχει η παρουσία ενός φιλόξενου οικογενειακού περιβάλλοντος και ειδικότερα η παρουσία μιας στοργικής μητέρας με σκοπό την δημιουργία συναισθηματικού δεσμού από τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού (3 ή 5 ετών).

Στο σημείο αυτό είναι ενδιαφέρον να επισημάνουμε την άποψη η οποία υποστηρίχτηκε από πολλούς μελετητές σύμφωνα με την οποία, παραβατικά άτομα βίωσαν μια διαταραγμένη πρώτη παιδική ηλικία εντοπίζεται σε αυτά η τάση του να βλέπουν όλα τα γεγονότα κάτω από την οπτική γωνία της εγκατάλειψης και της απόρριψης. Έτσι τα αδικήματα που διέπραξαν έχουν γι'αυτά μικρή σημασία μπροστά στο μαρτύριο που τους προκάλεσε η απουσία της μητέρας (Αντωνίου-Κατσιγαράκη, 2004).

Ο Freud επιπλέον μελετώντας την έννοια της αμφιθυμίας στράφηκε προς την συναισθηματική ζωή των παιδιών, προχωρώντας στην αναζήτηση της προέλευσης αυτών στο συναισθηματικό τους κόσμο, όπως αυτός διαμορφώνεται κατά την διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας.

Πιο συγκεκριμένα η αμφιθυμικές αυτές τάσεις που μας διακατέχουν κατά την παιδική ηλικία έχουν να κάνουν με το κατά πόσο η σύγκρουση μεταξύ αγάπης και μίσους ρυθμίζεται ικανοποιητικά ή όχι.

Ο ρόλος των γονέων στη ρύθμιση της αμφιθυμίας, η οποία σημειωτέον συνοδεύεται από έντονη τάση για επιθετικότητα, σύμφωνα με τον Bowlby είναι να βοηθηθεί το παιδί ώστε να μπορέσει να εκφράσει την εχθρότητα και την ζήλια του με ειλικρίνεια αμεσότητα και αυθορμητισμό. Κατ'αυτόν τον τρόπο δείχνουμε στα παιδιά ότι δεν φοβόμαστε τα αρνητικά συναισθήματα και πιστεύουμε ότι μπορούν να ελέγχουν.

Αντίθετα αν οι γονείς πιστέψουν ότι το μίσος και η ζήλια είναι δύο έννοιες κακές αλλά και επικίνδυνες το αποτέλεσμα θα είναι τα παιδιά να νοιώθουν φόβο και ενοχή για τα συναισθήματα τους με κίνδυνο να καταλήξουν επαναστάτες αγχώδεις και νευρωτικοί και σε σοβαρότερες περιπτώσεις παραβατικοί ανήλικοι (Αντωνίου-Κατσιγαράκη Ε, 2004).

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να διαπιστώσουμε την άποψη ότι ο σημαντικότερος τρόπος πρόληψης μιας ανάρμοστης και ακόμα περισσότερο μιας αποκλίνουσας συμπεριφοράς, είναι η σχέση και η ένταση του συναισθηματικού δεσμού που δημιουργείται ανάμεσα στους γονείς και το παιδί ιδιαίτερα με την μητέρα. Η πιθανή απώλεια της μητρικής παρουσίας με παράλληλη έλλειψη αναπλήρωσης της δημιουργεί δυσλειτουργικές οικογένειες λόγω ανεπαρκούς φροντίδας και παράγει παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς και αντικοινωνικές τάσεις οι οποίες μεταφέρονται απο γενεά σε γενεά.

Κλείνοντας από όσα συμπεράσματα απορρέουν από τις αναλύσεις των παραπάνω ενοτήτων καταλήγουμε στο ότι η οικογένεια μέσω της διαπαιδαγώγησης και της ενημέρωσης των γονέων με σκοπό την σωστή ανατροφή των παιδιών θα μπορούσε να θεωρηθεί πρωταρχικός παράγοντας πρόληψης της παραβατικής συμπεριφοράς.

5.4 ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ενώ ένα μεγάλο ποσοστό της εγκληματολογικής προσοχής στρέφεται προς την αναγνώριση των παραγόντων επικινδυνότητας, πολύ λιγότερο έχει απασχολήσει ο καθορισμός των παραγόντων που θα μπορούσαν να προστατέψουν τους νέους από την παραβατική συμπεριφορά, και οι οποίοι θα μπορούσαν να αναφέρονται σαν «προστατευτικοί παράγοντες», και να αναζητηθούν στις διάφορες ηλικιακές ομάδες –παιδική, εφηβική-των παιδιών ξεχωριστά. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν τόσο η επιρροή του σχολείου και της ομάδας συνομήλικων υπερτερεί από εκείνη της οικογένειας (A. Growford, 1998).

Οι Graham and Bowling (1995) πρότειναν τους παρακάτω τρεις τύπους παρέμβασης:

1. Ενδυνάμωση της οικογένειας και Υποστήριξη της σωστής γονεϊκής πρακτικής :

Σύμφωνα με τους Utting et al. (1995) η παρέμβαση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω τριών τοποθετήσεων, απεικονίζοντας τους στόχους της αναλογίας της δημόσιας υγείας στην πρόληψη της παραβατικότητας.

- Παγκόσμιες υπηρεσίες για όλους οι οποίες έχουν το πλεονέκτημα του μη στιγματισμού, αλλά και το μειονέκτημα το υψηλού κόστους.
- Υπηρεσίες σε επίπεδο γειτονιάς, σε κοινωνικά μειονεκτούντες περιοχές και εγκλήματος.
- Υπηρεσίες επιβίωσης που έχουν σαν στόχο οικογένειες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες και οι οποίες έχουν απασχολήσει τις κοινωνικές υπηρεσίες. Θεωρείται ο πιο εύστοχος τρόπος παρέμβασης αλλά επίσης έχει μεγάλη πιθανότητα στιγματισμού (A.Growford, 1998).

Σύμφωνα με τους Utting et al. (1995) προγράμματα που παρουσιάζουν επιτυχία στην ενασχόληση τους με τις οικογένειες –που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, τείνουν να εστιάζουν στην αύξηση της γονεϊκής αυτοπεποίθησης και να κτίζουν πάνω στις υπάρχουσες δυνάμεις εντός της οικογένειας. Το πιο αισιόδοξο σενάριο είναι ότι οι υπηρεσίες οικογενειακής υποστήριξης θα θέσουν σε λειτουργία έναν ηθικό κύκλο με βάση τον οποίο οι κοινωνικές δεξιότητες θα μεταδίδονται απο την μια γενιά στην άλλη (A.Growford, 1998).

Βασισμένοι στο πρόγραμμα Under the Children Act (1989), οι τοπικές αρχές είχαν μια νομοθετημένη ευθύνη να παρέχουν υπηρεσίες για τις οικογένειες και τα παιδιά που βρίσκονταν σε ανάγκη, όπως και το καθήκον να ενθαρρύνουν υπεύθυνα τα παιδιά να αποφεύγουν τις παραβατικές συμπεριφορές. Τέλος πολλά προγράμματα πρόληψης όπως αυτό του Home - Start – το οποίο χρησιμοποιεί πεπειραμένους γονείς σαν εθελοντές για επισκέψεις σε σπίτια οικογενειών με παιδιά προσχολικής ηλικίας τα οποία βρίσκονται υπό την επιρροή αγωγών καταστάσεων (Frost et al.1995)- θεωρούνται περισσότερο προληπτικά στην κατάρρευση καθώς και με

περισσότερα πλεονεκτήματα στην πρόληψη της υγείας, της ψυχολογίας και του συναισθήματος από την πρόληψη της εγκληματικότητας (A.Growford, 1998).

2. Ισχυροποίηση και βελτίωση της γονεϊκής εποπτείας

Σε μια έρευνα που πραγματοποίησαν οι Graham and Bowling (1995: 38) ανακάλυψαν ότι ενώ τα κορίτσια ηλικίας 14 ως 15 ετών είναι πιο περιορισμένα από το συνομήλικα αγόρια, και στις δυο περιπτώσεις το επίπεδο της επιτήρησης είναι στενά συνδεδεμένο με την παραβατικότητα. Ποσοστό 32% στα αγόρια και 14% στα κορίτσια που ήταν στενά εποπτευόμενα παραδέχτηκαν ότι παραβίασαν συγκρινόμενα με ποσοστό 53% και 30% αντίστοιχα παιδιών τα οποία δεν είχαν αυστηρή επιτήρηση.

Ενώ οι νέοι γονείς σήμερα προετοιμάζονται επαρκώς για την διαδικασία του τοκετού με διάφορα μαθήματα δεν έχουν σημαντική προετοιμασία για την γονεϊκή φροντίδα. Όπως αναφέρουν οι Graham and Utting (1996) παρατηρούν ότι γίνονται μερικές προσπάθειες για την ανάπτυξη των γονεϊκών δεξιοτήτων στην Αγγλία. Το πρόγραμμα Υπηρεσία διατήρησης της οικογένειας παρεμβαίνει στις σχέσεις γονέων και παιδιών που βρίσκονται ήδη σε ένταση. Για παράδειγμα το NEWPIN πρόγραμμα το οποίο αναπτύχθηκε από το Home-Start, βοηθάει τους γονείς που βρίσκονται σε αγχώδης κατάσταση να νιώθουν λιγότερο απομονωμένοι, παρέχοντας ένα υποστηρικτικό δίκτυο πάνω από ένα χρόνο. Αναζητά να ανακουφίσει την μητρική κατάθλιψη και άλλες πνευματικές καταπονήσεις ενώ παράλληλα εστιάζει στην σχέση γονέων-παιδιών και στην πρόληψη της συναισθηματικής κακοποίησης (A.Growford, 1998).

3. Συνεργασία Σχολείου –Οικογένειας

Εφόσον είναι κοινώς αποδεκτό ότι η οικογένεια και το σχολείο έχουν μια εξαρτημένη επιρροή στις παραβατικές κλίσεις, πρέπει να αναπτυχθεί μια ενιαία προσέγγιση που θα συνδέει τις δυο αυτές μορφές κοινωνικοποίησης. Συχνά το σημαντικό εμπόδιο είναι η απάθεια ή η έλλειψη χρόνου των γονέων και η αντίσταση των καθηγητών να παρέμβουν (A.Growford, 1998).

Στις ενότητες που ακολουθούν θα αναφερθούμε στην αναλυτική παρουσίαση προγραμμάτων πρόληψης στην οικογένεια τα οποία βασίζονται στις προαναφερθείσες τρεις παρεμβάσεις.

5.4.1 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ : ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΟΝΕΪΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ **P.M.T (Parent Management Training)**

Η προσέγγιση του P.M.T επιδιώκει την αλλαγή της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των παιδιών προάγοντας αλλαγές στο κεντρικό κοινωνικό περιβάλλον (γονείς). Η αξία που έχει ο στόχος της αλλαγής στο οικογενειακό περιβάλλον στηρίζεται στην θεωρία της κοινωνικής μάθησης καθώς και στις έρευνες μέσω της παρατήρησης που κατέδειξαν αυξημένα ποσοστά αλληλεπιδράσεων αποστροφής σε οικογένειες με παιδιά που παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς (Loeber).

Οι γονείς των παιδιών που εμφανίζουν προβλήματα στη συμπεριφορά τείνουν να είναι περισσότερο ασυνεπείς και τιμωριτικοί, στην εφαρμογή κανόνων, και κατά συνέπεια τα παιδιά που βρίσκονται αντιμέτωπα με τέτοιου είδους γονεϊκές συμπεριφορές χρησιμοποιούν την αποστροφή ώστε να μπορέσουν να χειριστούν το οικογενειακό τους περιβάλλον. Σκοπός του P .M. T είναι η αλλαγή των κοινωνικών γεγονότων μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, ώστε τα παιδιά να ενισχύονται θετικά για την υιοθέτηση της προκοινωνικής της συμπεριφοράς, ενώ η παιδική αποστροφή και η αντικοινωνική συμπεριφορά αγνοούνται ή τιμωρούνται συστηματικά .

Οι θεραπευτικοί στόχοι περιλαμβάνουν μείωση της σωματικής τιμωρίας, χάριν πιο παραγωγικών μορφών πειθαρχίας, και ανάπτυξης υγιών προτύπων συμπεριφοράς.

Ομαδικά ή ατομικά οι γονείς συμμετέχουν σε παρεμβάσεις συνήθως σε χώρους κλινικής ή σχολείου. Οι γονείς μαθαίνουν τις αρχές της κοινωνικής μάθησης και γονεϊκές στρατηγικές εξασκώντας καινούργιες πρακτικές στο σπίτι μέσω εργασιών. Συγκεκριμένα μαθαίνουν: α) να επικοινωνούν με ξεκάθαρες προσδοκίες για την θετική και αρνητική συμπεριφορά των παιδιών, β) να αναγνωρίζουν την θετική και αρνητική συμπεριφορά των παιδιών, γ) αναγνώριση προηγούμενων συνεπειών αρνητικών συμπεριφορών, δ) προαγωγή θετικών επιπτώσεων (βραβεία, αναγνωρίσεις ,προνόμια, για παιδιά που εμφανίζουν θετική συμπεριφορά, ε) προαγωγή μη -εξαναγκαστικών και αρνητικών συνεπειών για ακατάλληλες και μη-συμμορφώσιμες συμπεριφορές (όπως έλλειψη προνομίων, μείωση ελεύθερου χρόνου κ.τ.λ.), αντικαθιστώντας την χρήση σωματικής τιμωρίας .

Σημαντικό είναι ότι οι γονείς μαθαίνουν να προβλέπουν τα προβλήματα έτσι ώστε να λειτουργούν προληπτικά στην εμφάνιση μελλοντικών προβλημάτων και να τα χειρίζονται απο μόνοι τους.

Οι ανάληψη εργασιών στο σπίτι δεν έχουν μόνο τον ρόλο της πρακτικής εφαρμογής των όσο διδάσκονται αλλά και της εξασφάλισης υποστήριξης από τον θεραπευτή. Για τον σκοπό της αύξησης των θετικών επιδράσεων υπάρχει και το πρόγραμμα κοινών οικογενειακών δραστηριοτήτων. Συστηματικές αξιολογήσεις του P.M.T καταδεικνύουν σημαντικές αλλαγές στην συμπεριφορά των γονέων και των παιδιών. Από την άλλη μεριά όμως, μια διαρκής παρακολούθηση των οικογενειών που συμμετείχαν στο P.M.T

πρόγραμμα έδειξε ότι το 20%-40% των παιδιών εξακολουθούσε να παρουσιάζει κλινικά προβλήματα συμπεριφοράς κατά την λήξη της παρέμβασης .

Οικογένειες με περιορισμένους οικονομικούς και προσωπικούς πόρους, γονεϊκή ψυχοπάθεια, χαμηλή κοινωνική υποστήριξη, και συγκρούσεις στον γάμο είναι λιγότερο πιθανό να επωφεληθούν από το P.M.T. Επιπροσθέτως το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτυγχάνει να γενικεύσει τις επιρροές του σε ένα ευρύτερο περιβάλλον εκτός της οικογένειας όπως το σχολείο (Loeber).

5.4.2 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ - B.S.F.T (Brief Strategic Family Therapy)

Michael S. Robbins and José Szapocznik (2000)

Με αφετηρία την υπερβολική αύξηση της ανήλικης παραβατικότητας στο Μαϊάμι το Πανεπιστήμιο του Μαϊάμι (F.L) καθώς και σε συνεργασία με τα τμήματα της ψυχιατρικής, της Ιατρικής και των Συμπεριφοριστικών επιστημών, ιδρύθηκε το Ισπανικό Κέντρο Οικογενειακής Καθοδήγησης (Spanish Family Guidance Center) με σκοπό την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών στους Ισπανούς μετανάστες της συγκεκριμένης κοινότητας.

Στα πλαίσια λειτουργίας του Κέντρου αυτού αναπτύχθηκε και η παρέμβαση «Συνοπτική Στρατηγική Οικογενειακής Θεραπείας» “B.S.F.T” (Brief Strategic Family Therapy) , με στόχο τις οικογένειες με ανήλικους που εμφάνιζαν προβλήματα συμπεριφοράς .Τα αντικείμενα του προγράμματος περιελάμβαναν :

Μείωση των παραγόντων επικινδυνότητας

- Μετανάστευση. Η διαδικασία της μετανάστευσης δημιουργεί πολλά προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν όπως ο πιθανός χωρισμός της οικογένειας ,καθώς και οι απογοήτευση που μπορεί να νιώθουν τα παιδιά για νέο μέρος, παράγοντες που οδηγούν στις συγκρούσεις μέσα στην οικογένεια καθώς και στην συναισθηματική απομάκρυνση των παιδιών. Σκοπός του προγράμματος είναι η αναπροσαρμογή των δεσμών του παιδιού με τους γονείς καθώς και η δημιουργία μιας καινούργιας οικογενειακής δομής η οποία αφορά και τους γονείς που είναι μακριά από τα παιδιά τους .

- Υψηλή Σύγκρουση. Οι έντονες και επίμονες συγκρούσεις είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα οικογενειών με παιδιά που εμφανίζουν προβλήματα στην συμπεριφορά . Το “ B.S.F.T ” εστιάζει επάνω αξιολόγηση της οικογενειακής επίλυσης ψυχικών συγκρούσεων -ύφος και ανάπτυξη των συγκεκριμένων επεμβάσεων- για να βοηθήσουν τις οικογένειες να διαπραγματευτούν και να επιλύσουν οι διαφορές τους αποτελεσματικότερα.

- Εσωτερική Πόλη. Η ισχυρή επιρροή της γειτονιάς δεν μπορεί να αγνοηθεί όταν η εργασία περιλαμβάνει τους νέους και τις οικογένειες τους. Επομένως το “ B.S.F.T ” επεκτείνει την παρέμβαση του από την οικογένεια και στις σχέσεις αυτής με το γενικότερο σύστημα που επηρεάζει τα παιδιά όπως είναι το σχολείο , οι ομάδες συνομηλίκων , οι εκπρόσωποι των ανήλικων δικαστηρίων, η γειτονιά.

Η συγκεκριμένη παρέμβαση χρησιμοποιεί και προστατευτικούς παράγοντες διευρύνοντας την επιρροή της και στο ευρύτερο οικογενειακό δίκτυο –παππούδες, γιαγιάδες κ.τ.λ.-το οποίο συνήθως συμμετέχει και αυτό στην ανατροφή των παιδιών. Σκοπός είναι η μείωση των συγκρούσεων που υπάρχουν και της έντασης ανάμεσα στην οικογένεια και το ευρύτερο οικογενειακό δίκτυο. Δεύτερος προστατευτικός παράγοντας που χρησιμοποιεί είναι η μοναδικότητα που έχει κάθε οικογένεια και πως αυτή

μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν κίνητρο για την συμμετοχή των ενηλίκων στην θεραπεία.

Ο **πληθυσμός** στον οποίο απευθύνεται το πρόγραμμα αφορά παιδιά και εφήβους ηλικίας από 8 έως 17 ετών οι οποίοι εμφανίζουν ή διατρέχουν κίνδυνο ανάπτυξης προβλημάτων συμπεριφοράς, συμπεριλαμβανομένης της κατάχρησης ουσιών.

Στόχοι της παρέμβασης είναι η βελτίωση της συμπεριφοράς των νέων μέσω :

- Της βελτίωσης των οικογενειακών σχέσεων που θεωρούνται ότι είναι άμεσα συνδεδεμένες με τα προβλήματα συμπεριφοράς των νέων
- Βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στην οικογένεια και τους σημαντικούς άλλους που επηρεάζουν τους νέους όπως το σχολείο οι ομάδες συνομηλίκων κ.τ.λ.

Για να γίνει κατανοητός τρόπος με τον οποίο το “ **B.S.F.T** ” παράγει τις αλλαγές αυτές στις σχέσεις και επομένως στα προβλήματα συμπεριφοράς, είναι απαραίτητο να γίνουν κατανοητές μερικές από τις βασικές αρχές στις οποίες βασίζεται:

*I. **Συστήματα.** Υποθέτει ότι κάθε οικογένεια έχει μοναδικά χαρακτηριστικά και ιδιότητες που προκύπτουν και είναι εμφανείς μόνο όταν αλληλεπιδρούν τα οικογενειακά μέλη.*

- Η οικογένεια είναι ένα σύστημα με αλληλοεξαρτώμενα /αλληλένδετα μέρη.
- Η συμπεριφορά ενός οικογενειακού μέλους μπορεί μόνο να γίνει κατανοητή με την εξέταση του πλαισίου (δηλ., οικογένεια) στο οποίο εμφανίζεται.
- Οι επεμβάσεις πρέπει να εφαρμοστούν στο οικογενειακό επίπεδο και πρέπει να λάβουν υπόψη τις σύνθετες σχέσεις μέσα στο οικογενειακό σύστημα.

*II. **Δομή .** Εστίαση "στη δομή." Ενώ η έννοια ενός συστήματος είναι χρήσιμη, κάποιος πρέπει να καταλάβει τη βασική δομή του συστήματος για να αναγνωρίσει το μηχανισμό μέσω του οποίου λειτουργεί.*

- Η δομή αναφέρεται στα επαναλαμβανόμενα σχέδια των αλληλεπιδράσεων που χαρακτηρίζουν το οικογενειακό σύστημα.
- Οι επαναλαμβανόμενες αλληλεπιδράσεις (δηλ., ο τρόπος που τα οικογενειακά μέλη συμπεριφέρονται το ένα με το άλλο) αν είναι επιτυχείς ή όχι στην επίτευξη των στόχων της οικογένειας είτε των μεμονωμένων μελών της.
- Το BSFT στοχεύει στα επαναλαμβανόμενα πρότυπα της αλληλεπίδρασης (δηλ., οι συνήθειες τρόποι με τους οποίους τα οικογενειακά μέλη συμπεριφέρονται το ένα με άλλο) που συσχετίζονται άμεσα με τη συμπεριφορά της νεολαίας .

III. Στρατηγική. Το BSFT πιστεύει σε μια στρατηγική προσέγγιση που χρησιμοποιεί το πραγματικό πρόβλημα που υπάρχει, και προγραμματίζει ανάλογα τις επεμβάσεις.

- Οι επεμβάσεις είναι πρακτικές. Δηλαδή προσαρμόζονται στα μοναδικά χαρακτηριστικά των οικογενειών για να επιτύχουν εφικτούς στόχους.
- Οι επεμβάσεις είναι επικεντρωμένες πάντα στην επίλυση ενός προβλήματος την φορά και ξεκινούν συνήθως με αυτά που έχουν άμεση επίδραση στην ανάπτυξη αντικοινωνικών και προβληματικών συμπεριφορών.
- Οι επεμβάσεις σχεδιάζονται πάντα με προσοχή γνωρίζοντας ποιο είναι αρχικά το πρόβλημα που πρέπει να επικεντρωθεί ο θεραπευτής ώστε να βοηθήσει την οικογένεια.

Τα Συστατικά Επέμβασης που χρησιμοποιούνται από το πρόγραμμα είναι τα εξής:

Συμμετοχή

Οικογένειες που περιλαμβάνουν παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς είναι πολύ δύσκολο να συμμετάσχουν στην θεραπεία. Για τα προηγούμενα 15 έτη, το προσωπικό του Κέντρου έχει εστιάσει ρητά στην οικογενειακή αντίσταση και έχει αναπτύξει εξειδικευμένες διαδικασίες για τις οικογένειες. Αυτές οι διαδικασίες, είναι βασισμένες σε δύο θεμελιώδεις υποθέσεις:

- Η δέσμευση ή η συμμετοχή αρχίζει από την πρώτη επαφή με την οικογένεια.
- Η αντίσταση μπορεί να γίνει κατανοητή με τον ίδιο τρόπο όπως οποιοδήποτε άλλο πρότυπο λειτουργίας της οικογενειακής αλληλεπίδρασης.

Στο BSFT, η συμμετοχή εμφανίζεται σε δύο επίπεδα. Κατ' αρχάς, σε μεμονωμένο επίπεδο, που περιλαμβάνει την καθιέρωση μιας σχέσης με κάθε συμμετέχον οικογενειακό μέλος. Δεύτερον, στο επίπεδο της οικογένειας, ο θεράπων ενώνεται με το οικογενειακό σύστημα για να δημιουργήσει ένα νέο θεραπευτικό σύστημα.

Διάφορες ειδικές τεχνικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να προσχωρήσουν στην οικογένεια, συμπεριλαμβανομένης της συντήρησης (π.χ., υποστήριξη της οικογενειακής δομής μπαίνοντας στο σύστημα των νομών και των συνηθισμένων λειτουργιών της οικογένειας), της καταδίωξης (π.χ., χρησιμοποίηση του περιεχομένων των συζητήσεων της οικογένειας και του πώς αλληλεπιδρούν (διαδικασία) για να γίνουν αποδεκτοί στο οικογενειακό σύστημα), και της μίμησης (π.χ., του ρυθμού, της διάθεσης, και του ύφους των οικογενειακών αλληλεπιδράσεων).

Διάγνωση

Η διάγνωση αναφέρεται στον προσδιορισμό των επιδραστικών προτύπων συμπεριφοράς (δομή) που επιτρέπουν ή ενθαρρύνουν την προβληματική συμπεριφορά των νέων. Με άλλα λόγια, η διάγνωση

καθορίζει πώς η φύση και τα χαρακτηριστικά των οικογενειακών αλληλεπιδράσεων (πώς τα οικογενειακά μέλη συμπεριφέρονται το ένα με άλλο) συμβάλλουν στην οικογενειακή αποτυχία. Για να παράγουν τις πολυσύνθετες διαγνώσεις της οικογένειας οι θεράποντες εξετάζουν προσεκτικά τις οικογενειακές αλληλεπιδράσεις με βάση πέντε αλληλεπιδράσεων, της δομής, του αναπτυξιακού σταδίου, του προσδιορισμένου ασθενή, και της επίλυσης ψυχικών συγκρούσεων.

Εκτός από τους οικογενειακούς διεπιδραστικούς παράγοντες που είναι κεντρικοί στο "BSFT", οι ατομικοί και κοινωνικοί παράγοντες πρέπει να εξεταστούν για μια πλήρη κλινική διατύπωση. Στο ατομικό επίπεδο, οι ψυχολογικοί παράγοντες (π.χ., πεποιθήσεις, τοποθετήσεις, νοημοσύνη, και ψυχοπαθολογία) και οι βιολογικοί παράγοντες (π.χ., οικογενειακή προδιάθεση προς την κατάχρηση οινόπνευματος ή τη διπολική αναταραχή) πρέπει να εξεταστούν κατά την αξιολόγηση του αντίκτυπου των οικογενειακών αλληλεπιδράσεων στα προβλήματα που εμφανίζουν οι νέοι. Επιπλέον, άλλα κοινωνικά συστήματα με τα οποία η οικογένεια έρχεται σε επαφή μπορούν να ασκήσουν βαθιά επίδραση στην οικογένεια, και συνεπώς, πρέπει να ληφθούν υπόψη στην κλινική διάγνωση.

Αναδόμηση

Οι θεραπευτές εφόσον παρατηρήσουν τα πρότυπα αλληλεπίδρασης της οικογένειας και πώς τα χρησιμοποιούν σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, προβαίνουν σε κρίσεις αναφορικά με την συσχέτιση της προβληματικής συμπεριφοράς των νέων και των προτύπων αλληλεπίδρασης που χρησιμοποιεί η οικογένεια. Με βάση αυτές τις κρίσεις, οι θεράποντες αναπτύσσουν συγκεκριμένα σχέδια για τον τρόπο με τον οποίο θα παρέμβουν στην οικογένεια. Οι θεραπευτές του BSFT χρησιμοποιούν μια σειρά τεχνικών που εμπίπτουν σε τρεις ευρείες κατηγορίες:

• *Εργασία στο παρόν.*

Ενώ μερικοί τύποι παροχής συμβουλών εστιάζουν στο παρελθόν, το BSFT εστιάζει πρώτιστα στις παρούσες αλληλεπιδράσεις που εμφανίζονται μεταξύ των οικογενειακών μελών και είναι αισθητές στο θεράποντα.

Συχνά οι αλληλεπιδράσεις μετασηματίζονται όταν ο θεραπευτής επιτρέπει στα οικογενειακά μέλη να αλληλεπιδρούν και επεμβαίνει έπειτα στη μέση αυτών των αλληλεπιδράσεων για να διευκολύνει το περιστατικό ή την εμφάνιση ενός διαφορετικού, θετικότερου συνόλου αλληλεπιδράσεων. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στο BSFT, οι θεραπευτές δεν ενδιαφέρονται για την συμμετοχή της οικογένειας απλά σε "μια συζήτηση" για να συμπεριφερθούν διαφορετικά. Περισσότερο ενδιαφέρονται για την δέσμευση της οικογένειας να συμπεριφέρονται διαφορετικά κατά τη διάρκεια και μετά από τις συνεδρίες.

• *Αναπλαισίωση*

Η αναπλαισίωση δημιουργεί μια διαφορετική αίσθηση της πραγματικότητας δίνοντας στα οικογενειακά μέλη την ευκαιρία να αντιληφθούν τις αλληλεπιδράσεις ή την κατάσταση τους από μια

διαφορετική προοπτική. Είναι μια αναδιαρθρωτική τεχνική που χαρακτηριστικά που βοηθάει το θεραπευτή να μην χάνει την σχέση του με την οικογένεια. Για αυτόν τον λόγο, πρέπει να χρησιμοποιηθεί γενναιόδωρα σε όλη τη θεραπευτική διαδικασία, ειδικά στην αρχή όταν πρέπει να γίνουν αλλαγές αλλά ο θεραπευτής βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της οικοδόμησης μιας εργασιακής σχέσης με την οικογένεια.

Το Reframing εξυπηρετεί δύο εξαιρετικά σημαντικές λειτουργίες. Κατ' αρχάς, είναι ένα εργαλείο μετατροπής των αρνητικών συναισθημάτων και της αδιαφορίας σε θετικές αλληλεπιδράσεις φροντίδας. Η άλλη σημαντική λειτουργία είναι η μετατόπιση από την προσέγγιση της επίπληξης ή τιμωρίας στην ανάπτυξη ενός ομαδικού πνεύματος που επιτρέπει στα οικογενειακά μέλη να κατανοήσουν ότι βρίσκονται στην θεραπευτική ομάδα επειδή νοιάζονται το ένα το άλλο.

Ένας σημαντικός στόχος όλων των αναδιαρθρωτικών επεμβάσεων είναι να δημιουργηθεί η ευκαιρία στην οικογένεια να συμπεριφερθεί με τους εποικοδομητικούς νέους τρόπους.

• **Εργασία με τα όρια και τις συμμαχίες.**

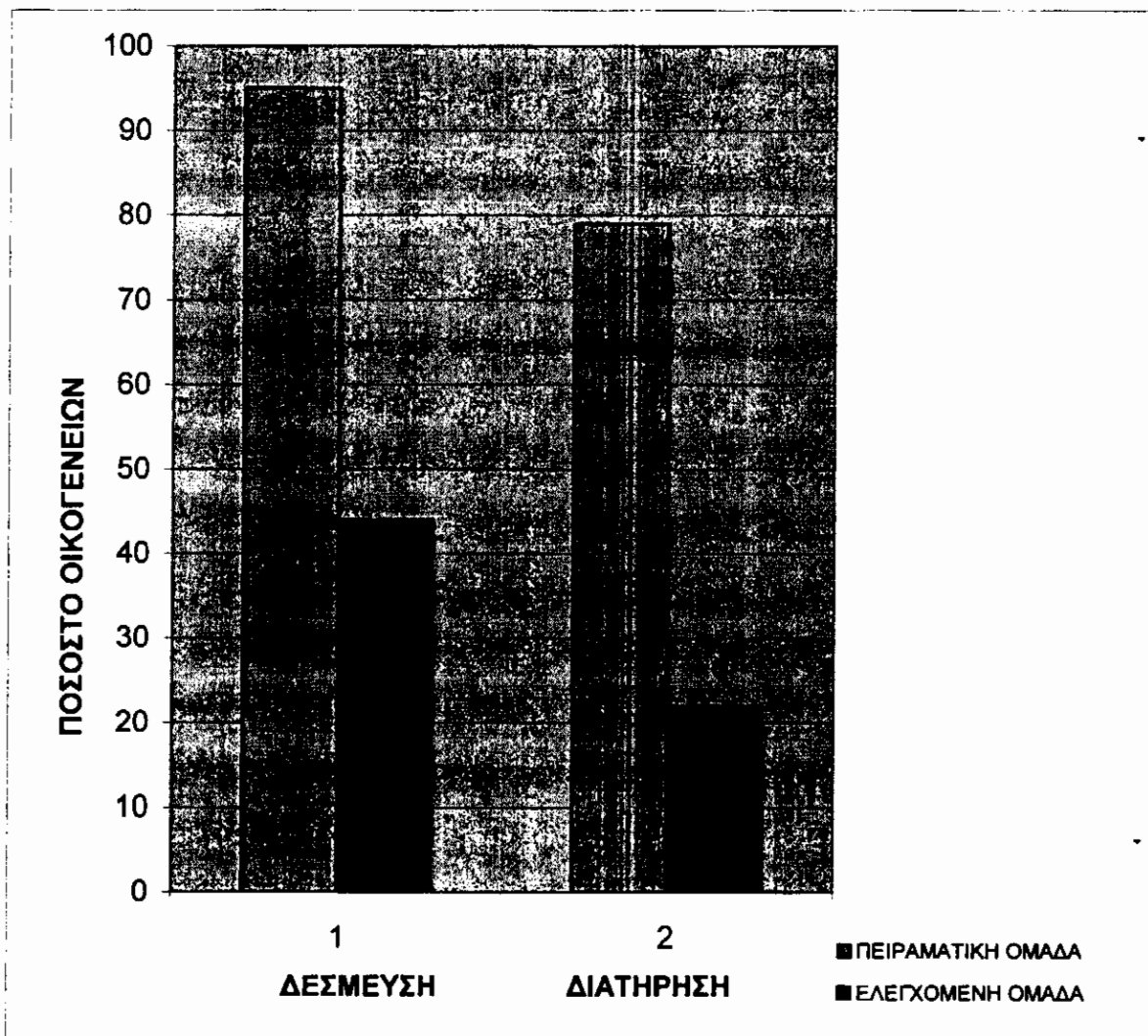
Τα όρια είναι τα κοινωνικά «τείχη» που υπάρχουν γύρω από τις ομάδες ανθρώπων με τα οποία συνδέονται μεταξύ τους άλλα και ταυτόχρονα είναι τείχη που μπαίνουν ανάμεσα σε άτομα που δεν έρχονται σε επαφή με άλλους ανθρώπους. Η μετατόπιση των ορίων αναφέρεται στην αλλαγή των σχεδίων της συμμαχίας. Παραδείγματος χάριν, μπορεί να υπάρξει ένας ισχυρός δεσμός μεταξύ ενός νέου και της μητέρας του (ή του αριθμού μητέρων). Όποτε ο νέος τιμωρείται από τον πατέρα (ή τον αριθμό πατέρων) για την ακατάλληλη συμπεριφορά, μπορεί να ζητήσει τη συμπόνια και την υποστήριξη από τη "μητέρα" για να υπονομεύσει την αρχή του "πατέρα" και να αφαιρέσει την κύρωση. Σε μια μονογονεϊκή οικογένεια, μπορεί να είναι η γιαγιά που υπερπροστατεύει τον νέο και υπονομεύει τις προσπάθειες του γονέα στην πειθαρχία. Η μετατόπιση των ορίων περιλαμβάνει:

- Δημιουργία στέρεου δεσμού μεταξύ των γονέων έτσι ώστε να λαμβάνουν τις αποφάσεις από κοινού.
- Η αφαίρεση της ακατάλληλης συμμαχίας γονέα- παιδιού και η αντικατάσταση της με μια κατάλληλη συμμαχία και μεταξύ των γονέων και του νέου ο οποίος αναζητά την κάλυψη των νεανικών του αναγκών για υποστήριξη και φροντίδα

Αξιολόγηση του προγράμματος

Τέλος το παρακάτω διάγραμμα δείχνει τα διαφορετικά ποσοστά δέσμευσης και διατήρησης για τη στρατηγική δομική πειραματική ομάδα και για την ομάδα ελέγχου .

ΣΧΗΜΑ 1

5.4.3 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΑΖΙ: ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΣΧΕΣΕΩΝ -FAST (Families and Schools Together: Building Relationships)

Lynn McDonald, ACSW, Ph.D., and Heather E. Frey (1999)

Το 1987 αναπτύχθηκε από τον Dr Lynn McDonald της οικογενειακής υπηρεσίας, μια μη κερδοσκοπική οικογενειακή συμβουλευτική αντιπροσωπεία στο Μάντισον, WI, η «FAST» με σκοπό να βοηθήσει τους νέους οι οποίοι είχαν υψηλές πιθανότητες κινδύνου εμπλοκής με παραβατικές δραστηριότητες (McDonald, 1993, 1997;1998; McDonald and Billingham, 1998; McDonald et al., 1991). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα ήταν ιδιαίτερα επιτυχές σε οικογένειες με χαμηλό εισόδημα, αποξενωμένους και αγχωμένους γονείς .

Τόσο οι εύπορες όσο και χαμηλού εισοδήματος οικογένειες αγωνίζονται με τα ίδια ζητήματα σχετικά με το πώς να αναθρέψουν ένα παιδί επιτυχώς. Χρησιμοποιώντας τις επαγγελματικές συνεργατικές ομάδες γονέων, οι οικογένειες μαζί με το σχολικό πρόγραμμα «FAST» φτάνουν συστηματικά σε ολόκληρες οικογένειες και οργανώνουν τις ομάδες για να αυξήσουν τη συμμετοχή γονέων με παιδιά που έχουν υψηλή πιθανότητα κινδύνου ανάπτυξης παραβατικής συμπεριφοράς.

Στόχοι προγράμματος του «FAST»

I. Ενίσχυση της οικογενειακής λειτουργίας.

- Ενίσχυση της σχέσης γονέας-παιδιών με συγκεκριμένους τρόπους
- Ισχυροποίηση των γονέων να γίνουν οι αρχικοί εκπρόσωποι της πρόληψης για τα παιδιά τους.

II. Αποτροπή του παιδιού από τη βίωση της σχολικής αποτυχίας.

- Βελτίωση της συμπεριφοράς του παιδιού και της απόδοσης του στο σχολείο.
- Ισχυροποίηση των γονέων να γίνουν συνεργάτες στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Αύξηση των συναισθημάτων συνεργασίας του παιδιού και της οικογένειας με το σχολείο τους.

III. Αποτροπή της κατάχρησης ουσιών από το παιδί και την οικογένεια.

- Αύξηση της οικογενειακής γνώσης και συνειδητοποίησης για τις ουσίες κατάχρησης του αντίκτυπου της χρήσης στην ανάπτυξη παιδιών.
- Σύνδεση της οικογένειας με κατάλληλο πρόγραμμα υπηρεσιών θεραπείας ανάλογα με τις ανάγκες της

IV. Μείωση της πίεσης που οι γονείς και τα παιδιά δοκιμάζουν από τις καταστάσεις καθημερινής ζωής.

- Ανάπτυξης μιας τρέχουσας ομάδας υποστήριξης για τους γονείς των παιδιών που θεωρούνται ιδιαίτερα επιρρεπή σε παραβατικές συμπεριφορές
- Σύνδεση της οικογένειας με τους κατάλληλους κοινοτικούς πόρους και τις υπηρεσίες, αναλογα με τις ανάγκες της .
- Ανάπτυξη του αυτοσεβασμού του κάθε οικογενειακού μέλους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΟΥ «FAST»

Μετά από μια σύσταση δημοτικών σχολείων ή του μέσου σχολικού δασκάλου, η οικογένεια με επιρρεπή παιδιά καλείται για να συμμετέχει στο πρόγραμμα από έναν πτυχιούχο γονέα του «FAST» . Μερικά σχολεία προσφέρουν το «FAST» σε όλα τα παιδιά που εγγράφονται. Αυτά τα σχολεία ενθαρρύνουν τις οικογένειες για να συμμετέχουν σε μια συνεδρίαση μαζί άλλες οικογένειες από το ίδιο σχολείο.

Δέκα έως δεκαπέντε οικογένειες συναντιούνται για 8 έως 10 εβδομαδιαίες συνόδους, οι οποίες περιλαμβάνουν ένα οικογενειακό γεύμα, τραγούδι, και άλλες ευχάριστες και ιδιαίτερα διαλογικές οικογενειακές δραστηριότητες και για τα παιδιά και για τους γονείς. Εβδομαδιαία το «FAST» πραγματοποιεί μια συνεδρία με πρόγραμμα 2½ ωρών το οποίο περιλαμβάνει :

Παραδοσιακό καλωσόρισμα (15 λεπτά). Η συνεδρία αρχίζει με το χαιρετισμό και το τραγούδι του «FAST»

Οικογενειακά τραπέζια (45 λεπτά).

- Οι ομάδες υποστηρίζουν τη γονεϊκή αρχή με την τοποθέτηση των γονέων ως υπεύθυνους για τις δραστηριότητες τους στο οικογενειακό τους τραπέζι.
- Πραγματοποιούνται οικογενειακά γεύματα σε κάθε οικογενειακό τραπέζι.
- Δομημένες δραστηριότητες επικοινωνίας σε κάθε οικογενειακό τραπέζι (π.χ., για το δημοτικό σχολείο, "ζωγραφίστε και μιλήστε για αυτό" το παιχνίδι "αναπαράσταση ενός συναισθήματος και μαντέψτε το" παιχνίδι για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ένα παιχνίδι πινάκων οικογενειακής επικοινωνίας).

Χρόνος υποστήριξης συνομήλικων ομάδων (1 ώρα). Οι γονείς συγκεντρώνονται για συζήτηση, και τα παιδιά για ηλικιακές-κατάλληλες δραστηριότητες με σκοπό την δημιουργία σχέσεων το ένα στο άλλο.

Ένας προς έναν -Χρόνος επικοινωνίας γονέα-παιδιού (15 λεπτά). Η ομάδα «FAST» προγυμνάζει τους γονείς ώστε να παρέχουν στα παιδιά ηλικίας δημοτικού θεραπεία μέσω του παιχνιδιού. Για τα παιδιά μέσης σχολικής ηλικίας οι γονείς προετοιμάζονται για να συζητήσουν θέματα μαζί που έχουν επιλεγεί από τους ίδιους του νέους.

Ολοκλήρωση της συνεδρίας (15 λεπτά). Οι δραστηριότητες (π.χ., γιορτάζοντας νικητές, ευχαριστία των οικοδεσποτών, αναγγελία και διανομή, και ένας σιωπηλός κύκλος) οικοδομείται η πολυδυναμική οικογενειακή κοινότητα και η συνοχή της «FAST» ομάδας.

Μετά από την αποφοίτηση από, το «FAST» κάθε ομάδα οικογενειών προσχωρεί σε μια τρέχουσα σχολική κολεκτίβα των αλληλοεξαρτώμενων οικογενειών του «FAST» που συναντιέται μηνιαία για 2 έτη σε αποκαλούμενες FASTWORKS συνεδριάσεις. Οι FASTWORKS σύνοδοι είναι πιο εύκαμπτες από τις προηγούμενες, και επιτρέπουν στις οικογένειες σε κάθε κοινότητα να τις προσαρμόσουν στις ημερήσιες ανάγκες τους.

Κάθε μηνιαία συνεδρίαση περιλαμβάνει: το «FAST» παραδοσιακό καλωσόρισμα και ολοκλήρωση και 15 λεπτά πρόσωπο με πρόσωπο ένα ειδικό παιχνίδι ή συζήτηση μεταξύ ενός οικογενειακού μέλους και ενός παιδιού. Το υπόλοιπο κάθε συνεδρίασης προγραμματίζεται από τις οικογένειες με την υποστήριξη από μια συνεργατική ομάδα που περιλαμβάνει τους γονείς που έχουν αποφοιτήσει από το πρόγραμμα. Αντί της ανταμοιβής κάθε οικογένειας για τη συμμετοχή, FASTWORKS ανταμείβει τις μικρές ομάδες οικογενειών με το να τους επιτρέπει να αποφασίσουν για το πως θα διαχειριστούν ένα πόσο (\$ 100)των συνεδριών για τον επόμενο μήνα .

Με την έμφαση των συνδέσεων ανάμεσα σε όλες τις οικογένειες , οι συνεδριάσεις FASTWORKS στηρίζουν τις σχέσεις που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια των 8 με 10 εβδομάδων των συνόδων του «FAST». Αυτές οι σχέσεις ενεργούν ως προστατευτικοί παράγοντες για τα παιδιά που έχουν μεγάλη πιθανότητα να αναπτύξουν αποκλίνουσες συμπεριφορές και για τις οικογένειές τους ενάντια στις πιέσεις που δέχονται από την καθημερινότητα.

Αποτελέσματα της αξιολόγησης της πνευματικής υγείας των παιδιών σε δεκατρία κράτη με σχολεία που εφάρμοσαν το «FAST».

Το «FAST» έχει εφαρμοστεί σε πολλά νέα πλαίσια με την κατάρτιση ομάδων από επικυρωμένους εκπαιδευτές του. Η αξιολόγηση του προγράμματος χρησιμοποιείται με κάθε νέα εφαρμογή. Τα αποτελέσματα διανοητικής υγείας των ηλικιών παιδιών 6 έως 12 σε κλίμακες σχετικές με την διαταραχή συμπεριφοράς , την ανησυχία/την απόσυρση, και τα προβλήματα προσοχής παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους επαγγελματίες δικαιοσύνης ανηλίκων (σχήματα 2 και 3).

Υψηλά ποσοστά στη "διαταραχή συμπεριφοράς " σχετίζονται με την εγκληματικότητα και τη φυλάκιση, υψηλά αποτελέσματα "στην ανησυχία/την απόσυρση " σχετίζονται με τον εθισμό στο αλκοόλ και τα ναρκωτικά και ένας συνδυασμός υψηλών ποσοστών "διαταραχής συμπεριφοράς " και " ανησυχίας/ την απόσυρσης " συσχετίζεται με τη βία. Τα υψηλά ποσοστά "ελαττωματικής προσοχής" σχετίζονται με τις αποβολές.

Στοιχεία πριν και μετά την εφαρμογή του «FAST» συλλέχθηκαν αναφορικά με την διανοητική υγεία των παιδιών (που χρησιμοποιεί RBPC) για τις πρώτες 53 εκπαιδευμένες περιοχές όπου εφαρμόστηκε το συγκεκριμένο πρόγραμμα από την Εθνική Πρωτοβουλία Διάδοσης Συμμαχίας (Alliance National Dissemination Initiative) ανάμεσα στο 1993-

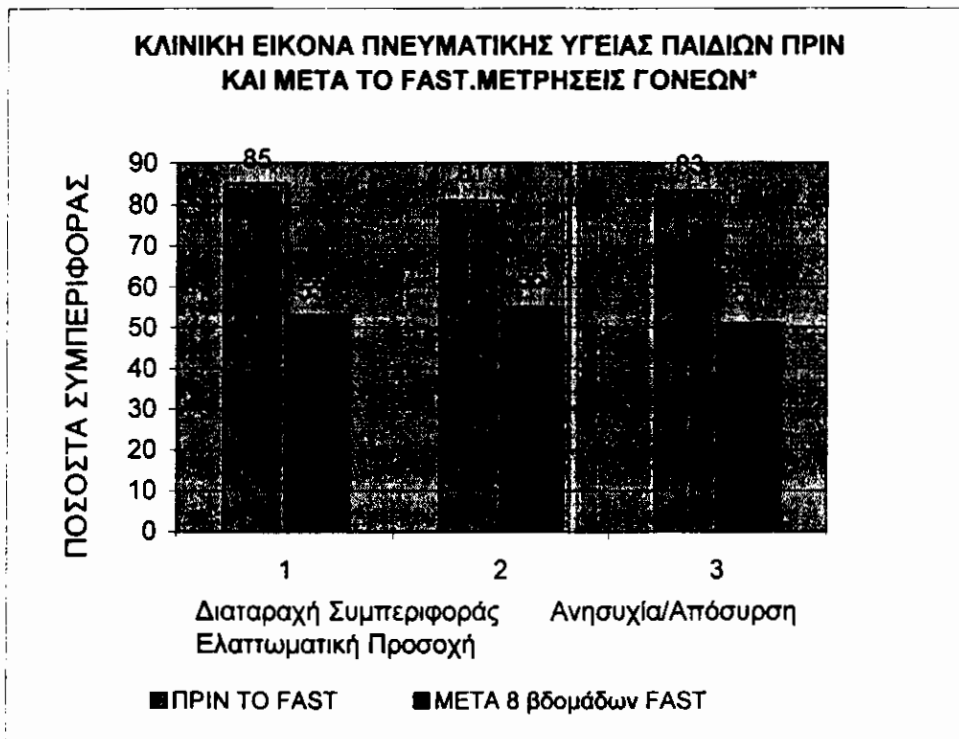
1995. Τα στοιχεία αξιολόγησαν τον αντίκτυπο του «FAST» σε περισσότερα από 420 παιδιά που συμμετείχαν σε αυτό, από 53 πόλεις, 13 κρατών (1 περιοχή δεν συνέλεξε τα στοιχεία δασκάλων).

Οι εκβάσεις συνοψίζονται στα σχήματα 2 και 3 (McDonald, Pugh, και Alexander, 1996). Από τα παιδιά που αξιολογήθηκαν, 50% ήταν ευρωπαίοι Αμερικάνοι, 23% ήταν Αφρικανικο-Αμερικανοί, 25% Ισπανοί, 1% Ασιάτες-Αμερικανοί, και 1% Αμερικανο-Ινδοί. Τα 34% ήταν κορίτσια και 66 % αγόρια με ποσοστό 70 % ηλικίας από 6 έως 8 ετών.

Όπως οι αριθμοί παρουσιάζουν, το μέσο παιδί που αναφέρεται σε αυτά τα σχολεία διέτρεχε όχι μόνο κίνδυνο, αλλά είχε ήδη σοβαρό πρόβλημα. Αυτά τα στοιχεία επίσης δείχνουν ότι τα περισσότερα από τα παιδιά που αναφέρθηκαν στα 13 κράτη άρχισαν με τα σοβαρά προβλήματα, μετρήθηκε τους δασκάλους και τους γονείς χρησιμοποιώντας μια τυποποιημένη κλίμακα.

Σε 8 -10 μόνο εβδομάδες του πολυπαραγοντικού οικογενειακού προγραμματισμού, η μέση δριμύτητα των διαταραχών συμπεριφοράς, της ανησυχίας/ της απόσυρσης, της ελαττωματικής προσοχής μειώθηκε σημαντικά. Με άλλα λόγια, οι γονείς και οι δάσκαλοι παρατήρησαν μια βελτίωση 20% έως 25% στη συμπεριφορά των παιδιών στο σπίτι και στο σχολείο σε ακριβώς 8 -10 εβδομάδες, προσδιορίζοντας το μέσο αποτέλεσμα πιο κοντά στην κανονική λειτουργία για εκείνη την ηλικία.

Σχήμα 2

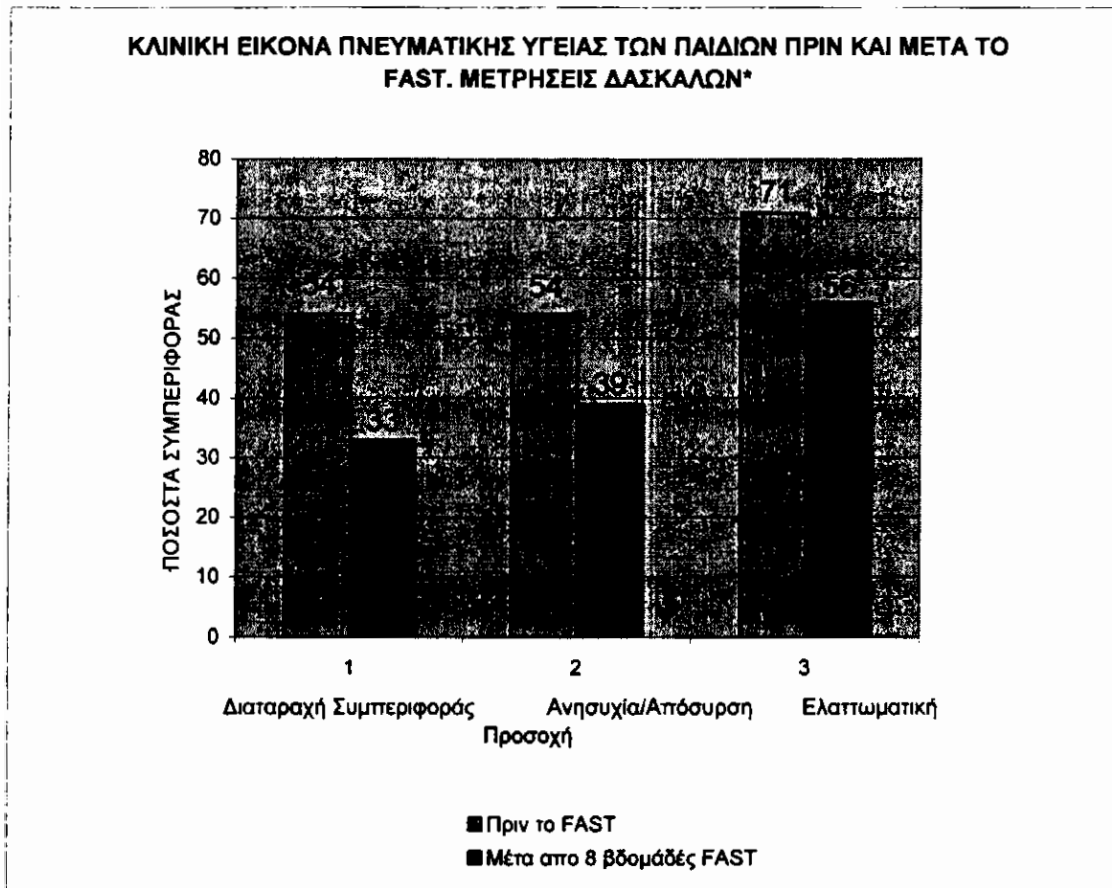

* Αυτά τα στοιχεία αντιπροσωπεύουν 420 παιδιά σε 53 σχολεία 13 κρατών. Αυτές οι τρεις κλίμακες έχουν μετρηθεί με βάση ένα γνωστό όργανο έρευνας της πνευματικής υγείας των παιδιών το Quay-Peterson Revised Behavior Problem Checklist (RBPC), με τους καθιερωμένους κανόνες για τα φυσιολογικά παιδιά.

ηλικίας 6 έως 12- ετών, για επιρρεπή παιδιά και παιδιά με προβλήματα (1987). Αυτές οι κλίμακες έχουν άμεση σχέση με την εγκληματικότητα.

** Αυτά τα στοιχεία αντιπροσωπεύουν το μέσο όρο ολόκληρης της ομάδας παιδιών «FAST» σε κάθε σχολείο και του ποσοστού των 53 σχολείων στα οποία ο μέσος όρος ομάδας ήταν επάνω από τα επίπεδα προβλήματος που καθιερώθηκαν από τους κανόνες RBPC.

Σχήμα 3

*Αυτά τα στοιχεία αντιπροσωπεύουν 399 παιδιά σε 52 (σε 1 σχολείο οι δάσκαλοι δεν παρέδωσαν συσχετίσεις) σχολεία 13 κρατών. Αυτές οι τρεις κλίμακες έχουν μετρηθεί με βάση ένα γνωστό όργανο έρευνας της πνευματικής υγείας των παιδιών το Quay-Peterson Revised Behavior Problem Checklist (RBPC), με τους καθιερωμένους κανόνες για τα φυσιολογικά παιδιά ηλικίας 6 έως 12- ετών, για επιρρεπή παιδιά και παιδιά με προβλήματα (1987). Αυτές οι κλίμακες έχουν άμεση σχέση με την εγκληματικότητα.

** Αυτά τα στοιχεία αντιπροσωπεύουν το μέσο όρο ολόκληρης της ομάδας παιδιών «FAST» σε κάθε σχολείο και του ποσοστού των 52 σχολείων στα οποία ο μέσος όρος ομάδας ήταν επάνω από τα επίπεδα προβλήματος που καθιερώθηκαν από τους κανόνες RBPC.

5.4.4 Σχολείο και οικογένεια

Σύμφωνα με το Στράτο Γεωργουλά (2000) σημαντικό ρόλο στη γένεση της σχολικής αποπροσαρμοστικότητας και της ανήλικης παραβατικότητας παίζει το οικογενειακό περιβάλλον

Σύμφωνα με μια καταγραφή που είχε γίνει από την Υποδιεύθυνση Ανηλίκων της Ασφάλειας Αττικής περίπου το 90% των παιδιών που κατηγορούνται για κάποιο αδίκημα προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες. Καθώς πρόκειται για μικροαδικήματα, όταν ένας ανήλικος συλλαμβάνεται για πρώτη φορά, αφήνεται ελεύθερος υπό την επιμέλεια των γονέων του. Τα παιδιά αυτά όμως καλούνται ουσιαστικά να επιστρέψουν σε ένα προβληματικό περιβάλλον, χωρίς να υπάρχει καμιά καθοδήγηση της οικογένειας από ειδικούς. Όπως αναφέρουν στελέχη του υπουργείου Δημόσιας Τάξης, για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων θα πρέπει να ενεργοποιηθούν κάποιοι φορείς σε επίπεδο αρχικά πρόληψης. Δηλαδή να εντοπιστούν οι προβληματικές οικογένειες ή τα παιδιά που έχουν υποστεί κακοποίηση και να τους παρασχεθεί βοήθεια σε συμβουλευτικό επίπεδο, όχι όμως αποσπασματικά αλλά με συνέπεια και βάσει συγκεκριμένου προγραμματισμού. Αυτό μπορεί να επιτύχει με τη στενή συνεργασία μεταξύ σχολείου και οικογένειας.

Είναι ανάγκη να εγκαθιδρυθεί στενή και ειλικρινή συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια. Δεν είναι αρκετό να επισκέπτονται οι γονείς το σχολείο μονάχα όταν υπάρχει κάποιο πρόβλημα με το παιδί τους. Το σχολείο θα πρέπει να αναπτύξει πρωτοβουλίες, ώστε να εγκαθιδρύσει μόνιμες γέφυρες επικοινωνίας και συνεργασίας με τους γονείς. Ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία πάντα έχει να προσφέρει το κάτι καλύτερο στα παιδιά. Δυστυχώς η χαλάρωση των οικογενειακών στο τόπο μας, ένας τρόπος που περηφανευόταν για τους δυνατούς δεσμούς ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας έφερε και τα φαινόμενα της έξαρσης της βίας και της παραβατικότητας των νέων μας. Η σύγκριση παιδιών μέσα στην ίδια την οικογένεια από τους ίδιους τους γονείς είναι δυνατό να εξωθήσει κάποια παιδιά σε ακραίες συμπεριφορές (Μικελλίδης, 2001).

Σοβαρά προβλήματα δημιουργεί και η απουσία των γονέων από το σχολείο και η έλλειψη επικοινωνίας τους με τους δασκάλους των παιδιών τους. Είναι σημαντικό να αντιληφθούν οι γονείς πως οι δάσκαλοι είναι πλέον σημαντικοί και ουσιαστικοί τους συνεργάτες. Ως τέτοιους πρέπει να τους βλέπουν και να επιδιώκουν τη συνεργασία τους. Γονείς που δεν έρχονται στα σχολεία, δε μαθαίνουν για την πρόοδο των παιδιών τους τόσο στην επίδοση όσο και στη συμπεριφορά, δε βοηθούν στον έλεγχο της κατάστασης σε σχέση με τα φαινόμενα βίας και παραβατικότητας. Η δικαιολογία ότι δεν βρίσκουν χρόνο δεν μπορεί να ευσταθεί, αφού για πλείστα άλλα

ζητήματα (κυνήγι, τις Τετάρτες, διεκπεραίωση εργασιών σε δημόσιες υπηρεσίες κ.λ.π) μπορούν και «κλέβουν» χρόνο. Είναι επίσης σημαντικό να προσέχουν οι γονείς τον τρόπο με τον οποίο μιλούν για τους δασκάλους των παιδιών τους ενώπιον των παιδιών. Πολλές φορές η ασέβεια των παιδιών απέναντι στο σχολείο και τους εκπαιδευτικούς εκτρέφεται από τους ίδιους τους γονείς και τον τρόπο με τον οποίο σχολιάζουν το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς (Μικελλίδης, 2001).

Η πρόληψη πρέπει να αρχίσει πολύ νωρίτερα από το δημοτικό και πρέπει να αποτελεί εκπαίδευση δια βίου για τους γονείς. Η πρόληψη δεν πρέπει να εξαντλείται στην απλή ενημέρωση και στις διαλέξεις. Χρειάζεται δουλειά σε γκρουπ, με ομάδες που θα φτάνουν το πολύ μέχρι 20 άτομα. Μέσα από αυτή τη διαδικασία επιχειρείται διαφοροποίησης της συμπεριφοράς των γονέων. Σημαντικό ρόλο στη δημιουργία σχέσεων μεταξύ σχολείου και οικογένειας παίζουν οι σχολές γονέων. Οι σχολές γονέων έφταναν το 1980 σε 134 σε όλη την Ελλάδα. Σήμερα σε κάθε σχολείο σε όλο τον ελλαδικό χώρο υπάρχουν σχολές γονέων (Μικελλίδης, 2001).

5.5 Συμπέρασμα

Αναμφισβήτητα ο ρόλος του γονέα είναι αρκετά δύσκολος και δεν είναι λίγες οι φορές που χρειάζεται στήριξη για να μπορέσει να αντεπεξέλθει στις σημερινές απαιτήσεις των νέων. Αν σε παλιότερες εποχές είχαμε να αντιμετωπίσουμε μερικά μόνο είδη παραβατικότητας η σημερινή κοινωνία σίγουρα προσφέρει πολύ περισσότερες ευκαιρίες για απόκλιση με αποτέλεσμα να απαιτούνται πολύ πιο ισχυρά πρότυπα και δεσμοί μέσα από την οικογένεια ώστε ο νέος να μπορέσει να ανταποκριθεί σωστά στις απαιτήσεις της εποχής του.

Η διαπαιδαγώγηση η οποία προέρχεται από την οικογένεια ,από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ζωής του παιδιού, δρα σαν καθοριστικός παράγοντας πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας. Γερές βάσεις, ηθικές αξίες, ιδανικά, ισχυροί δεσμοί ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας δεν αφήνουν ιδιαίτερα περιθώρια για αποκλίσεις στις συμπεριφορές των νέων.

Η συνεργασία σχολείου και οικογένειας κρίνεται αναγκαία για την σωστή τοποθέτηση των γονέων απέναντι στα παιδιά τους. Απαραίτητα θεωρούμε προγράμματα εκπαίδευσης και ενημέρωσης για τους γονείς αλλά και για τους επαγγελματίες που ασχολούνται με νέους, για την σωστή και εποικοδομητική αντιμετώπιση τους. Διευκόλυνση και καθοδήγηση των παιδιών, δυνατότητες λήψης πρωτοβουλιών και δημιουργικής εκτόνωσης της ενεργητικότητας τους είναι στοιχεία που βοηθούν στην δημιουργία ισχυρών προσωπικοτήτων.

Η παραβατικότητα των ανηλίκων είναι μια πραγματικότητα μέσα στην κοινωνία .Η κάθε είδους ανάρμοστη συμπεριφορά παιδιών και νέων είναι ένα φαινόμενο που πιθανά να υπάρχει σε οποιοδήποτε οικογένεια, η οποία τρέφεται, αναπτύσσεται και τελικά καταλήγει σε ακραίες συμπεριφορές μέσα την ντροπή, τις ενοχές και τον φόβο που μπορεί να νιώθει κάθε γονέας. Πρέπει όμως όλοι να αντιληφθούμε ότι δεν υπάρχει καλύτερη θεραπεία από την πρόληψη και ότι η καλύτερη πρόληψη είναι η ενημέρωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Είναι γεγονός ότι με το χρόνο η εγκληματικότητα αυξάνει και μάλιστα με ρυθμούς ιδιαίτερα ανησυχητικούς. Βέβαια ακόμα δεν μπορούμε να συγκριθούμε με τις χώρες υψηλού κινδύνου, όπως οι Η Π Α, η Ιταλία, η Δ. Γερμανία, η Ιρλανδία κ.λ.π, αλλά τίποτα δεν προεξοφλεί ότι κάποια στιγμή η νέα γενιά κακοποιών πάσης φύσεως δε θα ενσκήψει και στη χώρα μας.

Συνεπώς, η προσοχή και η σκέψη μας πρέπει να επικεντρωθούν στο πως θα προετοιμάσουμε πληρέστερα και αποτελεσματικά το σύγχρονο Έλληνα έφηβο να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες. Αλλά και εμείς αυτό που πρέπει να κάνουμε είναι να αποφύγουμε την περαιτέρω διάλυση του κοινωνικού μας ιστού και να φθάσουμε κάποτε από το «εγώ» στο «εμείς» του Μακρυγιάννη. Εάν το κατορθώσουμε αυτό έστω και σε κάποιο βαθμό, θα έχουμε προσφέρει την καλύτερη υπηρεσία στον περιορισμό της παραβατικότητας γενικά και των ανηλικών ειδικότητα.

Οι περισσότεροι ανήλικοι παραβάτες είναι παιδιά, που (ουσιαστικά αλλά και τυπικά μερικές φορές), έχουν απομακρυνθεί από το οικογενειακό τους και σχολικό περιβάλλον. Η δυσαρμονία των οικογενειακών και σχολικών σχέσεων, η ελλιπής επικοινωνία, η αυταρχική και αποθαρρυντική αγωγή (τόσο στο σπίτι, όσο και στο σχολείο), η έλλειψη στοργής και κατανόησης, η αδιαφορία ή η περιφρόνηση των ατόμων του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος τους, ο ανώνυμος και αυτοματοποιημένος τρόπος ζωής τους, όλα αυτά προκαλούν από μέρους τους ποικίλες αντιδράσεις. Όπως, για παράδειγμα, θυμό, αγανάκτηση, παθητικότητα, ανυπακοή, εξέγερση, άρνηση του κατεστημένου, ανάμιξη σε επικίνδυνες δραστηριότητες κ.α. Μέσα από αυτούς τους τύπους αντίδρασης επιδιώκουν (εσφαλμένα βέβαια και ασυνείδητα πολλές φορές), να αποκτήσουν την προσοχή και την αναγνώριση που στερήθηκαν, την πλήρωση του εσωτερικού τους κενού, που επέφερε η μη κάλυψη των ουσιαστών και συναισθηματικών τους αναγκών (Πρόταση, 1994).

Γονείς και εκπαιδευτικοί φαίνονται ανίκανοι να συλλάβουν και να κατανοήσουν τις απεγνωσμένες προσπάθειες των παιδιών και να σταθούν στο πλάι τους, με αποτέλεσμα να αυξάνει η απόρριψη και η περιθωριοποίησή τους (των παιδιών).

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης εντείνουν την υπάρχουσα κρίση (εσωτερική και εξωτερική) και μεγεθύνουν τα υπάρχοντα αδιέξοδα, μέσω της ελκυστικής παρουσίασης του εύκολου πλουτισμού, της παράνομης απασχόλησης, του «επιτυχημένου» διαρρήκτη ή εγκληματία. Παντού, φαίνεται να δεσπόζει η απομόνωση, η απελπισία και ο ανταγωνισμός. Πώς είναι δυνατό όλα αυτά τα αρνητικά στοιχεία της εποχής μας να αφήσουν ανεπηρέαστους τους σημερινούς νέους; Συχνά, η μόνη λύση φαίνεται να είναι (κατά τα ίδια τα παιδιά), η δραπέτευση, η φυγή από το οικογενειακό περιβάλλον ή το σχολείο, η χρήση ναρκωτικών για τη δημιουργία καλύτερων συνθηκών, η ανάβαση στη μηχανή και η υπερβολική ταχύτητα, η κλοπή, η πορνεία, η επιθετικότητα, η αναλγησία και τόσα άλλα.

Οι μηχανισμοί κοινωνικής απόρριψης λειτουργούν απaráλλαχτα. Αυτό ισχύει και με τον ανήλικο παραβάτη, άσχετα με το αν θα τον τιμωρήσουμε ή θα τον διαπαιδαγωγήσουμε, αν θα τον πούμε εγκληματία ή αν θα τον πούμε παραβάτη, αν θα του στερήσουμε την ελευθερία το αποτέλεσμα είναι ότι θα στιγματιστεί κοινωνικά. Η αντιμετώπιση αυτή του περιορίζει τις δυνατότητες αρμονικής ένταξης στο περιβάλλον του και αυξάνει αντίστοιχα τις πιθανότητες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς(Πρόταση, 1994)..

Τα δεδομένα δείχνουν ότι:

1. Η εγκληματικότητα των ανηλίκων σπανίως εκδηλώνεται με σοβαρές πράξεις. Τροχαίες παραβάσεις, μικροκλοπές ή κλοπές χρήσης αυτοκινήτων και συμπλοκές μεταξύ συνομηλίκων αποτελούν τον κύριο κορμό της παραβατικότητας.
2. Η οικογένεια και το σχολείο είναι δυο θεσμοί που παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του ανήλικου και συνεπώς στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Είναι επιτακτική λύση η συνεργασία μεταξύ οικογένειας και σχολείου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ανήλικης παραβατικότητας.
3. Η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων πηγάζει από πολλούς παράγοντες που υφίσταντο τόσο σε ατομικούς παράγοντες αλλά και στη κρίση του οικογενειακού θεσμού αλλά και στον ανεπαρκή ρόλο του σχολικού περιβάλλοντος στη ζωή του ανήλικου.

Το διεθνές συνέδριο με θέμα την πρόληψη της παραβατικότητας που έλαβε χώρα στην Ottawa του Καναδά κατέληξε στα εξής συμπεράσματα:

Α. Η πρόληψη της παραβατικότητας πρέπει να κατευθύνεται στις υποκείμενες αιτίες του εγκλήματος και όχι μόνο στις συνέπειές του.

Β. Όπου αυτό απαιτείται θα πρέπει να εκπονούνται εξειδικευμένα προγράμματα για μειονότητες, ιθαγενείς, Τρίτη ηλικία και νεολαία. Η εμπλοκή κοινωνικών φορέων, ατόμων του ιδιωτικού παράγοντα και των τοπικών κυβερνήσεων, είναι αποφασιστικής σημασίας. Η επικέντρωση της προσοχής μας στις αιτίες του εγκλήματος αντί της προσπάθειας να ελέγξουμε τις συνέπειές του, θα πρέπει να είναι ο βασικός στόχος.

Γ. Είναι αναγκαίος ο ξεκάθαρος ορισμός της έννοιας «πρόληψης της παραβατικότητας»

Δ. Ουσιώδης είναι η μελέτη και η αποτίμηση των δραστηριοτήτων της πρόληψης της εγκληματικότητας. Η γνώση, η εργασία και οι πρακτικές στο τομέα αυτό θα πρέπει να ελέγχονται συνεχώς και να βελτιώνονται.

Πριν να είναι λοιπόν πολύ αργά, πριν να θρηνήσουμε και άλλα θύματα (τους ίδιους τους ανήλικους ή και ανύποπτους πολίτες), είναι ανάγκη να γίνει κάτι δραστικά, άμεσα, οργανωμένα, προληπτικά πλέον με την κινητοποίηση του Κράτους, δημοσίων και ιδιωτικών φορέων, υπηρεσιών, διαφόρων ειδικών, ακόμα και απλών πολιτών.

Συμπερασματικά λοιπόν διαπιστώνουμε ότι τα ισχύοντα μέτρα προστασίας και καταστολής της παραβατικότητας ανηλίκων είναι ανεπαρκή και μάλλον αναποτελεσματικά. Οι προτάσεις που έχουμε μετά την εμπειρία της μελέτης του προβλήματος της παραβατικότητας των ανηλίκων, είναι:

Α. Στον τομέα της πρόληψης:

-Συστηματική ανίχνευση και έγκαιρη επισήμανση οικογενειών και ατόμων που δοκιμάζονται από πολύπλοκα προβλήματα και βρίσκονται σε κίνδυνο η φυσική, ψυχική και ηθική τους υγεία. Σκοπός των ανωτέρω θα είναι η έγκαιρη – προληπτική- παρέμβαση, μέσω της επίβλεψης, της οργανωμένης υποστήριξης (πολιτειακής, υλικής, ψυχολογικής, ηθικής), της παροχής συμβουλών και εναλλακτικών λύσεων κ.α

- Ενίσχυση και τόνωση του θεσμού της οικογένειας, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα, όπως η διάσπαση της συνοχής των μελών της, η εγκατάλειψη της οικογενειακής στέγης, η κακοποίηση των παιδιών ή των συζύγων, οι διαταραγμένες σχέσεις, οι ανεπιτυχείς μέθοδοι αγωγής κ.α

- Δημιουργία προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας για την ασφάλεια της οικογένειας και του ανηλίκου:

1. Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης που να παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες επαγγελματικής απασχόλησης σε νέους, ώστε αυτοί να καταφέρνουν να συντηρούν τον εαυτό τους και παράλληλα να μην αδρανούν

2. Ίδρυση Συνοικιακών Κοινωνικών Κέντρων (οργανωμένες μονάδες που αναπτύσσουν δράση προληπτικού και υποστηρικτικού χαρακτήρα) που στόχο έχουν την αντιμετώπιση κοινωνικών αναγκών.
3. Παιδοπόλεις, που έχουν κύριο στόχο τη φιλοξενία παιδιών 2,5 έως 18 ετών, που οι οικογένειές τους αντιμετωπίζουν κοινωνικά, οικονομικά ή άλλα προβλήματα.
4. Προγράμματα ημερησίας απασχόλησης για παιδιά σχολικής ηλικίας τα οποία ο Οργανισμός φροντίζει και απασχολεί τις ώρες που δεν βρίσκονται στο σχολείο.
5. Λειτουργία πολιτιστικών κέντρων και λεσχών, για την ενθάρρυνση της δημιουργικής απασχόλησης και της ψυχαγωγίας των νέων ατόμων, για την προώθηση της συναναστροφής τους με θετικά και κοινωνικοποιημένα πρότυπα, αλλά και της ασφαλούς αποφόρτισής τους από τις πολλαπλές επιβαρύνσεις, που δέχονται καθημερινά.
6. Συνεχής εκπαίδευση και διαφώτιση των δασκάλων (εκπαιδευτικών γενικά) και γενικά όλων των ειδικοτήτων που ασχολούνται με παιδιά (Δικαστές Ανηλίκων, Επιμελητών Ανηλίκων) ώστε να πληροφορούνται αυτοί τις ευρύτερες (κοινωνικές, νομικές και εκπαιδευτικές), μεταρρυθμίσεις και τάσεις, καθώς και απαιτήσεις του ρόλου τους (εξατομίκευση, σταθερότητα, κατανόηση κ.α)
7. Ηθική εξυγίανση των μέσων μαζικής ενημέρωσης και αναβάθμισή τους, με σκοπό την αντικειμενική ενημέρωση και ουσιαστική μόρφωση του κοινού.
8. Ενεργοποίηση των νέων- μέσα από τα σχολεία από δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς- για την ενασχόλησή τους με ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα και για τη δημιουργία καλύτερης ποιότητας ζωής

Η παραβατικότητα των ανηλίκων είναι ένα φαινόμενο το οποίο τείνει να πάρει τεράστιες διαστάσεις στον ελλαδικό χώρο γι'αυτό πρέπει να παρθούν άμεσα μέτρα για την καταστολή της παραβατικότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Αλεξιάδης Στάθης, «Προς αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σακκουλά, Αθήνα-Κομοτηνή 1983.
- Αντωνίου –Κατσιγαράκη Ευτυχία, «Οικογένεια και Παραβατικότητα», Εκδόσεις : Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή, 2004.
- Ασπιώτη Αριστέα. Π., «Από τα ψυχολογικά προβλήματα του εφήβου, ψυχολογία και ζωή», Μελέται του Ινστιτούτο Ψυχολογίας και ψυχικής Υγιεινής.
- Γεωργουλός Στράτος, «Ανήλικοι Παραβάτες στην Ελλάδα», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984.
- Ιωάννου Ν. Δάρα, «Τα ψυχολογικά κίνητρα του εγκλήματος», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1973.
- Ιωαννίδη- Ψυχογιού Βασιλική, «Ο θεσμός των αναμορφωτικών καταστημάτων\ ιδρυμάτων αγωγής» Παιδαγωγική θεμελίωση και πράξη, Εκδόσεις Αν. Ν. Σακκουλά.
- Κοσμόπουλος Ανδρέας. «Ψυχολογία και οδηγτική της παιδικής και νεανικής ηλικίας» Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1990
- Μιχαήλ Γρηγ. Λιάντα, «Επαγγελματικός προσανατολισμός», Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη 1996.
- Πανούση Απ. Γιάννη
«Εισαγωγή στην εγκληματολογία», Έκδοση Αντ. Ν. Σακκουλά, Αθήνα 1983.
Παπαθεοδώρου Θεόδωρος Π.
«Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική πολιτική. Συγκριτική προσέγγιση», Νομική Βιβλιοθήκη, 2002.

Πετρονικολάου Ματίνα, Τσίτσου Παρασκευή, Υπεύθυνη καθηγήτρια :Κατσαρού Φανή, <<Αιτιολογική Προσέγγιση και πρόληψης του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων. Έρευνα στους Νομούς Αχαΐας και Αιτωλωακαρνανίας>>, Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα Οκτώβριος 1993.

Σιδηροπούλου Αναστασία Υπεύθυνη καθηγήτρια: Αλεξοπούλου Ουρανία «Η παραβατικότητα ανηλίκων ηλικίας 13 ως 17 στον Ελλαδικό χώρο και ο ρόλος της αστυνομίας και της κοινωνικής εργασίας στην αντιμετώπισή της», Πτυχιακή εργασία, Πάτρα Φεβρουάριος 1997.

Σταθόπουλος Πέτρος Α., «Κοινωνική Πρόνοια», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα 1999.

Τσαούση Δ.Γ, «Η Κοινωνία του Ανθρώπου-Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία», Εκδόσεις : Gutenberg, Αθήνα 2000.

Φαρσεδάκης Ιωάννης, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.

Φιλλιπίδης Γαβριήλ Τηλέμαχος, «Εισηγήσεις Εγκληματολογίας», Εκδοτικός Οίκος Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1984.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Adams, G. R., & Gullotta, T. «Adolescent Life Experiences. », Monterey CA: Brooks Cole, 1983.
- Agnew, R., & Petersen, D. M. «Leisure and Delinquency. Social Problems», 1989.
- Cross, G. «A Social History of Leisure since 1600», State College, PA: Venture 1990.
- Bandura A. «A Social Foundation of Thought and Action: A Social Cognitive Theory», EnglewoodCliffs, NJ: Prentice-Hall, 1986.
- Bandura A., and Walters, R. H., « Adolenscent Aggression», New York: Roland Press, 1959.
- Brantingham, P.J and Faust, L., «A Conceptual Model of Criem Prevention», Grime and Deliquency, 1976.
- Berrueta- Clement, J.R., Schweinhart, L.J., Barnett, W.S., Epstein, A.S. and Weikart, D.P. «Changed Lives», Ypsilanti, Michigan: High/Scope, 1984.
- Burdin. Y., «The Panacea?», Criminal Justice Matters, 1997.
- Farrell, Graham, Preventing Repeat Victimization. In Michael Tonry and David P. Farrington, Eds., Building a Safer Society. Crime and Justice, Vol. 19. Chicago: University of Chicago Press, 1995.
- Farrington, D. P., Ohlin, L. E., & Wilson, J. Q., «Understanding and Controlling Crime», New York: Springer-Verlag 1986.
- Farrington, D. P, « Human Development and Criminal Careers», in Maguire et.al. 1994.
- Freud, S., An Out Line psychoanalysis. In J. Strachey (Ed. And Trans), «The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud», London: Korgarth Press, 1964a.
- Frost, N., Johnston, L, Wallis, I. and Stein, M., « Negotiated Frenship: Home Start and Family Support», LeicesterQ Home Start, UK, 1996.
- Glueck, S. «Predicting Delinquency and crime», Harvard University 1959.

Goldstein, A.P., Glick, B. and Gibbs, J. C. *Aggression Replacement Training: a Comprehensive Intervention for Aggressive Youth*. Champaign, IL: Research Press, 1998

Graham, J. and Bowling, B. «Young People and Crime», Home Office Research Study, London: Home Office, 1995.

Graham, J. and Utting, D., «Families, Schools and Criminality Prevention », in Bennett, 1996b.

Grawford Adam, *Crime Prevention and Community Safety*, Longman 1998.

Hirsch, T., *Causes of Delinquency*, Berkley, University of California Press, 1969.

Greenwood, P. W. 'What Works with Juvenile Offenders: a Synthesis of the Literature and Experience'. *Federal Probation*, 1994
Goldstein, A.P., Glick, B. and Gibbs, J. C. *Aggression Replacement Training: a Comprehensive Intervention for Aggressive Youth*. Champaign, IL: Research Press, 1998

Greenwood, P.W., K.E. Model, C.P. Rydell & J. Chiesa. *Diverting Children from a 1996 Life of Crime: Measuring Costs and Benefits*. Santa Monica, CA: RAND, 1996

Guerra, N. G. and Slaby, R. G.. 'Cognitive Mediators of Aggression in Adolescent Offenders: II. Intervention'. *Developmental Psychology*, 1990

Larson, R. «Youth Organizations, Hobbies, and Sports Developmental Contexts. In R. Silbereisen and E. Todt (Eds.), *Adolescence in Context: The Interplay of Family, School, Peers and Work Adjustment*». New York: Springer-Verlag 1994.

Landers D. M., & Landers, D. M., «Socialization via Interscholastic Athletics: Its Effects on Delinquency». *Sociology of Education*, (1978).

Lawrence W. Sherman, Denise Gottfredson, Doris MacKenzie, John Eck, Peter Reuter, Shawn Bushway, in collaboration with members of the Graduate Program Preventing Crime: What Works, What doesn't, What promising, A REPORT TO THE UNITED STATES CONGRESS, Department of Criminology and Criminal Justice University of Maryland, 1996

Loeber Rolf, «Risk Factors and Successful Interventions», David P. Farrington Editors.

Merton, R., «Social Structure and Anomie», *American Sociological Review*, 1938.

Merton, R., «Social Theory and Social Structure», New York: The Free press 1938.

Muncie John, «Youth and Crime: A Critical Introduction», SAGE 1999.

Nye, I. *Family Relationships and Delinquent Behavior*, New York 1958.

Ντράικωρς Ρ.- Κάσελ, «Πέτα μακριά το ραβδί σου», Εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1979.

Reckless, T., «The prevention of Juvenile Delinquency», Ohio State University Press 1972.

Reiss, Albert J. Jr., and Jeffrey A. Roth, eds. *Understanding and Preventing Violence*. Washington, DC: National Academy of Sciences, 1993.

Santer, J., «High Scope-High Hopes: An Early Childhood Intervention Programme», in Bennett, 1996b.

Sears, R.R , Whiting, J.W., Nowlis H., Sears, P.S., « Some Child-Rearing Antecedents of Aggression and Dependency in Young Children», *Genetic Psychology, Monographs*, 1953.

Siegel, L. J., & Senna, J. L. (6th ed.). «*Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law*», St. Paul: West Publishing Company, 1997.

Sroufe, L., and Fleener, J., Attachment and the Construction of the Relationships, in Hartup & Rubin (Eds), «*Relationships and Development*», Hillsdale: N.J. Erlbaum, 1986.

Tate, D. C., Reppucci, N. D. and Mulvey, E. P. 'Violent Juvenile Delinquents: Treatment Effectiveness and Implications for Future Action'. *American Psychologist*, 1995

Tittle, Charles and Charles H. Logan , Sanctions and Deviance: Evidence and Remaining Questions. Law and Society Review, 1973

Utting, D., «Family and Parenthood: Supporting Families, Preventing Breakdown», York: Joseph Rowntree Foundation, 1995.

Van Dijk, Jand de Waard, J., «A Two- Di Greenwood, P. W. 'What Works with Juvenile Offenders: a Synthesis of the Literature and Experience'. *Federal Probation*, 1994

West, D. and Farrington, D. P., «Who Becomes Deliquent?», London: Heinemann 1973.

Witt, P. A., & Crompton, J. L. «The At-Risk Youth Recreation Project.- Parks & Recreation», January 1997.

Williams, Kirk R., and Richard Hawkins, Perceptual Research on General Deterrence: A Critical Review. Law and Society Review, 1986

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Βασιλιάς Α. «Εγκληματικότητα μια θεωρητική προσέγγιση» Κοινωνική Εργασία

Σπινέλλη Δ. Καλιόπη, Κοινωνική ή Εξωποινική Πρόληψη των Εγκλημάτων, Περιοδικό: Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 7^ο, Αθήνα 1987

ΠΡΟΣΩΠΟ, Τεύχος 1^ο, σελ 7, Απρίλης, Μάιος, Ιούνιος 1994,

Τριμηνιαίο περιοδικό της κίνησης «Πρότασης», Τεύχος 3, σελ 33
Οκτώβρης, Νοέμβρης, Δεκέμβρης 1994

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

ΕΚΕΠ 2005. «Ο ρόλος του Συμβούλου Επαγγελματικού Προσανατολισμού», <http://www.ekep/guidance/rolos.asp>

Αϊβαζίδου Κ., «Ημερίδα Δικηγορικού Συλλόγου Αλεξανδρούπολης για την Παραβατικότητα των Ανηλίκων», Μάιος 2004, <http://www.protionline.gr>

Αντωνίου Δώρα (2005), «Ανήλικοι παραβάτες, θύτες και θύματα»
<http://www.kathimerini.gr/articles>

Βυθούλκας Δημήτριος- Β. Νέδος- Μαρία Τσώλη, «Πιτσιρικάδες με...πιστόλι
Τα κρούσματα βίας μεταξύ ανηλίκων από 13 ως 18 ετών έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια», Ιούνιος 2001
http://tovima.dolnet.gr/print_article.php

Γιαννόπουλος Ιωάννης «Νεανική Παραβατικότητα στην Ελλάδα»,
<http://www.encephalos.gr/full/42-2-02g.htm>

Καραπέτης Πέτρος ,«Εγκληματικότητα ανηλίκων, ανησυχητική αύξηση. Η φτώχεια και η ανεργία», Απρίλιος 2005,
http://www.prin.gr/prin/561/561_18.htm

Μικελλίδης Δημήτρης (2001), «Νεανική παραβατικότητα, οι ευθύνες της παιδείας»,
http://www.ekkkkpedefitikos.com/arthra_stontipo_neanikiparavatikothta.htm

Μακεδονικό πρακτορείο ειδήσεων, «Αυξάνεται η παραβατικότητα των ανηλίκων», Απρίλιος 2005,
http://www.mpa.gr/article.html.doc_id=467520

Παπαδάκου Γιάννα , Πέπη Χαραλαμπίδου
Απρίλιος 2005, «Δραματική αύξηση της ανήλικης παραβατικότητας»
<http://archive.enet.gr/1998/11/29/on-line/keimena/greece/greece4>.

Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Θεσσαλίας

«Αύξηση παρουσιάζει η παραβατικότητα των ανηλίκων»,
Αύγουστος 2001, http://thess.pde.sch.gr/nilk/shownews.php.topic_id=168

Πολυδώρου Ανδρέα , «Ανθρώπινο δυναμικό και προγραμματισμός στην εκπαίδευση», Σεπτέμβριος 2005, http://www.haravgi.com.cy/27_07_2003

Παύλος Μίλτος, «Το εικονικό σχολείο», Σεπτέμβριος 2001
http://www.auth.gr/virtualschool/1.2/communications/Foryoung_wths_%20dis.html

Σωτηρίου Μαρίνα 2001. «Νεανική Παραβατικότητα»,
[http://www2.cytanet.com.cy/lyarvarn/europe/violencefamilyschool \(gr\).htm](http://www2.cytanet.com.cy/lyarvarn/europe/violencefamilyschool(gr).htm)

Φασουλάκη Σοφία «Αυξάνονται ανησυχητικά οι ανήλικοι εγκληματίες»,
Αύγουστος 2001, <http://www.imerisia.gr/article.asp.id.sectionnnn=politics>

Φούρα Γαλήνη, «Η βία εισβάλλει στα λύκεια της Αθήνα. Σε ξυλοδαρμούς, κλοπές, ναρκωτικά και επιθέσεις εμπλέκεται ένας στους δέκα μαθητές , σύμφωνα με έρευνα του Πανεπιστημίου Αθηνών»,
Μάιος 2005, <http://www.xkatsikas.gr/typos/typos87.htm>

Χαραλαμπίκης Μάνος , «Έλληνες , οι πιο ανασφαλείς. Στην πρώτη θέση λόγω του φόβου της διάρρηξης του σπιτιού», Ιούνιος 2001
http://ta.nea.dolnet.gr/print_article.php.e=A & f=17685 & m=N11 & aa=1

Baltimore Police Department Division of Planning and Research. 1998. JUVENILE VICTIMIZATION COMPARISON FOR GOODNOW PAL CENTER AREA. Baltimore, Md.: Baltimore Police Athletic League.te School, Center for Human Resources, [http:// www.ojjdp.com](http://www.ojjdp.com)

Department Division of Planning and Research. 1998. JUVENILE VICTIMIZATION COMPARISON FOR GOODNOW PAL CENTER AREA. Baltimore, Md.: Baltimore Police Athletic League.te School, Center for Human Resources, [http:// www.ojjdp.com](http://www.ojjdp.com) Baltimore Police

Grossman, J.B., and E.M. Garry. 1997. MENTORING—A PROVEN DELINQUENCY PREVENTION STRATEGY. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, [http:// www.ojjdp.com](http://www.ojjdp.com)

Hahn., T. Leavitt, and P. Aaron. 1994. "Evaluation of the Quantum-Opportunities Program: Did the Program Work?" A REPORT ON THE POST-SECONDARY OUTCOMES AND COST-EFFECTIVENESS OF THE QOP PROGRAM (1989-93). Waltham, Mass.: Brandeis University, Heller Gradua, <http://www.ojjdp.com>

Lynn McDonald, ACSW, Ph.D., and Heather E. Frey, "Families and Schools Together: Building Relationships", Shay Bilchik, Administrator, November 1999, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*. <http://www.ojjdp.com>

McGill, D.E.; Sharon F. Mihalic; and J.K. Grotpeter. 1998. BLUEPRINTS FOR VIOLENCE PREVENTION, BOOK 2: BIG BROTHERS/ BIG SISTERS OF AMERICA. Boulder, Colo.: Center for the Study and Prevention of Violence, <http://www.ojjdp.com>

Michael S. Robbins and José Szapocznik, "Brief Strategic Family Therapy", John J. Wilson, Acting Administrator, April 2000, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*., <http://www.ojjdp.com>

Tierney, J.P.; J.B. Grossman; and N.L. Resch. 1995. MAKING A DIFFERENCE: AN IMPACT STUDY OF BIG BROTHERS/BIG SISTERS. Philadelphia, Pa.: Public/Private Ventures, <http://www.ojjdp.com>

Wayne W. Munson, Recreation and juvenile prevention: How recreation professionals can design programs that really work, *Journal of Park and Recreation*, Ιούνιος 2002, <http://www.fidarticle.com>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στις παρακάτω σελίδες παραθέτουμε δυο προγράμματα που εφαρμόστηκαν στην Αμερική: το πρόγραμμα High\Score Perry Pre School Project που εφαρμόστηκε πειραματικά το 1962 και το κβαντικό πρόγραμμα ευκαιριών Quantum Opportunities Program που το πππρόγραμμα διαρκεί τέσσερα χρόνια και αευθύνεται σε ηλικίες από 9 έως 12.

ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ High/ Scope Perry Pre-School Project

Ένα από τα πιο δημοφιλή προγράμματα πρόληψης κοινωνικής εγκληματικότητας στην Αμερική είναι το High/ Scope Perry Pre-School Project, ένα σχήμα μεγάλης διάρκειας που εφαρμόζεται σε μια μη προνομιούχα κοινότητα στο Ypsilanti του Michigan (Grawford, 1998).

Σκοπός του συγκεκριμένου προγράμματος είναι η αναζήτηση παιδιών υψηλού κινδύνου με αδυναμία στην γνωστική τους ανάπτυξη και εμφάνιση σχολικών αποτυχιών, λόγω της οικογενειακής τους κατάστασης, που κατά συνέπεια έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες ανάπτυξης παραβατικής συμπεριφοράς.

Ουσιαστικά το πρόγραμμα άρχισε να εφαρμόζεται πειραματικά όταν 1962 επιλέχτηκαν τυχαία 123 έγχρωμα παιδιά με χαμηλό οικονομικό υπόβαθρο, εκ των οποίων τα μισά τοποθετήθηκαν σε ένα αναπτυξιακό πρόγραμμα προσχολικής ηλικίας και τα άλλα μισά σε μια ελεγχόμενη ομάδα.

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις για δυο χρόνια, υπό την επίβλεψη του High/ Scope και μιας εκπαιδευτικής φιλανθρωπικής ομάδας. Περιελάμβανε την εγκαθίδρυση υψηλών δομών προ-σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων όπου έδινε στα παιδιά την δυνατότητα επιλογής δραστηριοτήτων της αρεσκείας τους (Berrueta-Clement et.al,1984). Επί προσθέτως τα παιδιά παρακολουθούσαν ένα πρόγραμμα γνωστικού εμπλουτισμού κάποιες ώρες την ημέρα, καθώς και προϋπόθετε επίσκεψη στα σπίτια των παιδιών και εργασία με τους γονείς αναφορικά με θέματα ανατροφής σε ποικίλα επίπεδα καθώς και θέματα διαβίωσης.

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης που προέκυψαν από την σύγκριση των δυο ομάδων -μακράς παρακολούθησης μέχρι την ηλικία των 27 ετών και της ομάδας ελέγχου, απέδειξαν ότι όσα παιδιά συμμετείχαν στην πρώτη ομάδα σαν ενήλικοι είχαν πολύ λιγότερες συλλήψεις μέχρι τα 27 από τα παιδιά που συμμετείχαν στην δεύτερη ομάδα. Μόνο το 7% είχε συλληφθεί πάνω από πέντε φορές και για χρήση ουσιών, συγκριτικά με το 50% και το 25% αντίστοιχα που αφορά παιδιά της δεύτερης ομάδας (Schweinhart et. al ,1993:16).

Επίσης η αξιολόγηση έδειξε μια μείωση στο ποσοστό του αναλφαβητισμού, στην αποτυχία ολοκλήρωσης του σχολείου, καθώς μια ανάπτυξη εμπιστοσύνης στην κοινωνική ευημερία, καθώς ακόμη δυνατότητα απόκτησης εισοδήματος και ιδιόκτητης κατοικίας.

Τέλος η προσέγγιση του High/ Scope άρχισε να εφαρμόζεται σε τέσσερις πόλεις της Βρετανίας (Santer, 1996), ωστόσο πολλοί σχολιαστές αμφέβαλαν για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος στην συγκεκριμένη χώρα λόγω των διαφορετικών συνθηκών διαβίωσης .

ΚΒΑΝΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ- Quantum Opportunities Program (QOP)

Το Κβαντικό Πρόγραμμα Ευκαιριών (QOP) είναι ένα πρόγραμμα τεσσάρων ετών, καθ'όλη τη διάρκεια του χρόνου που παρέχει μια ισορροπημένη ακολουθία ευκαιριών εκπαίδευσης, ανάπτυξης, και υπηρεσιών στις μικρές ομάδες νεολαίων-κινδύνου ηλικίας 9 μέχρι 12 ετών, οικογενειών που χρησιμοποιούν πηγές δημόσιας βοήθειας. Ετησίως, το πρόγραμμα περιλαμβάνει (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1997):

- 250 ώρες δραστηριοτήτων εκπαίδευσης: υπολογιστή, παράδοση ιδιαίτερων μαθημάτων, κ.α για να ενισχύσουν τις βασικές ακαδημαϊκές δεξιότητες
- 250 ώρες δραστηριοτήτων ανάπτυξης: πολιτιστικές και δραστηριότητες ανάπτυξης, με σκοπό απόκτηση δεξιοτήτων ζωής/οικογενειών, προγραμματισμού για το κολέγιο και την προηγμένη κατάρτιση, προετοιμασία για τον χώρο εργασίας
- 250 ώρες δραστηριοτήτων υπηρεσιών: κοινοτικά προγράμματα υπηρεσιών, που βοηθούν με τις δημόσιες εκδηλώσεις, και λειτουργούν εθελοντικά στις διάφορες αντιπροσωπείες.

Αν και η ανάπτυξη QOP δεν βασίστηκε σε κάποιο ιδιαίτερο θεωρητικό πρότυπο, η λογική που κρύβεται κάτω από τις αρχές του μοντέλου αυτού περισσότερο τείνει προς το πρότυπο της κοινωνικής ανάπτυξης (Hawkins και Catalano, 1996).

Αυτή η θεωρία δηλώνει ότι τέσσερις προϋποθέσεις είναι απαραίτητες για την επιτυχή ανάπτυξη νεολαίας: 1) αντιληπτές ευκαιρίες για τη συμμετοχή στις δραστηριότητες και τις αλληλεπιδράσεις με τους άλλους, 2) ένας βαθμός συμμετοχής και αλληλεπίδρασης, 3) οι δεξιότητες για να συμμετέχουν σε αυτές αλληλεπιδράσεις, και 4) η ενίσχυση που λαμβάνουν από την απόδοση στις δραστηριότητες και τις αλληλεπιδράσεις.

Αυτές οι τέσσερις διαδικασίες, όταν είναι συνεπείς, αποτελούν την πράξη δημιουργίας κοινωνικού δεσμού μεταξύ του ατόμου και της μονάδας κοινωνικοποίησης, η οποία έχει τη δύναμη να επηρεάζει συμπεριφορές ανεξάρτητα των τεσσάρων κοινωνικών διαδικασιών εκμάθησης. Όταν ένας ισχυρός κοινωνικός δεσμός αναπτύσσεται, τα άτομα αρχίζουν να καθιερώνουν έναν πάσσαλο στην προσαρμογή στους κανόνες της κοινωνικοποίησης. Ο κοινωνικός δεσμός που δημιουργείται αποτελείται από δέσμευση και υπόσχεση στην κοινωνικοποίηση και πίστη στις αξίες της.

Το Hahn και οι συνάδελφοί του (1994) πραγματοποίησαν μια αξιολόγηση QOP προσδιοριζόμενη από πέντε περιοχές όπου επιλέχθηκαν τυχαία 50 σπουδαστές ηλικίας 8 ετών (από τις οικογένειες που λαμβάνουν τη δημόσια βοήθεια), ορίζοντας κάθε άτομο σε μια ομάδα πειραματική ή ομάδα ελέγχου (25 σε κάθε ομάδα). Οι συμμετέχοντες είχαν τις θετικότερες εκβάσεις στην εκπαιδευτική επίτευξη και το κοινωνικό επίτευγμα. Η αξιολόγηση διαπίστωσε ότι έναντι των μελών ομάδας ελέγχου τα πειραματικά μέλη ήταν:

- Πιθανότερα πτυχιούχοι γυμνασίου (63 % βαθμολογημένα μέλη γυμνασίου QOP έναντι 42% της ομάδας ελέγχου)

- Πιθανότερα να προχωρήσουν σε περαιτέρω σχολική εκπαίδευση (42% των μελών QOP έναντι 16% της ομάδας ελέγχου)

- Λιγότερο πιθανά να εγκαταλείψουν το γυμνάσιο (23 % των μελών QOP συγκρινόμενα με 50% της ομάδας ελέγχου)

- Πιθανότερα να τους απονεμηθεί ένα βραβείο στο προηγούμενο σχολικό έτος (34 % των μελών QOP έναντι 12% της ομάδας ελέγχου)

- Λιγότερο πιθανά να γίνουν γονείς εφήβων (24 % QOP έναντι 38 % της ομάδας ελέγχου)

